

Doktori értekezések 20.

PATYI GERGELY

AZ ÜGYVÉDEK MEGÚJULÓ
SZEREPE AZ IGAZSÁGÜGYI
IGAZGATÁSBAN

PÁZMÁNY PRESS

Patyi Gergely

Az ügyvédek megújuló szerepe az igazságügyi igazgatásban

A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARÁNAK
KÖNYVEI

DOKTORI ÉRTEKEZÉSEK 20.

Sorozatszerkesztő: *Frivaldszky János*

PATYI GERGELY

AZ ÜGYVÉDEK MEGÚJULÓ
SZEREPE AZ IGAZSÁGÜGYI
IGAZGATÁSBAN

PÁZMÁNY PRESS
Budapest 2020

A kézirat lezárásának dátuma: 2018. 08. 31.

Lektorálta:
Dr. Baranyi Bertold

© Patyi Gergely, 2020
© PPKE JÁK, 2020

ISSN 2064-1907
ISBN 978-963-308-379-6

Kiadja:
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kara
1088 Budapest, Szentkirályi u. 28–30.
www.jak.ppke.hu

Felelős kiadó: Dr. Szabó István dékán

A kiadvány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem támogatása keretében valósult meg
Központi Alapok Program KAP19-11001-1.1-JÁK azonosítószámon.

Korrektúra: Csizner Ildikó
Szerkesztés, nyomdai előkészítés: Szakaliné Szeder Andrea

Készült a PPKE Egyetemi Nyomdában
Felelős vezető: Ulrich-Hesz margit

TARTALOM

Rövidítések jegyzéke	9
1. Bevezetés	11
2. A történeti fejlődés vázlata	13
2.1. Egyetemes jogtörténeti alapok	13
2.1.1. Kezdetek	13
2.1.2. A görög ügyvédség kialakulása és fejlődése	14
2.1.3. A római ügyvédség kialakulása és fejlődése	15
2.1.4. A germán továbbélés	17
2.2. Magyar jogtörténeti alapok.....	17
2.2.1. A perbeli képviselő kezdetei Magyarországon	17
2.2.2. Ügyvédség a feudális Magyarországon.....	19
2.2.3. A felvilágosult abszolútizmus kora.....	21
2.2.4. A reformkor	23
2.2.5. 1945-től a rendszerváltásig	26
2.2.6. A rendszerváltástól napjainkig	28
3. Rendszertani alapok	33
3.1. Alkotmányos alapok.....	33
3.2. Alkotmánybírói alapok.....	36
3.2.1. Az ügyvédi hivatás sajátképpeni jellege	37
3.2.2. Az ügyvédkényszer alkotmányossága	39
3.2.3. Az összeférhetetlenség alkotmánybírói megközelítése	41
3.2.4. Másokkal össze nem hasonlítható közbizalmi tiszttség	43
3.3. Az ügyvédség fogalmának lényege.....	45

4. Az ügyvédi kamara megújuló szerepe	47
4.1. Az ügyvédi kamara szabályozásának kezdeteiről.....	47
4.2. Az ügyvédi kamara kialakulása	55
4.3. Az ügyvédi tevékenység új szabályozása	57
4.3.1. Magyar Ügyvédi Kamara.....	59
4.3.2. Területi ügyvédi kamarák.....	61
4.4. Kamarai közigazgatási hatósági ügyek.....	63
4.5. A létszám alakulása	65
4.5.1. Ügyvédi létszám problematikája	75
4.5.2. A létszámadatok értékelése	81
5. Az ügyvédek megújuló szerepe	83
5.1. Az ügyvédi tevékenység mibenléte.....	83
5.1.1. A megbízás lényege	83
5.1.2. A szerződési szabadság	86
5.1.3. Az ügyvédi megbízási szerződés	86
5.1.4. A büntetőjogi védelem egyes szempontjai	87
5.1.5. Az elektronikus kapcsolattartás aktuális kérdései.....	90
5.1.6. A védői szerep változása	92
5.1.7. A magánjogi és a közigazgatási jogi képviselő eltérései	93
5.2. Letétkezelés	96
5.2.1. A letétkezelésről általában.....	97
5.2.2. Az elektronikus letéti rendszer fejlesztési mintája.....	99
5.3. Az ügyvédi felelősség	101
5.3.1. Fegyelmi felelősség és eljárás.....	103
5.3.2. Felelősség, biztosítás	104
5.4. Összeférhetetlenség.....	105
5.5. Titoktartási kötelezettség	106

6. Az ügyvédi honorárium	109
6.1. Az ügyvédi munkadíj nemzetközi szabályozása	109
6.1.1. Európai Unió.....	110
6.1.2. Angolszász gyakorlat	111
6.1.3. Franciaország.....	111
6.1.4. Ausztria	112
6.1.5. Németország	112
6.2. Ügyvédi honorárium Magyarországon.....	114
6.2.1. A honoráriummal kapcsolatos történeti adalékok	114
6.2.2. A honorárium mai szabályai.....	116
6.2.3. A GVH álláspontja honoráriummal kapcsolatban.....	118
6.2.4. A honoráriummal kapcsolatos összegzés	119
6.2.5. Következtetések az ügyvédi tiszteletdíjjal kapcsolatban.....	120
6.2.6. Az ügyvédi tiszteletdíjak érvényesíthetősége.....	120
7. A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásának elkerülésével kapcsolatos kérdések	125
7.1. Pénzmosási technikák	126
7.2. Az ügyvédekre vonatkozó pénzmosással és terrorizmus finanszírozásának visszaszorításával kapcsolatos nemzetközi előírások	129
7.3. A pénzmosással kapcsolatos ügyvédi felelősség	133
8. Záró gondolatok	135
Jogirodalmi hivatkozások	137
Irodalomjegyzék	137
Magyar jogforrások	145
Az Alkotmánybíróság határozatai.....	146
A Budapesti Ügyvédi Kamara dokumentumai	146
Unió jogforrások	147
Egyéb jogforrások.....	148
Internetes hivatkozások és források	148

Rövidítések jegyzéke

Áe.	1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól
Ákr.	2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
Alkotmány	1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmányáról
régi Be.	1998. évi. XIX törvény a büntető eljárásról
Be.	2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
Eüsztv.	2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól
Ket.	2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól
Pmt.	2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és terrorizmus finanszírozás megelőzéséről és megakadályozásáról
régi Pp.	1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról
Pp..	2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
régi Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
Üt.	1998. évi XI. törvény az ügyvédekről
Ütv..	1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában
Üttv.	2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről
BÜK	Budapesti Ügyvédi Kamara, illetve az évszámmal kiegészítve a Budapesti Ügyvédi Kamara adott évi jelentése
EKSz	Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (2006.12.29.)
CARPA	Caisse des Règlements Pecuniaires des Avocats (Ügyvédek Pénzügyi Tevékenységének Pénztára)
CCBE	Conseil des Barreaux Européens (Európai Uniói Ügyvédi Kamarák Tanácsa)
CCBE	Carter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers
UNCA	Union Nationale des Caisses d'Avocats (Ügyvédek Pénztárainak Nemzeti Tanácsa)

1. BEVEZETÉS

A jelen monográfia a jó kormányzást megalapozó hazai kutatásokhoz kapcsolódva az ügyvédek megújuló szerepét kívánja feltárni az igazságügyi igazgatásban. E körben az ügyvédséget mint hivatásrendet és az ügyvédi kamarát mint köztestületet érő kihívások vizsgálata az elsődleges cél. A második világháború óta többnyire jogtörténeti szemléletmóddal születtek tudományos munkák a témában, bár az utóbbi évtizedben több kutató is foglalkozott a területtel. Úgy tűnik, megérett az idő arra, hogy néhány, már korábban is felvetett kérdést újragondoljunk. Egy kutatás megalapozása során rendszerint felmerül azon kérdés, hogy mi indokolja a témaválasztást, és van-e bármilyen elméleti és/vagy gyakorlati jelentősége a választott terület kutatásának. A feltett kérdésekre, a jogalkotásban bekövetkezett alapvető változásokra is figyelemmel most mindenképpen csak igenlő válaszok adhatók. Fontos tételnek tartom továbbá, hogy a tudomány világában, így a jogtudományban is, az elmélet és a gyakorlat egymástól nem választható el, azok szorosan összefüggenek. Teória nélkül a gyakorlat elveszett, míg az elmélet önmagáért való művelése értelmetlen.

Jelen monográfiában arra törekszem, hogy a jogszabályi környezet megváltozásából, az ügyvédi kamara szervezetéből és rendszeréből, a hivatásrend napi gyakorlatában felvetődő kérdésekből – az absztrakció lehetőségének segítségül hívásával – elméleti, teoretikus válaszokat fogalmazzak meg. Ezért, figyelemmel a jelentős változásokra is, a cél egy felhasználható elméleti igényű munka megalkotása volt.

A második világháborút követő félszáz esztendő ügyvédség visszaszorítását célzó lépései nem kedveztek a gyakorlat elvi megalapozottságú művelésének,¹ ezért a rendszerváltozást követően szükségessé vált az elméleti alapok újragondolása, ismételt megteremtése, felhasználva mindazon eredményeket, amelyek korábról hasznosíthatóak, megtartva mindazt, ami értékkel bír és követendő, felfrissítve egyúttal a gondolkodást a jelen kihívásaira adandó válaszokkal és

¹ 1958. évi 12. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezeteiről.

irányokkal. Az új áramlatok és irányok részben az európai egységesedésből, nagyobb részt a modernizációból és technológiai fejlődésből, alapvetően pedig az elmúlt évek társadalmi változásaiból fakadnak.

Munkám során arra törekedtem, hogy az Európai Unió szupranacionális szabályozási környezetére² is figyelmet fordítsak, azonban a lényegét a magyar fejlődésre kihatással bíró új nemzeti szabályozások vizsgálata képezi. Így a – magyar jogászság figyelmének évszázadok óta középpontjában álló – német, osztrák és kisebb részben a francia szabályozás, valamint érdekességképpen a közelmúltunkra jelentős befolyással bíró orosz hatás is bemutatásra kerül. Az angol szabályozás áttekintését, az eltérő jogcsaládba tartozás ellenére, szintén fontosnak tartom az uniós joganyagra való jelentős hatása miatt – a brexit folyamat alatt, mellett is. Az összehasonlításon túl a jogtörténeti tapasztalatok jelennel történő összevetése – az ügyvédség nemes történeti hagyományainak értéként való felfogásából fakadóan – ugyancsak meghatározó módszer, míg – ahol arra lehetőségem nyílt – természetesen gyakorlati ismereteimre és tapasztalataimra is támaszkodtam.³ A monográfia elkészítése során a jelenleg hatályos ügyvédi törvény⁴ szerkezetét és rendszerét tekintettem kiindulási alapul azon kitételrel, hogy a történeti és az alkotmányos alapok, valamint a kamarára vonatkozó vizsgálatok a törvényben rögzített rendhez képest egyes esetekben máshová sorolódnak. Ezen részeket követően található a monográfiában az ügyvédi tevékenység átfogó vizsgálatára vonatkozó elemek, figyelemmel arra, hogy ahol az Üttv. a tudományos vizsgálat szempontjából nézve nem teljesen logikus sorrendet állít fel, ott az elméleti rendszerezés a meghatározó.

Ezúton is kívánom köszönetemet kifejezni Dr. Tamás András és Dr. Varga Zs. András professzoroknak támogatásukért.

Patyi Gergely

² Soós i. m. 2.

³ Ügyvédként, BÜK-titkárként, a területért felelős volt Igazságügyi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárként és egyetemi oktatóként talán vállalható alap lehet erre.

⁴ 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről (a továbbiakban: Üttv.).

2. A TÖRTÉNETI FEJLŐDÉS VÁZLATA

Az elméleti igényességet, valamint az általam tisztelt történeti hagyományokat szem előtt tartva lényegesnek és fontosnak tartom, hogy a monográfiában a jogtörténet fontos részét képező ügyvédi hivatásrend főbb fejlődési csomópontjai vázlatosan bemutatásra kerüljenek. A régmúlt bölcsességének ismerete, különösen egy olyan tradicionális hivatásrend tekintetében, mint az ügyvédség, nagy jelentőségű. Az intézménytörténet és a történeti fejlődés felvázolása tekintetében azonban nem vállalkozhattam és nem is vállalkoztam arra, hogy a teljesség igényével dolgozzam fel a jogtörténeti fejlődést.⁵ Ugyanakkor a jelen megértése vagy a jövőben felmerülő kérdések megválaszolása, a múlt ismerete nélkül nem képzelhető el, sőt a már lezajlott folyamatokból a felbukkanó kérdésekre gyakran akár a válaszok is megtalálhatók. Különösen igaz ez a megállapítás, ha a kutatás témája évszázadokra visszanyúló gyökerekkel és hagyománnyal is rendelkező hivatásrenddel és annak szervezeti kereteivel áll kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy az ügyvédi hivatásrend és az annak szervezeti kereteit adó ügyvédi kamara rendelkezik a fenti tulajdonságokkal, a történeti visszatekintés nem öncélú.

2.1. Egyetemes jogtörténeti alapok

2.1.1. Kezdetek

Az ügyvédség kifejezés a mindennapi szóhasználatban kettős jelentéssel bír. Egyrészt jelenti azon réteget, akik a hivatást folytatják, másrészt magát az ügyvédi tevékenységet. Ezért az ügyvédi hivatás fejlődéstörténetének vizsgálata során, a kezdetek keresésekor, a kora ókorig is visszanyúlhatunk.

⁵ A jogtörténeti feldolgozás részben a terjedelmi korlátok, részben a monográfia kutatási irányától eltérő szemléletet igénylő megközelítési mód miatt nem teljes körű. A történeti fejlődés ismertetése tekintetében ezért támaszkodom a fellelhető jogtörténeti tanulmányokra és a már publikált eredményekre. Ld. bővebben többek között KORSÓSÉ DELACASSE i. m.

Az ügyvédi tevékenység alapjában véve egyidősnek tekinthető az államiság kialakulásával. Találkozhatunk az irodalomban olyan véleménnyel, hogy az ügyvédség a legősibb mesterségek közé tartozik és egyetemes intézmény, azaz minden időben, minden népnél megtalálható volt. Egyesek az ügyvédi hivatást egy olyan természetes jogintézménynek tartják, mely a bírósággal egy időben alakult ki.⁶ Mások az 'isteni eredetre' hivatkoznak, mert szerintük az ügyvédi tevékenység azon isteni szavakig vezethető vissza, amely szavak azzal védték meg Ádám leszármazottait az Úr előtt, hogy inkább szerencsétlenek, mint bűnösök. Néhányan úgy tartják, hogy az ügyvédi tevékenység jóval régebbi, mint maga az elnevezés,⁷ hiszen már Afrika, Ázsia, Amerika és Ausztrália primitív népeinél is valamilyen kezdetleges formában megtalálhatóak voltak az igazságszolgáltatás és így az ügyvédi tevékenység alapjai, nem elfelejtve, hogy egyes területeken, mint például Kína, Japán és az iszlám országok, jelentős eltérések voltak tapasztalhatóak az igazságszolgáltatás kialakulása során. Kijelenthető azonban, hogy a jogfejlődés első szakaszaiban nem volt megtalálható az ügyvédség Európára jellemző mai formája, mivel a többi társadalmi intézményhez hasonlóan az ügyvédség sem jelent meg azonnal szervezett formában. Ahogyan az általában lenni szokott, először embrionális formája alakult ki és csak a kedvező körülményeknek köszönhetően indulhatott meg további fejlődése. Már a kezdetekkor, a társadalmi együttélés különböző formáit szabályozó erkölcsi normák mellett a jogi normák is szerepet kaptak, így azok hatottak a jog fejlődésére is, és ezzel együtt a jogi jellegű szabályok szaporodására. A jogi szabályok sokasága között az emberek egyre nehezebben tudtak eligazodni, ezért gyakran olyanoktól kértek tanácsot, akik jártasak voltak a szabályokban, azokat jól ismerték.⁸

2.1.2. A görög ügyvédség kialakulása és fejlődése

Az ókori Görögországban a bírósági eljárások során nem a mai értelemben vett képzett jogászok voltak a bírósági eljárás főszereplői. Kezdetben az adott ügy szereplői önmagukat védték bíráik előtt, és ezért mind a felperesnek, mind pedig az alperesnek lényeges volt a beszéd művészetében való jártasság, annak érdekében, hogy meg tudja győzni a bíróságot az igazáról. A retorikának már

⁶ GRELLET-DUMAZEAU i. m. 32–36.

⁷ DUPIN i. m. 13.

⁸ VASZKOVSKIJ i. m. 920.

abban az időben is gyakorlati haszna volt, és úgy tűnik, ez manapság is egyre jelentősebbé válik.⁹ Nem mindenki volt képzett szónok, ezért idővel megjelentek olyan férfiak, akik polgártársaik érdekeinek védelmében készek voltak megjelenni a bíróság előtt. Így a kezdetekben a szóbeliség, a nyilvánosság és kontradiktóriusság elve érvényesült.¹⁰ Az ügyvédség kialakulása jól nyomon követhető Athén városának történelmében, ahol minden adva volt ehhez: demokratikus államszervezet, fejlett társadalmi élet, nyilvánosság és szóbeliség, a kontradiktórius elv érvényesülése és a szép beszéd művészetének virágzása. Ezt a gondolatot fejezi ki Arisztotelész is, aki így fogalmazta meg ezt: „A beszéd képessége lehetővé teszi, hogy az ember a törvényt betartva megvédje magát. A beszéd használata sokkal inkább az ember tulajdonsága, mint a testi erő igénybevétele.”¹¹ A bíróságon különösen nagy jelentősége volt a szónoki képességeknek, mivel egy kevésbé jó retorikával bíró polgárnak az ügye eleve vesztesé válhatott. Ekkor tűntek fel a logográfusok vagy másképpen beszédírók, akik először a rokonaiknak, barátaiknak írták meg a bíróság előtt elmondandó szöveget, később pedig ez a tevékenység vált a foglalkozásukká. Mivel ők csak írták a vád- és védőbeszégeket, de elmondásuk a pereskedő polgárok feladata volt, ezért a felek gyakran barátait vagy egy idegent kértek fel erre, saját személyes megjelenésük mellett. Ezek a szóbeli védelmet nyújtó polgárok tekinthetők a görög ügyvédség előfutárainak, annak ellenére, hogy tevékenységük inkább a szónoklat művészetével volt kapcsolatban, mintsem a jogtudománnyal.¹²

2.1.3. A római ügyvédség kialakulása és fejlődése

Állam által szervezett testületként az ügyvédség először az ókori Rómában jelent meg. Római polgárnak lenni annyit jelentett, mint jogképességgel rendelkezni. A görögökhöz hasonlóan az ügyvédi tevékenység elsődleges formája a rokoni ügyvédkezés volt, melynek következő lépcsője, a patronátus intézménye vezetett el a megbízási ügyvédség kialakulásához.¹³ A kliens, azaz a jogké-

⁹ ADAMIK–ADAMIKNÉ JÁSZÓ–ACZÉL i. m. 25.

¹⁰ DUNCKER i. m. 339.

¹¹ ARISZTOTELÉSZ i. m. 1355 b. 11.

¹² VASZKOVSKIJ i. m. 25–30., 35–37.

¹³ GRELLET-DUMAZEAU i. m. 42.

pességgel nem rendelkező személy¹⁴ kiválasztott magának egy született római polgárt (patriciust), aki mintegy örökbe fogadva őt, képviselte érdekeit a bíróság előtt. A patrónus személyében két tevékenység ötvöződött, mivel nemcsak képviselték klienseik érdekeit a bíróságon, hanem törvényt magyarázatokkal is szolgáltak számukra.

A római birodalom terjeszkedésével, a lakosság létszámának rohamos növekedésével a patronátus intézménye veszített jelentőségéből. A kliens már nem volt élete végéig a patrónusához kötve, szabadon választhatott magának másikat, és a patrónus kötelezettsége is csak a kliens bírósági védelmére korlátozódott. A kliens a patrónus szolgálataiért fizetni tartozott vagy ajándék, vagy szolgáltatás formájában. Ez a folyamat vezetett el a tényleges római ügyvédség kialakulásához. A patrónusi tevékenység később kettévált. Volt, aki csak jogi tanácsadással (*juris consulti, juris prudentes, juris periti*) foglalkozott, mások (*patroni causarum*) pedig csak bírósági védelmet láttak el. A szó igazi értelmében csak az utóbbiak voltak ügyvédnek, azaz *advocatus*nak tekinthetők.¹⁵ A római jog ügyvédnek azon magánszemélyeket ismerte el, akiket a magisztrátus az arra szolgáló jegyzékbe felvett. Az ügyvédek száma minden bíróság mellett megszabott volt, ezért az arra minden szempontból megfelelő személyek sem kerülhettek fel teljes számban az ügyvédi lajstromra. Ezt a szabályt akár már az első létszámot korlátozó intézkedésként is értelmezhetjük. Ebben a korban az ügyvédnek a tevékenységéért nem volt illő díjazást elfogadnia, sőt a díjazás elfogadása kifejezetten tiltott volt.¹⁶ Habár fellelhető ezzel ellentétes álláspont is, miszerint a díjazás tiltása csak a törvény hibás értelmezéséből fakadt, mert honoráriumot csak meg nem kezdett eljárásért volt tilos kérni, de az ügy befejezése után megengedett volt annak elfogadása.¹⁷ Később, a császárság korában már megengedett volt az ügyvédeknek, hogy tevékenységük ellenértékéért munkadíjat fogadjanak el. A római ügyvéd nem volt a fél meghatalmazott képviselője, hanem csak jogi segítője, mivel a fél a tárgyaláson mindvégig személyesen is jelen volt. A fejlődésben később a fél a képviselőjére külön meghatalmazottat állíthatott. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a meghatalmazott jogi segítség végett szintén igénybe vehetett maga mellé további ügyvédet. Ebből következik, hogy ekkor még elkülönült

¹⁴ SZABÓ B. i. m. 37–41.

¹⁵ VASZKOVSKIJ i. m. 47–49.

¹⁶ Ld: Lex Cincia de donationibus.

¹⁷ VARGHA i. m. 5–16.

az ügyvéd és a perbeli meghatalmazott, amely különbségtétel a kánonjogban hosszabb időszakon át tovább élt.

2.1.4. A germán továbbélés

A Germániát elfoglaló rómaiak egyéb intézményeik mellett magukkal hozták az ügyvédség intézményét is, így a fél meghatalmazottja¹⁸ és szószólója¹⁹ között a germán jogban szintén különbséget tettek.²⁰ A germán területeken a szószóló szintén nem volt képzett jogász, csupán a peres eljárás alaki szabályait jól ismerő személy. A korábbi római joggal ellentétben, a szószóló nem tartozott semmilyen testülethez, nem volt helyhez kötve, így bármelyik bíróságon megjelenhetett. Később, az évszázadok folyamán az európai jogfejlődésben az ügyvéd a fél jogtudó tanácsadójává és meghatalmazott képviselőjévé vált, ekkorra tehát az ügyvéd és a perbeli meghatalmazott közötti különbségtétel eltűnt.

2.2. Magyar jogtörténeti alapok

2.2.1. A perbeli képviselet kezdetei Magyarországon

A magyar állam első századaiban az uralkodó osztály tagjai a jogvitáikat fegyverrel rendezték, az alacsonyabb néposztályban pedig az ököljog volt a meghatározó. Később azonban igyekeztek az erőszakos cselekményeknek legalább a jogosság látszatát megadni, amihez törvények megalkotására volt szükség, majd pedig jogértő emberekre ezek alkalmazásához.²¹ Az ügyvédi hivatás gyakorlásának kezdetei a többi európai államban bekövetkezett fejlődéshez hasonlóan Magyarországon is a kora középkorig nyúlnak vissza, így mondható, hogy a hivatásrend előképei már a XI. században fellelhetők. A XI–XII. századi oklevelekben, Kálmán király törvényeiben, valamint az Aranybullában is megtalálhatjuk az igazságszolgáltatás rendszeres, *pristaldus* néven említett szereplőjét.²² A *pristaldus* vagy más néven poroszló, a bíró legfontosabb segítő-

¹⁸ *Gewalthaber.*

¹⁹ *Vorsprecher, Redner és Fürsprecher.*

²⁰ SZABÓ I. i. m. 10.

²¹ SZENDE i. m. 32.

²² NAGY A. i. m. 339.

je, hiteles közeg, aki a bíró kiküldötte volt, aki a felperes beidézésénél is jelen volt. A perbeli cselekményekről a *pristaldus* készített jelentést. Működéséért javadalmazást kapott.²³ A *pristaldus* a bíróság által a felek mellé rendelt hiteles személy, az igazságszolgáltatás bizalmi embere volt.²⁴

A szakképzett ügyvédség kialakulása csak évszázadokkal későbbre tehető. Már a XII–XIII. században jelentős volt a nyugati hatás a magyar állam törvénykezésére, mivel mindazt igyekeztek meghonosítani, amit a nyugatról érkező klerikusok magukkal hoztak az ottani, római jogon alapuló jogrendszerekből. A királyi kancellária, a püspökök és a világi főméltóságok körül kialakult egy művelt értelmiségi réteg, akiknek jelentős része jogi ismeretekkel is rendelkezett a külföldön szerzett képesítésnek köszönhetően. A politikai és gazdasági változások, az írásbeliség térhódítása Magyarországon is felgyorsította a jogtudó értelmiség kialakulását. A földbirtokok jövedelmezőségének növekedésével párhuzamosan nőtt a törekvés azoknak megtartására, azaz vitás esetekben érdemes volt értük perbe szállni. A királyi várbirtok adományaiból részesülők, az egyházi és a világi hatalmak, a települések egyaránt törekedtek jogaik írásba foglalására és azok védelmére,²⁵ így a *pristaldus* intézménye – ami a specializációt nélkülöző, szóbeliségen alapuló perjogi gyakorlatban mélyen gyökerezett – feleslegessé vált.²⁶ A XII. században a jogi hivatás és a klerikus még nem volt megkülönböztethető, mivel a szellemi tevékenység – beleértve az intézményes oktatást is – egyházi hatáskörben volt, az iskolákban a hitélet és az ezzel kapcsolatos tudásanyag átadása volt a legfőbb feladat. Ennek megfelelően az intézményes jogi oktatás keretében a középkori Magyarországon is kizárólag a kánonjog és a római jog tanításáról beszélhetünk.²⁷ A magyar állam Európában elfoglalt helyzete és a feudális társadalom teljes kialakulása azonban mindinkább szükségesnek tekintette a jogtudó értelmiség munkáját. A XIII. század végére a királyi és nagyúri kancelláriák vezető helyeit elsősorban a francia és olasz egyetemeken tanult kánonisták foglalták el.²⁸ A gazdaság és a társadalom további fejlődése következményeként a peres eljárások egyre bonyolultabbá váltak, és megindult a jogászok differenciálódása, habár ebben az időben még bármely jog és cselekvőképes személy elláthatott ügyvédeknek

²³ Jogfolytonos alkotmány, <http://www.magyaralkotmany.eoldal.hu/cikkek/mat-fogalmak-roviden/>

²⁴ ZLINSZKY (1974) i. m. 10.

²⁵ BÓNIS i. m. 20.

²⁶ VÉRTESI i. m. 174.

²⁷ NAGY Zs. i. m.

²⁸ BÓNIS i. m. 23.

minősülő tevékenységet. A rokonsági kapcsolat nem akadályozhatta a perbeli képviselőt a megbízás elvállalásában, ezért a perlekedő személyek sok esetben valamelyik, a bizalmukat élvező, írástudó rokonukat bízták meg képviselőjükkel, aki tevékenységéért esetleg ellenszolgáltatást is kapott. Ügyvédet bízhatott meg minden perbeli jogképességgel bíró természetes és jogi személy.²⁹

2.2.2. Ügyvédség a feudális Magyarországon

A XIV. századtól a jogászai pályákon egyre gyakrabban találkozhatunk polgári és jobbágy származású személyekkel is, mivel a jogász hivatás – az egyházi pálya mellett – nyújtotta a legjobb lehetőséget az alacsony sorból való kiemelkedésre. A külföldi egyetemeken végzett és hazatérő jogtudó értelmiség a jogi kézikönyvek, a formuláskönyvek és a gyűjtemények ismerete által már valamiféle szakjogászai képesítéssel rendelkezett. Többnyire a királyi kancellária, az egyházi és világi főméltóságok körül vagy a városokban helyezkedtek el. Mindazok ellenére, hogy szükség esetén ellátták munkaadójuk perbeli képviselőjét, tanácsot adtak jogi kérdésekben, még nem beszélhetünk ügyvédről, ügyvédségről, mivel az ügyvéd által tett nyilatkozatok vagy tettek ekkor még úgy minősültek, mintha a fél nyilatkozta volna vagy az ő cselekménye volna. A visszasságok kiküszöbölésére Anjou-királyaink idején kialakult egy önálló jogorvoslati lehetőség, az ügyvédszó visszavonása.³⁰ Ennek a jogintézménynek voltak azonban hátrányai is. A visszavonás a per elhúzásához vezethetett, ugyanis alkalmazásának következtében az ügyvéd által tett nyilatkozatok hatálytalanná váltak, emiatt rendre újra kellett kezdeni az eljárást. Az eszköz rosszhiszemű alkalmazását büntették, majd pedig törvényi szabályok is születtek, hogy az eljárások mely szakaszában lehet csak élni az ügyvédszó visszavonásának jogával.³¹ Zsigmond király tette meg az ügyvédség kialakulásához vezető első lépést, amikor az 1405-ben kiadott rendeletével elválasztotta egymástól az egyházi és világi jogi szakemberek tevékenységét.³²

²⁹ MEZEY i. m. 172.

³⁰ *Revocatio procuratoris*.

³¹ Pl. az 1492. évi LI. törvénycikk a perújításról, az ügyvédszó visszavonásáról és az eltiltásról. És hogy miképpen kell ezekre nézve eljárni. vagy az 1500. évi XV. törvénycikk az ügyvédszó visszavonása, ugyanazon a törvényszakon (az utolsó nap kivételével) hat arany forinttal, a törvényszak után kétszáz forinttal eshetik meg.

³² ZLINSZKY (1974) i. m. 14.

Hunyadi Mátyás uralkodásától hazánkban is érezhetővé vált a nyugaton ekkor már csíráiban megindult polgárosodás hatása. A jogtudorok között sokan voltak, akik a tudásukat külföldi egyetemeken szerezték, és hazatérve a megszerzett tudást továbbadták. A XV. században Magyarországon is kialakult egy olyan jogászáreg, amelynek tagjai tényleges ügyvédi tevékenységet folytattak, rendszeresen és keresetszerűen foglalkoztak jogi tanácsadással és perbeli képviseléssel. Ebben az időszakban indult meg az ítélkező hatalom és az igazságot keresőket képviselő jogászat szétválasztása. Az ügyvédi pálya jelentőségének emelkedésével azonban feltűntek az ügyvédelles törvények is.³³ Kezdeményezőként e téren Mátyás királyt említhetjük. 1486-ban Mátyás király már arra kényszerült, hogy a jogászok működését korlátozza, mivel az ügyvédeknek a túl sok elvállalt ügy miatt gyakran egyszerre több bíróság előtt kellett volna eljárniuk, aminek következtében az ügyvédek a bíróságok üléskezési terminusát sokszor elmulasztották. Az 1486:69 tc. célja az volt, hogy megakadályozzák a helyzet további romlását a vállalható ügyek számának korlátozásával, azaz hogy egy képviselő se merje tizennégy személynél többnek az ügyét elvállalni és ellátni.³⁴ 1471-ben elrendeli, „[...] hogy az ítélmesterek a szokásos büntetés alatt mindenkinek szolgáltatassanak igazságot. 1 § És se ők se ülnökeik ne lehessenek ügyvédek”.³⁵

Az ügyvédek számának növekedését még a Mátyás kora alatt meginduló polgárisodás XVI. század eleji megtorpanása sem tudta jelentősen akadályozni. II. Ulászló törvényekben szabályozta az ügyvédi tevékenységet és a megbízás tartalmát.³⁶

Még a török hódoltság előtt megszületett a hazai szokásjogot összefoglaló *Decretum Tripartitum*.

„Nem kapta meg a királyi és országgyűlési megerősítést 1517-ben, hanem nyomtatott műként került forgalomba. Viszont belekerült a *Corpus Iuris Hungarici* Dekrétumgyűjteményeibe és így a magyar jogforrások közé.”³⁷

³³ SZENDE i. m. 32.

³⁴ ZLINSZKY (1974) i. m. 94.

³⁵ 1471. évi XIV. törvénycikk a birák a pereket bírálják el és meghatalmazottakul vagy ügyvédekül ne perlekedjenek; az ellenök emelt panaszt a király vizsgálja meg, s a bünösök bünhódjenek.

³⁶ ZLINSZKY (1974) i. m. 95.

³⁷ ZLINSZKY (2007) i. m.

I. Ferdinánd az 1563. évi XXI. decretumával szabályozni próbálta a peres ügyek lefolyását azt remélve, hogy az ügyvédek jogtalan kifogásai, keresetjavításai megszűnnek, és a perek hamarabb befejeződnek.³⁸ A XVI. század közepére Magyarországon az egyes vitás ügyek elintézésében az érvényben lévő jogszabályok mellett segítséget nyújtottak a jogszokások és a jogtudomány véleménye is. A jogszokás kialakulásához a jelentős számú peres ügy vezetett el, ami nagyszámú jogászság működésére utal. A század közepén a Tripartitum kibővítésére és kijavítására szerkesztett Quadripartitum szabályozza az ügyvédi pálya szabadságát, valamint az ügyvédi díjat a perfelvételtől az ítéletnapig.³⁹ A peres ügyek számának növekedésével egyre gyakrabban hangzanak el ügyvédellenes megnyilvánulások, ami azt mutatja, hogy már ebben a korban is magas erkölcsi követelményeket támasztottak az ügyvédekkel szemben. Ennek következményeként fogható fel az 1576. 27. tc. bevezetése a patvarkodási eskü letételéről.⁴⁰ A jogszabály hét év után eltűnt ugyan a törvénykezésből, de ez nem jelentette az ügyvédekkel szembeni erkölcsi követelmények degradálását. Az ügyvédi eskü intézménye a XVII. század végén tűnt fel ismét a magyar jogrendszerben.

2.2.3. A felvilágosult abszolútizmus kora

A felvilágosult abszolútizmus uralkodói az elmaradottabb régiókat, így Magyarországot is fel kívánták zárkóztatni a fejlett nyugat-európai államokhoz, azonban a gyors léptékű felzárkóztatásra a társadalom még nem volt kellően érett. Ezért a folyamat felgyorsítása érdekében az uralkodók gyakran fejlettebb társadalmi viszonyokra készítették a szabályozást, mint amilyen az a valóságban volt. I. Lipót 1694. október 26. napján kiadott *Statutum Per Advocatus Causarum, sen Procuratores Regni Observandum* pátense az ügyvédi tevékenységet részletesen szabályozta. Lényegében ezt a jogszabályt tekinthetjük az első magyar ügyvédi rendtartásnak.⁴¹ Tanulságos I. Lipót rendeletének a bevezetője, amely arról szól, hogy az országban az elhúzódo perekért gyakran a perben eljáró ügyvédek a hibásak. A pátens bevezetője szerint az

³⁸ MANDEL i. m. 41.

³⁹ ZLINSZKY (1974) i. m. 21.

⁴⁰ MANDEL i. m. 42.

⁴¹ SZABÓ I. i. m. 13. Ellentétes időpontot határoz meg ugyanakkor a kérdésben S. Szabó Péter, mert szerinte „[...] az ügyvédek, akik 1723-ban III. Károlytól kapták az első ügyvédtörvényt [...]”. Ld. S. SZABÓ i. m. 35.

ügyvédekre minden államnak szüksége van, azonban, ha elhatalmasodik rajtuk a haszonvágy, és tudásukat jogtalan követelések védelmére használják, valamint ha indokolatlan pereskedésre oktadják ki megbízóikat, akkor méltán elítélhetők. A pápens külön kiemelte az olyan típusú ügyvédeket, akik rossz fényt vetettek az ügyvédi karra. E körbe tartozónak ítélte meg azokat, akik

„a nagy haszon reményében igaztalan ügyet is elvállalnak, akik csak bőbeszédűségükkel érvényesülnek a bíróság előtt, mert kellő jogi ismeretekkel nem rendelkeznek, akik eredményeket csak bátorságukkal és nagy hangjukkal tudnak elérni, akik a per tárgyának egy részét maguknak követelték, akik a per indokolatlan elhúzásából igyekeznek több jövedelemre szert tenni, és akik a szegényebb ügyfelek képviselését nem vállalják el.”⁴²

A pápens a felsorolt, az ügyvédségre kiható negatív tényezőket igyekezett korlátozni, illetve megszüntetni. A cél érdekében rögzítette, hogy az ügyvéd a per tárgyából nem kaphatott részesedést, a per előkészítő szakaszában korlátozta a lehetséges iratváltások számát és tiltotta az ellenféllel való összejátszást. Az országgyűlés elé kerülő törvénycikkek foglalkoztak ugyan az ügyvédség problémáival, de látványos változások nem következtek be. Az ügyvédi tevékenység folytatása ekkor még mindig nem volt szakmai képzéshez kötve, és elmondható, hogy az ügyvéd a félnek – a meghatalmazás keretein belül – teljes jogkörrel felruházott képviselője volt.

A XVIII. század elején világossá vált, hogy a mesterségszerű gyakorlat, a praktikus igényekkel kapcsolatban álló ismeretek nem elégségesek, hanem szükség van iskolarendszerben szervezeten megszerezhető, elméleti jogi tudásra is. 1764-ben Mária Terézia megbízta a Kúriát, hogy készítse elő az igazságszolgáltatás reformját. Ekkor olyan előterjesztések születtek, amelyek az ügyvédi tevékenység szabályozását is érintették. A javaslat három fontos elrendő célt állított fel. Cél volt az ügyvédi tevékenység etikai követelményeinek meghatározása, a megfelelő szakmai színvonal elérése és a szükséges ügyvédi létszám rendezése.⁴³ Az ügyvédi rendtartásra vonatkozóan is készült tervezet, amely szerint ügyvédi esküt csak olyan személy tehetett, aki megfelelő vizsgálaton tudásáról számot adott, de az ügyvédi vizsgára ugyanakkor csak az volt

⁴² SZABÓ I. i. m.13.

⁴³ Magyarországon abban a korban nagyságrendileg négyszáz ügyvéd működhetett, a feltételek szigorítása pedig ezt a számot is csökkentette.

bocsátható, aki főiskolai bizonyítványt szerzett, majd ezt követően elegendő joggyakorlatot folytatott. A királyi, báni és kerületi táblákon vizsgabizottságokat kellett felállítani és a vizsgák sikeres letételéről bizonyítványt kellett kiállítani. Az ügyvédekről nyilvántartást kellett vezetni, valamint tervbe vették az egyszerre vállalható ügyek számbeli korlátozását is. A tervezettel kapcsolatosan az ügyvédek részéről természetesen ellenérvek is születtek. Tiltakoztak az olyan megállapítások ellen, miszerint a perek elhúzódását az ügyvédek rosszhiszeműsége okozta volna, szerintük inkább ezért az elavult perjogi szabályok voltak felelősek. Elvetették az ügyvédi vizsga szükségességét, és véleményük szerint a vállalható ügyek számának korlátozása is kivitelezhetetlen volt, mivel az ügyvédválasztás bizalmi kérdés és a fél érdekét sérti, ha nem bízhatja az ügyét olyanra, akiben kellően megbízik. 1769-ben megszületett a második országos ügyvédi rendtartás, mert az érvek és ellenérvek feldolgozását követően Mária Terézia rendeletet alkotott az ügyvédségről, amelyben már általánosan kötelezővé tette az ügyvédi vizsgát azok számára, akik a jövőben ügyvédi hivatást kívánnak gyakorolni, és e célból az egyes törvényszékeknél vezetett ügyvédi lajstromba magukat beiktatni. Az ügyvédi vizsga bevezetése nagyot lendített a jogásképzésen.⁴⁴ Mária Terézia – közművelődés fejlesztési elképzelései nyomán⁴⁵ – a Királyi Jogi Akadémiák alapításával egy időben, a már meglévő protestáns gimnáziumok filozófiai és jogi tanfolyamaira támaszkodva, létrehozta az állami jogi oktatás egy második szintjét is,⁴⁶ így a jogi tanulmányok folytatására a korábbiaknál lényegesen szélesebb körű lehetőség adódott, és a szakképzett ügyvédek száma folyamatosan nőtt. A későbbiekben a jogrendszer változásai, főleg az eljárásjogi reformok, szükségessé tették az ügyvédi kar számának és képzettségének további emelését. Az ügyvédi foglalkozás, a hivatásos ügyvédség kialakulása – mondhatni – a XVIII. század végére fejeződött be Magyarországon, habár még mindig nem vált valóságos testületté.

2.2.4. A reformkor

A XIX. századi ügyvédségre vonatkozó alapvető szabályokat több mint fél évszázadon át az I. Ferenc által 1804-ben kiadott „*Instructio pro advocatis*” határozta meg, mely az ügyvédi tevékenységet egyetemi, illetve jogakadémiai

⁴⁴ DEGRÉ i. m. 15.

⁴⁵ Ld. Ratio Educationis 1777.

⁴⁶ GÖNCZI i. m.

végzettséghez, két évi gyakorlathoz, a kir. tábla előtti írásbeli és szóbeli vizsgához kötötte. Előírás volt még, hogy az ügyvéd köteles volt ügyvédi oklevelét bemutatni a bíróságon kihirdetés végett.⁴⁷ Az erősödő polgárosodás az ügyvédségre is jelentős hatást gyakorolt. Megindult a testületi szellem és a testületi felelősség kialakulása, nőtt az ügyvédek szakmai műveltsége,⁴⁸ sőt 1834-től csak a magyar nyelv kellő ismeretének birtokában lehetett az ügyvédi vizsgát letenni.⁴⁹ 1841-ben ifj. Palugyai Imre írt elemzést a magyar ügyvédség helyzetéről, összehasonlítva azt más országokéval, melynek eredményeként készített egy rendtartást az ügyvédek számára, ami tartalmazta az ügyvédi karok általa javasolt szervezetét is.⁵⁰

A XIX. század nemcsak a magyar történelemnek volt nagy százada, hanem a magyar ügyvédségnek is. Gondoljunk csak arra, hogy ebben a században ügyvédségünknek olyan reprezentánsai voltak, mint Kossuth Lajos,⁵¹ Deák Ferenc és Eötvös Károly.⁵²

A szabadságharc leverése után a neoabszolutizmus megszürtte a szabadságharcra szimpatizáló ügyvédi kart. Az 1852. július 24-ei császári nyílt parancs új Ügyvédi Rendtartást vezetett be, amely területi hatálya kiterjedt Magyarországra is.⁵³ Ügyvédi tevékenység végzése az igazságügyi miniszter engedélye nélkül nem volt lehetséges. Az engedély megszerzését követően két éven belül ügyvédi vizsgát kellett tenni. A császári nyílt parancssal bevezetett Ügyvédi Rendtartás 1861-ig volt hatályban. Mint ismeretes, az 1861-ben összehívott Országbírói Értekezlet megalkotta az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat,⁵⁴ és bár, mint ahogyan az köztudott, az országgyűlés a tervezetet törvényként nem szavazta meg, szabályai a joggyakorlatban a modern ügyvédi szervezetet létrehozó, az ügyvédi rendtartás tárgyában hozott 1874:XXXIV. tc.-ig⁵⁵ hatályban maradtak. Az ügyvédség a kiegyezés idején teljes testületi autonómiára tett szert. A hagyományos hatalmi struktúra reformjában a jogászok kitüntetett szerepet játszottak, mivel ügyvédekkel töltötték be a választott megyei tisztviselőkből álló,

⁴⁷ KRÁLIK i. m. 199.; MEZEY (1998) i. m. 165.

⁴⁸ SZABÓ I. i. m. 15.

⁴⁹ KUN i. m. 260.

⁵⁰ PALUGYAY i. m. 154.

⁵¹ Érdekes történeti adalék, hogy Kossuth Lajos a Budapesti Ügyvédi Kamara tagdíját megfizetni elmulasztotta.

⁵² S. SZABÓ i. m. 35.

⁵³ KUN i. m. 292.; MEZEY (1998) i. m. 334.

⁵⁴ MEZEY (1999) i. m. 121

⁵⁵ 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában (a továbbiakban: Üt.).

hagyományos bírósági rendszer eltörlésével kialakított, új igazságszolgáltatási rendszer pozícióit. Az ügyvédek százainak elhelyezkedése az állami jogszolgáltatásba rendkívül kedvező helyzetet teremtett az ügyvédi szakma piacán, mivel az 1860-as években, a passzív rezisztencia korszakában visszavonult ügyvédek sokasága kívánta felújítani szüneteltetett gyakorlatát. A '70-es évek elején már érezhető volt a hivatás nélküli ügyvédek létszámának növekedése, aminek a kormány egy, az ügyvédekkel érintő jogszabály megalkotásával kívánt gátat vetni.⁵⁶

Az 1874-es törvény legfontosabb eleme az ügyvédi kamarák felállítása volt,⁵⁷ amely szabályozás máig ható eredményként 1875-ben, történelmileg egy időben más hivatásrendi kamarákkal, megalakultak az ügyvédek érdekvédelmi, öngazgató szervezetei, az ügyvédi kamarák.⁵⁸

A törvény alapelvei szerint az önkormányzatiság elve alapján működött, erre figyelemmel az ügyvédség a kormánytól, a bíróságoktól, a közigazgatás egyéb szerveitől egyaránt független volt. Az ügyvédség legfőbb önkormányzati szerve tehát a kamara volt. Az igazságügyi miniszter – szabad mérlegelés alapján – határozta meg a kamarák számát, területét és székhelyét.⁵⁹ Egyetlen kötöttséget az jelentett, hogy egy-egy kamarához legalább harminc ügyvédnek kellett tartoznia, és a kamarák területének a királyi törvényszék illetékességi területére kellett kiterjednie. Az 1874-es törvény alapján az ügyvédi kamarák legfontosabb feladatai között kiemelkedő cél volt az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvása, az ügyvédek jogainak megvédése és kötelességeik teljesítésének ellenőrzése. Az ügyvédi kötelességek végrehajtásának kikényszerítésére a kamarák fegyelmi jogkört kaptak, míg a kiadásaik fedezésére a tagjaikra illetményt vethettek ki.⁶⁰ Az ügyvéddé válás feltételeként a törvény a kamarába történő felvételt kötötte ki. A kamara az ügyvédek felvételénél nem rendelkezett mérlegelési joggal, azt csak akkor tagadhatta meg, ha valamilyen törvényi feltétel hiányzott. Az 1874-es törvény az ügyvédi tevékenység megszűnésének négy esetét szabályozta: azaz ilyen oknak minősült az ügyvéd halála, önkéntes lemondása, magyar állampolgárságának elvesztése vagy az ügyvédi tevékenységtől való eltiltás.

⁵⁶ KOVÁCS M. i. m. 47–48.

⁵⁷ SZABÓ I. i. m. 18.

⁵⁸ FAZEKAS (2008) i. m. 21.

⁵⁹ ZLINSZKY (1974) i. m. 46.

⁶⁰ SZABÓ I. i. m. 20.

Az ügyvédek számának jelentős emelkedése miatt⁶¹ az 1937-es törvény⁶² lehetővé tette a kamarai felvétel korlátozását, amelyre akkor kerülhetett sor, ha az ügyvédi kamarához tartozó valamely településen a lakosság számához és gazdasági helyzetéhez mérten az ügyvédek száma olyan magas volt, amely miatt a tisztességes ügyvédi munkából történő megélhetés tartósan lehetetlenné válhatott. A korlátozás lényege abban állt, hogy a miniszter megszabta, hogy a megüresedő helyekre milyen arányban lehet új ügyvédet felvenni. Az első világháború után az utódállamokból a jogi értelmiség nagy tömegei áradtak be, azonban sem a bírói, sem a tisztviselői kar nem tudott számukra munkát biztosítani.⁶³ Az 1937-es törvény ezt a helyzetet is megpróbálta orvosolni.

2.2.5. 1945-től a rendszerváltásig

Az 1945 utáni korszakban jelentős változások történtek az ügyvédségre vonatkozó joganyagban is. Az 1947:I. tc.⁶⁴ a képviseleti közgyűlés hatáskörére és az országos ügyvédi tanács választására vonatkozott, míg az 1948. évi XXIX. tc.⁶⁵ az ügyvédi kamara választmányára, az ügyvédi kamarák országos bizottságára, valamint a fegyelmi eljárásokra vonatkozóan hozott változásokat. Megszüntette többek között a Kúria Ügyvédi Tanácsát, és ezzel a fegyelmi ügyek másodfokú elbírálását az ügyvédi kamarák országos bizottságának hatáskörébe utalta. A 23/1955. (III. 20.) MT rendelet⁶⁶ már tartalmazott kisebb szervezeti módosításokat, azonban az 1937-es törvény ekkor még hatályban maradt. Az ügyvédség szervezetére vonatkozó új jogszabály – az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezetéről szóló 1958. évi 12. számú törvényerejű rendelet⁶⁷ – a politikai berendezkedés gyökeres megváltozásának

⁶¹ A Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében megjelent *Magyar Statisztikai Évkönyv* 1904-es kiadásában az adatok alapján a 28 ügyvédi kamarának 5300 ügyvéd és 3308 ügyvédjelölt tagja volt.

⁶² 1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában. 51–53. §.

⁶³ ZLINSZKY (1974) i. m. 52.

⁶⁴ 1947. évi I. törvény az ügyvédi önkormányzatra vonatkozó egyes törvényes rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről.

⁶⁵ 1948. évi XXIX. törvény az ügyvédi rendtartásról szóló 1937. évi IV. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről.

⁶⁶ 23/1955. (III. 20.) MT rendelet az ügyvédséggel összefüggő egyes kérdések újabb szabályozásáról.

⁶⁷ 1958. évi 12. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezetéről.

hatására alapvetően eltérő strukturális és működési rendszert határozott meg az ügyvédség számára. Ettől az időponttól kezdődően ügyvédi tevékenységet csak ügyvédi munkaközösség keretén belül lehetett folytatni, ügyvédi magánpraxist kivételesen, az igazságügyi miniszter egyedi engedélyével lehetett fenntartani. A megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy főszabály szerint ügyvédként Magyarországon csak az a személy működhetett, akit valamely kamara a névjegyzékébe felvett, és egyúttal felvették valamelyik ügyvédi munkaközösség tagjai közé is. A rendelet alapján ügyvédi munkaközösség azokon a településeken volt alakítható, ahol a lakosság jogi ellátása azt szükségessé tette. Az igazságügyi miniszter meghatározta a fővárosban és a megyékben alapítható munkaközösségek számát. A munkaközösség alapítását az ügyvédi kamara hagyta jóvá. Amelyik településen az ügyvédi munkaközösség alapítására nem volt mód, ott – a kamara megbízása alapján – a legközelebbi helyiségben működő munkaközösség kirendeltséget hozhatott létre.

Az ügyvédi kamarák szervezete a korábbi rendszerhez hasonló maradt. A legfőbb szerv a közgyűlés volt, amelynek – a korábbi választmányhoz hasonlítva – elnöksége volt. A fegyelmi ügyek elbírálására a kamara fegyelmi tanácsot alapított. Központi szervezetként az Országos Ügyvédi Tanács működött, amelynek tagjai az ügyvédi kamarák elnökei, valamint a kamarák tagjai által, a tanácstagi tisztségre választott ügyvédek voltak. Az Országos Ügyvédi Tanács elveikben az ügyvédekkel érintő fontosabb kérdésekben foglalhatott állást, az igazságügyi miniszter tanácsadó szerveként. Fegyelmi ügyekben másodfokon a Tanács tagjaiból alakult háromtagú tanácsok jártak el. Az ügyvédi munkadíj elméletileg szabad alku tárgya volt, az ügyvédi munkadíjra vonatkozóan az igazságügyi miniszter általános díjszabást állapított meg, és ennek a díjszabásnak a kereteit nem lehetett túllépni. Az 1958-as rendtartás két módosítással 1983-ig volt hatályban. Ezek a módosítások az 1966. évi 22. tvr.⁶⁸ és az 1976. évi 26. tvr.-ben⁶⁹ jelentek meg. A később kiadott szabályozás⁷⁰ továbbra is változatlanul fenntartotta az ügyvédi munkaközösségeket, ebből fakadóan az ügyvédségre vonatkozó szabályok csak csekély mértékben változtak. A jogszabály a kamarai felvétel körében annyiban szakított a korábbi szövegezéssel, hogy rendelkezése szerint ügyvéd az a büntetlen és feddhetetlen előéletű, egyetemi jogi végzettséggel és a külön jogszabályban előírt szakvizsgával rendelkező magyar állam-

⁶⁸ 1966. évi 22. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezeteiről szóló 1958. évi 12. törvényerejű rendelet módosításáról.

⁶⁹ 1976. évi 26. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezeteiről szóló 1958. évi 12. törvényerejű rendelet módosításáról.

⁷⁰ 1983. évi 4. törvényerejű rendelet az ügyvédségről.

polgár lehetett, akit az ügyvédi kamara tagjai közé felvett. A lajstromba történő felvétel feltételei döntően a korábbi szabályozás szerint maradtak életben. Az ügyvéd két évig nem járhatott el annál a bíróságnál, ügyészségnél, amelynél az ügyvédi kamarai tagsága előtt bíró, ügyész volt. A kizáró okok közül a kivételek köre annyiban bővült, hogy választottbírói vagy egyéb jogi szakértelmet igénylő tevékenység kivételével nem folytathatott más, munkaviszonynak nem minősülő kereső foglalkozást sem, kivéve az ügyvédi tevékenysége alóli felfüggesztése esetén. A munkaviszony megléte kizáró ok volt továbbra is, azonban a kivételek körét még tovább bővítették a tudományos, művészi, irodalmi és oktatói munkával. A kamarai tagság megszűnése tekintetében a korábbi szabályozás kiegészült azzal, hogy az ügyvéd kamarai tagsága megszűnt, ha nem rendelkezett ügyvédi felelősségbiztosítással, illetőleg ha az Ügyvédi Biztosító és Önszegélyező Egyleti tagsága megszűnt. A magyar ügyvédi kar a vázolt történeti háttérrel és a jelentősen korlátozott ügyvédi kamarai létszámmal érkezett el a társadalmi változáshoz, amely a további fejlődés menetét nagyban befolyásolta.

2.2.6. A rendszerváltástól napjainkig

A rendszerváltást követően, a társadalmi és gazdasági hatások nyomására a jogalkotási hullám elérte az ügyvédségre vonatkozó joganyagot is. Fontos megjegyezni, hogy az ügyvédségre vonatkozó jogalkotói szuverenitás ebben az időszakban teljes egészében a hazai jogalkotó kezében volt. Így, a hazai jogfejlődés nem egészen tizenöt éve alatt, a magyar ügyvédség minden szempontból alkalmassá vált a rendszerváltás utáni jogállami alkotmány és jogrendszer követelményeinek teljesítésére.⁷¹ A gazdasági szerkezet jelentős megváltozása komoly igényt jelentett az ügyvédi tevékenység iránt, elsődlegesen a létszám korlátozás feloldása tekintetében. Az 1991. évi XXIII. törvény⁷² megszüntette az ügyvédi munkaközösségeket, ezáltal szabaddá tette az ügyvédi tevékenységet és az ügyvédi pályát, amely folyamatot tovább erősítette a más területeken, elsősorban jogtanácsosként tevékenykedő jogászok oldaláról felmerülő nyomás. Ettől kezdődően ügyvédi tevékenységet az a személy folytathatott, aki az ügyvédi kamara tagja volt; tehát az ügyvédi munkaközösség korábban az állam által ellenőrzött formája megszűnt. A törvény hét feltételt szabott meg,

⁷¹ SÜLYOK (2016) i. m. 507.

⁷² 1991. évi XXIII. törvény az ügyvédségről szóló 1983. évi 4. törvényerejű rendelet módosításáról.

amelynek fennállta esetén a bejegyzést nem lehetett megtagadni. A feltételek között szerepelt a jogi diploma és a jogi szakvizsga megléte, a magyar állampolgárság és lakóhely, valamint a büntetlen előélet. A két további technikai feltétel a kötelező felelősségbiztosítás megkötése és a megfelelő irodahelység biztosítása volt. Amennyiben a bejegyzést a megyei kamara elutasította, az Országos Ügyvédi Kamarához lehetett fellebbezni, s ennek határozatát már bíróság előtt lehetett megtámadni. A kizáró okok köre egyes rendelkezéseiben visszautalt a korábbi szabályozásra. Az ügyvéd nem állhatott foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, korábban munkaközösségből nem zárták ki, vagy munkaviszonyban álló jogtanácsosként nem fegyelmi büntetés alkalmazása miatt bocsátották el. Akit az ügyvédi kamara tagjai közül töröltek, az a törlést kimondó határozat jogerőre emelkedésétől számított egy évig nem volt felvehető a kamarába. Aki az ügyvédi tevékenység folytatásához az ügyvédi kamara területén nem rendelkezett megfelelő lakással vagy irodahelyiséggel, vagy cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság hatálya alatt állt, az szintén nem volt felvehető. A kizáró okok kivételi köre bővült a sporttevékenységgel, valamint a munkaviszonynak nem minősülő közéleti tevékenységgel is. A törvény külön rögzítette, hogy az ügyvéd csak egy ügyvédi kamara tagja lehet és csak annak területén tarthat fenn irodát.

Az ügyvédségre vonatkozó korábban hatályos Ütv. kiegészítette a korábbi szabályozást azzal, hogy az ügyvédi tevékenység folytatásának feltételeként az ügyvédi eskü letételét is megkövetelte, ahogyan azt az 1874-es ügyvédi törvényünk is tette. Eltér a törvény a korábbi szabályozástól abban is, összhangban az 2005/36/EK irányelv⁷³ előírásaival, hogy a Magyarországon állandó lakóhellyel való rendelkezés már nem törvényi feltétele a kamarába történő felvételnek. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy addig, amíg a teljes szabályozási és ezáltal a jogrendszeri egység ténylegesen nem valósul meg Európában, addig az egyes tagállamokban tevékenykedő, illetve ott képesítést szerzett ügyvédek alapvetően előnyben lesznek más országokból származó kollegáikkal szemben.⁷⁴ Az összeférhetlenségi okok között új okként jelent meg, hogy az ügyvéd nem végezhet személyes közreműködéssel vagy korlátlan anyagi felelősséggel járó vállalkozási tevékenységet. A kivételi körbe ugyanakkor bekerült a nem igazságügyi szakértői tevékenység, az országgyűlési, európai parlamenti, helyi önkormányzati képviselői jogviszony, a munkaviszony nélküli igazgatósági és felügyelő

⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/36/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a szakmai képesítések elismeréséről. *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*, L 255/22.

⁷⁴ PATYI G. (2012) i. m. 233–246.

bizottsági tagság, a kuratóriumi tagság és tisztségviselés. Az ügyvéd két évig nem járhat el annál a nyomozó hatóságnál sem, amelynél az ügyvédi kamarai tagsága előtt a nyomozó hatóság tagja volt. Változtak a korábbiakhoz képest a fel nem vehetőkre vonatkozó szabályok is. Így nem vehető fel a kamarába az, aki a közügyektől vagy jogi képzéshez kötött foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll; akit a bíróság szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtható szabadságvesztésre ítél, a büntetés kitöltésétől, illetve a végrehajthatóság megszűnésétől számított tíz évig, valamint akinek a szabadságvesztés büntetés végrehajtását próbaidőre felfüggesztették, annak leteltétől számított három évig. Úgyszintén nem vehető fel az, akit a kamarából kizártak, a határozat jogerőre emelkedésétől számított tíz évig; cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság hatálya alatt áll, vagy akinek az életmódja vagy magatartása miatt az ügyvédi hivatás gyakorlásához szükséges közbizalomra érdemtelen. Az ügyvédi törvény 2009. október 1. napjával történő módosításával a kamarába történő felvételhez immáron nem a magyar állampolgárság a követelmény, hanem az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes valamely állam állampolgársága.⁷⁵ A kizáró okok köre még tovább bővült azzal, hogy nem vehető fel a kamarába az, akinek a kamarával vagy a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületével szemben lejárt tagdíjtartozása van.⁷⁶ Az ügyvédi törvény 2010. július 1. napjával hatályba lépett rendelkezései ismét módosították a szabályozást.⁷⁷ A kamarai tagság megszűnését (halál, kizárás, lemondás) és a kamara által történő megszüntetését (felvételre vonatkozó feltételek hiánya, tagdíjfizetési kötelezettség nem teljesítése, összeférhetetlenség fennállása, gondnokság alá kerülés, szünetelés után tevékenységet nem folytatja) a törvény külön is szabályozta.

Az ügyvédi hivatásrend további fejlődése az európai uniós csatlakozáshoz köthető, mivel a csatlakozással az ügyvédi hivatás kikerült a hazai jogalkotás kizárólagos szuverenitása alól. Ennek oka az, hogy a belépéskor hatályos európai uniós jog felfogása szerint az ügyvéd, illetve az ügyvédi kamarák egyaránt a belső piac olyan szereplői, akikre az európai közösségi versenyjog – később az uniós versenyjog – kiterjedt. Ettől az időponttól kezdve a hazai ügyvédfel-

⁷⁵ 2009. évi LXXV. törvény az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról 17. § (1) bekezdés.

⁷⁶ Tekintettel arra, hogy a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületén kívül a kamara által elfogadott más felelősségbiztosítás is megengedett, így a módosítást követően azok, akik nem a Magyar Ügyvédek Biztosító és Segélyező Egyesületnél van lejárt tartozásuk, felvehetőek a kamarába.

⁷⁷ 2010. évi CXXXVI. törvény az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény módosításáról.

fogást a magyar jogalkotó már nem képes kizárólagosan meghatározni, ezért a korábban kialakult hazai ügyvédfelfogás fennmaradása, módosulása vagy megszűnése az uniós jogfejlődés irányának a függvényévé is vált.⁷⁸

A vázlatos történeti áttekintés után meg is érkeztünk a jelenbe, a közelmúltbeli változások már nem a jogtörténeti áttekintés keretébe tartoznak. A történeti áttekintésből ugyanakkor leszűrhető, hogy az ügyvédség és az ügyvédi kamara létét meghatározó, továbbra is aktuális kérdések jelentős része a történelem során korábban már felmerült, így azok részletesebb elemzése hozzájárulhat a jelen kérdéseinek alaposabb megértéséhez is. A történeti áttekintésből egyértelműen kirajzolódik az ügyvédségnek azon sajátos lényege, hogy mindenkor a magánszféra világához kapcsolódóan nyújtott segítséget és intézményes védelmet a fennálló állami szabályozás által meghatározott keretek között a jogkereső közönség számára. Így helyzetére alapvetően jellemző volt, hogy mindenkor a köz- és magánvilág határterületén helyezkedett el, kiemelten fontos közvetítő szerepet játszva azok között. Kijelenthető, hogy egyetlen történeti korszak sem létezhetett a kor színvonalának megfelelő ügyvédség és az ügyvédekre vonatkozó, legalább nagyjából megfelelő szabályozás nélkül, amelyből levonható az a tanulság, hogy az ügyvédségre – bármekkora kihívások is érik a társadalmakat a történelem során – ahogy a múltban, úgy a jövőben is szükség lesz. Az ügyvédség jövőbeni szükségszerű fennmaradásra történő következtetésem pedig alapvetően áll szemben azon megjelent gondolat kísérellettel, hogy az ügyvédség napjai meg vannak számlálva, az ügyvédség eltűnésre ítéltetett.⁷⁹ Kétségtelen tény azonban az is, hogy az ügyvédség változik és a jövő ügyvédsége folyamatos alkalmazkodásra kényszerül, ha hivatását a kor elvárásainak megfelelő magas színvonalon kívánja gyakorolni. Feltételezve tehát, hogy ügyvédségre az emberiségnek és a társadalmaknak a jövőben is szükségük lesz, az ügyvédségre ható folyamatok jelenbeli és jövőbeni kutatása észszerű alapokon nyugszik.

⁷⁸ JAKAB–GAJDUSCHEK i. m. 508.

⁷⁹ SUSSKIND i. m.

3. RENDSZERTANI ALAPOK

3.1. Alkotmányos alapok

Az ügyvédek megújuló szerepének vizsgálata során kiindulásként rögzíthető, hogy az ügyvédség társadalmi és szakmai súlya a rendszerváltás óta folyamatosan változik, és az ügyvédek magánszféra és a közszféra közötti sajátos hídszerpe a vonatkozó jogállami szabályozásban is tükröződik.⁸⁰ Ebből fakadóan nem lehet nélkülözni annak rögzítését, hogy mit értünk jogállami szabályozásnak.

„A jogállam nem monolitikus koncepció: változatai vannak. Nyilvánvaló, hogy ezek elfogadása, egy koncepció preferálása – a megvalósított jogállam – országonként más és más. Ami mindebben kivonatolható és közös elvnek vagy tulajdonságnak nevezhető, az összetartozó elvek halmazaként értékelhető, és így mondható az, hogyha bizonyos elveket egyaránt elfogadnak, és gyakorlatilag alkalmaznak egy államban, akkor az jogállam. Így az állami működésre figyelemmel a következő jogi elveket kellene megjelölni:

1. Hierarchikusan felépített jogrendszer, amelynek csúcsán az alkotmány helyezkedik el.
2. A törvényalkotás kötött az alkotmányos rendhez.
3. A törvényalkotás tárgyköreit törvényesen rögzítettek.
4. Jogszabálynak visszaható hatállyal nem lehet.
5. A jog biztosítja az alapvető emberi jogokat.
6. Kormányzás és közigazgatás alávetett a törvényeknek és jogot nem sérthet.
7. Jobbiztonság.
8. Az állampolgárok közigazgatási alanyi jogait közigazgatási bírászkodás biztosítja.

⁸⁰ SÜLYÖK (2008) i. m. 414.

9. A jogszolgáltatásban az egyént megilleti a bizalmi elv.

10. Alkotmánybíráskodás: az alkotmányosság biztonsága.”⁸¹

A tíz pontban összefoglalt és általánosan elfogadott, a jogállamiság lényegét jelentő megállapításnak különös fontossága van, figyelemmel arra, hogy jogászai hivatásrendekről, így ügyvédségről is csak abban az esetben van értelme gondolkodnunk, ha a jogállam létező és megvalósított cél. Ha egy állam vagy társadalom esetlegesen nem venné kellően komolyan a fenti jogállamisági kritériumokat, úgy az ügyvédségről és annak szerepéről sem lenne értelme beszélni. Mint ismeretes azonban, Magyarország Alaptörvénye deklarálja, hogy Magyarország független, demokratikus jogállam.⁸²

Az ügyvédség alkotmányos helyzetének vizsgálata során ‘alkotmányos helyzet’ fogalma alatt két alapvető kérdésre kell választ találni. Egyrészt arra, hogy tekinthetjük-e az ügyvédséget az alkotmány által szabályozott intézménynek; másrészt arra, hogy részesülhet-e alkotmányos védelemben az ügyvédi hivatás abban az esetben, ha a hivatás gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges alapvető jogok, értékek sérülnek.⁸³ Az első kérdésre adandó válasz tekintetében, az Alaptörvényt kell elsődlegesen megvizsgálni. Magyarország Alaptörvényének 25–29. cikkei foglalkoznak a bírósággal és az ügyészséggel. Az igazságszolgáltatás alrendszerére vonatkozóan további szabályozás nem található az Alaptörvényben, sőt sem az ügyvéd, sem az ügyvédség, de még az ügyvédi kamara kifejezés sem található meg.⁸⁴ Ebből fakadóan, elhamarkodottan, akár az is kijelenthető lenne, hogy mivel a fenti jogintézmények egyike sem jelenik meg a normaszövegben, ezért azok alkotmányosan nincsenek szabályozva, így létezésük az Alaptörvényből nem következik. Az Alaptörvény szövegét tovább olvasva, a XXVIII. cikk (3) bekezdésében ugyanakkor – a korábbi alkotmányhoz⁸⁵ hasonlóan – az található, hogy a büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt. A védő szó jogrendszerbeli más fellelhetősége után kutatva – elsődlegesen a büntetőeljárás törvény⁸⁶ és az Üttv. alapján – találhatóak továbblépési lehetőségek. A

⁸¹ TAMÁS i. m. 228–229.

⁸² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) B) cikk (2) bekezdés (a továbbiakban: Alaptörvény).

⁸³ TRÓCSÁNYI–SULYOK i. m. 2–6.

⁸⁴ Megjegyzendő, hogy a közjegyző vagy az igazságügyi szakértő kifejezés sem szerepel.

⁸⁵ Alkotmány 57. § (3) bekezdés.

⁸⁶ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.).

büntetőeljárásai törvény alapján kijelenthető, hogy a védő szó az alkotmányban megjelenő ügyvéd kifejezés szűk értelemben felfogott, részbeni szinonimája.⁸⁷ Részbeni, mivel az ügyvéd fogalom értelmezési tartománya lényegesen tágabb kell hogy legyen, hiszen többek között a polgári vagy a közigazgatási eljárásokban megjelenő jogi képviselő fogalmát is kétségtelenül érteni kell alatta. Az alkotmányos ‘védő’ fogalom tehát az ügyvéd fogalom egyik részeleme, méghozzá a büntetőeljárásokhoz kapcsolódó védői tevékenység során. Kétségtelen tény az is, hogy az eljárásjogok többrétűsége miatt a jogrendszer teljes dinamikus része nem jellemezhető kizárólag a büntetőeljárás szabályozásával. Ebből az is következik, hogy a feltett kérdés első részére önálló, csak az Alaptörvény vizsgálatán alapuló, minden igényt kielégítő válasz magában nem adható. A helyes értelmezés során szükséges figyelemmel lenni egyéb tényezőkre, úgymint a nemzetközi szerződésekre, az európai jogra és az alkotmánybíróság által kifejtettekre is.⁸⁸ A rendszerváltás óta újra és újra felmerülő alkotmányozási elképzelések lezárását követően immár kijelenthető, hogy az alkotmányozó hatalom az Alaptörvény előkészítése során nem tartotta szükségesnek, hogy az igazságszolgáltatási alrendszerhez kapcsolódó szabályozási körbe a tág értelemben vett igazságszolgáltatás teljes egészére nézve adjon alkotmányos alapot. Így továbbra is hiányzik az ügyvédi és más, az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó hivatásokra és tevékenységekre vonatkozó utalás; azaz tételes alkotmányos rendezés hiányában változatlanul a jogtudomány és az alkotmánybíróság által kialakított jogi helyzet a meghatározó. Eltérő szabályozás nyilvánvalóvá tette volna, hogy a *bírói hatalmi ág* – azaz a mai felfogás szerint az igazságszolgáltatás mint állami alrendszer – több mint csupán bírói és ügyészi szervezet. A széles értelemben vett igazságügyi alrendszer részletesebb tételezésével az egységes rendszer viszonylag könnyen megteremthető lett volna. Felvetésem alátámasztására kiragadott példaként utalni szeretnék arra, hogy amióta a fizetési meghagyásos eljárások intézése a bíróságoktól átkerült a közjegyzői karhoz, a közjegyzők által végzett eljárást nehezen lehet másnak minősíteni, mint igazságügyi tevékenységnek, főleg abban az esetben, ha a fizetési meghagyások közjegyzők előtti jogerőre emelkedésére gondolok, amelyek ezáltal lényegében ítélet hatállyal bírnak. Kétségtelen ugyanakkor az is, hogy az ügyvédi hivatás kettős jellegéből fakadóan, a magánszférára jellemző tulajdonságok jelenléte

⁸⁷ BALOGH–HOLLÓ–KUKORELLI–SÁRI i. m. 561–562.

⁸⁸ PATYI G. (2012) i. m. 25.

miatt,⁸⁹ az ügyvédség új alkotmányos alapjainak megteremtése során nehézségeket vethetne fel annak szerkezeti elhelyezése.⁹⁰ Az Alaptörvényből⁹¹ kiderül, hogy a jogalkotó nem kívánt változtatni az ügyvédségre vonatkozó alkotmányos szabályozáson, továbbra is megalégszik a védelemhez való jog tételezésével. Ugyanakkor az igencsak gyorsan változó jogszabályi környezetben ez a tény felfogható pozitívként is, mivel így az ügyvédségre vonatkozó alkotmányos helyzet változatlan, azaz a változtatás mellőzésével az ügyvédség alkotmányos helyzete megerősítést nyert.

A fentebb megfogalmazott második részkérdésre, azaz arra, hogy részeshet-e alkotmányos védelemben az ügyvédi hivatás abban az esetben, ha a hivatás gyakorlásához elengedhetetlenül szükséges alapvető jogok, értékek sérülnek, a választ leginkább az Alkotmánybíróság által kifejtett jogértelmező tevékenységből látom megismerhetőnek.

3.2. Alkotmánybírósi alapok

Ahogy arra már röviden utaltam, az ügyvédség alkotmányos helyzetének kimunkálásával kapcsolatban az alkotmánybíróság kiemelkedő munkát végzett a rendszerváltást követően, amikor a részben tisztázatlan rendszertani helyzet alkotmányos, egyúttal mindenki számára egyértelmű értelmezését kimunkálta döntéseivel. Tette ezt úgy, hogy a döntéseit kiváltó beadványok csak részben irányultak a tényleges alkotmányos helyzet meghatározására; azokra – az utólagos normakontroll intézményének lényegéből fakadóan – inkább egyedi konkrét kérdések felvetése volt jellemző. Az alkotmánybíróság az ügyvédségre nézve meghatározó döntései során, a szokott magas szintű elméleti megalapozottsággal, a tágabb összefüggések vizsgálata mellett, megfelelően rendezte az alkotmányos szabályozás kisebb hiányosságait, mely vázlatos ismertetésére az alábbiakban térek ki.

⁸⁹ Ez a megállapítás részben igaz a közjegyzői karra is, noha a jelenlegi szervezetrendszer kétségtelen eltéréseket is tartalmaz.

⁹⁰ FAZEKAS (2007) i. m. 38–39.

⁹¹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (a továbbiakban: Alaptörvény).

3.2.1. Az ügyvédi hivatás sajátképpen jellege

Az Alkotmánybíróságnak a tárgykörrel kapcsolatos első döntését kiváltó esetben több indítványozó, több beadványban kezdeményezte az ügyvédi tevékenység kötelező kamarai tagsághoz kötésének eltörlését, mivel egyesek szerint a kötelező kamarai tagság sértette az egyesülési szabadság jogát.⁹² Mások szerint a szabályozás az ügyvédi hivatás gyakorlásával kapcsolatos olyan megszorító szabályokat tartalmazott, amely a jogegyenlőség elvét⁹³ és a foglalkozás szabad megválasztásának jogát sértette.⁹⁴ Az alkotmánybíróság ennek a határozatának⁹⁵ az indoklásában kifejtette, hogy a kérelmek téves álláspontokat tartalmaztak és egyik felvetés tekintetében sem állapította meg azok alkotmányba ütközését. Kifejtette ugyanakkor, hogy a kötelező ügyvédi kamarai tagság nem sérti az egyesülési szabadságot, mivel az ügyvédi kamara nem az egyesülési szabadság alapján létrehozott szervezet. Az ügyvédi kamarát nem magánszemélyek alapították, céljait és feladatait sem magánszemélyek határozták meg. Az ügyvédi kamarát törvény létesítette, feladatait és működési rendjét, tevékenységét törvény szabályozza. Az ügyvédi kamara tehát nem az egyesülési szabadság jogán alapított személyegyesülés, egyesület, személyközösség, személyi társulás vagy társadalmi szervezet, hanem köztestület, amelynek létrehozását törvény rendelte el. A határozat megállapította továbbá, hogy törvény közjogi közfeladat ellátására, közérdekű tevékenység folytatására alkotmányosan indokolt módon hozhat létre köztestületet, szakmai kamarát és írhatja elő a kötelező köztestületi tagságot. A döntésből már ekkor egyértelműen kiderült az is, hogy az ügyvédi foglalkozás elsősorban az igazságszolgáltatáshoz és a jogalkalmazáshoz kapcsolódó tevékenység, amellyel személy szerint teljes mértékben egyetértek. Ezért is előremutató megoldás lett volna, ha a tétel rögzítése az Alaptörvényben megtörténik. Az ügyvédnek az igazságszolgáltatásban védőként vagy jogi képviselőként való közreműködése alkotmányos követelmény és az eljárási törvények kötelező előírása. Az ügyvéd (a jogi képviselő) eljárásjogi státusát és helyzetét törvény szabályozza, eljárásbéli jogait és kötelességeit ugyancsak törvény írja elő. Az ügyvéd tevékenységét és feladatait tehát nem lehet önmagában megítélni és önmagában szabályozni, hanem csak annak az eljárásjogi rendszernek a függvényében, amelyben tevékenysége, feladata magának a

⁹² Alkotmány 63. § (1) bekezdés.

⁹³ Alkotmány 70/A. §.

⁹⁴ Alkotmány 70/B. §

⁹⁵ 22/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 130–131.

rendszernek része, és amely rendszerből, a rendszer munkamegosztásából következik a foglalkozás sajátképpenisége.

A foglalkozás sajátossága tehát az igazságszolgáltatás és jogalkalmazás rendszeréből következik azon túl, hogy az igazságszolgáltatáshoz és jogalkalmazáshoz kapcsolódik. Az ügyvédi foglalkozásgyakorlás szabályai közjogi tartalmú, illetve vonatkozású normák. Az ügyvédi foglalkozás megválasztásánál nem lehet más feladatot és tevékenységet választani, mint amit az eljárásjogok intézményesen meghatároznak. Az ügyvédi foglalkozás nem csak a jogalkalmazás és igazságszolgáltatás közhatalmi szférájához kapcsolódik, hiszen a magánszférában, az életviszonyok jogszerű rendezésénél az ügyvéd a jogi szakértelemmel működik közre, jogi szakismeret hiánya esetén pedig más szakértő a saját szak tudásával felvértezve szolgál tanáccsal.⁹⁶ Az ügyvédi hivatás megkülönböztető jegye, hogy szellemi szabadfoglalkozásként olyan magán-tevékenység, amely a közhatalmi szervek működési körében garanciális okokból hangsúlyozottan magán-tevékenységként különül el a közhatalomtól. Garanciális okok és az alkotmányos jobbiztonság szükségessé teszik és indokolják, hogy a magán-tevékenységként folytatott jogvédő, jogképviselő feladatok ellátása a szervezett közhatalommal szemben a magán-tevékenységnek intézményes tekintélyt, intézményes jogvédelmet, intézményes ellensúlyt biztosítson. Az ügyvédi kamara köztestületként a jogkereső közönség számára intézményesen garantálja tagjainak szakmai hozzáértését, a jogvédelem és jogi képviselet '*lege artis*' ellátását; intézményesen garantálja továbbá a magán-tevékenységként végzett feladatok teljesítésében való függetlenséget. Az ügyvédi függetlenségnek tehát az ügyvédi kamara – mint köztestületi szerv – ad garanciát és nyomatékot. Az ügyvédi tevékenység közjogban (az eljárási jogokban) nevesített feladatainak szakszerű ellátását az ügyvédi kamara, tagjai tekintetében, közhitelesen garantálja a jogkereső közönségnek, egyúttal intézményesen garantálja a magán-tevékenység független folytatását. Ha tehát valaki az ügyvédi pályát választja, aláveti magát ezeknek az előírásoknak. A szabályok függetlenek az ügyvédi kamara lététől. A kötelezően előírt törvényben szabályozott foglalkozási szabályok akkor is léteznének, ha nem volna ügyvédi kamara.

A foglalkozási szabályok nem az ügyvédi kamara létezéséből fakadnak tehát, hanem éppen fordítva: ezen szabályok közjogias jellegéből következik, hogy gyakorlásuk csak köztestületi tagként, azaz közjogi intézmény tagjaként lehetséges. Nincs tehát alkotmányos akadálya annak, hogy a végzettség tekintetében egységes jogászság egyik szakmai csoportja, amelyik a jogi képviseletre

⁹⁶ SÜLYÖK (2008) i. m. 416–417.

szakosodva látja el feladatát, a funkció ellátására való alkalmasságáról külön szakvizsgát tegyen. Az ügyvédi kamarába való felvétel szakmai és egyéb feltételei nem sértik a jogegyenlőség elvét, nem diszkriminálnak a személyek között az alapvető jogok korlátozása alapján. Szakmai követelmények előírása valamely szakmai köztestületbe való felvételnél nem jelent diszkriminációt, mert nem személyek közti alkotmányellenes megkülönböztetés. A feltételeknek való megfelelés esetén az ügyvédi hivatás alanyi jogon gyakorolható, tehát a kötelező kamarai tagság ebben az esetben sem ütközik alkotmányos előírásokba.

3.2.2. Az ügyvédkényszer alkotmányossága

Az Alkotmánybíróság egy másik – az ügyvédi tevékenység szempontjából – szintén kiemelkedően fontos döntése alapján vált egyértelművé a helyzet abban a kérdésben is, hogy az ingatlanforgalomhoz kapcsolódó ellenjegyzés szabályozása nem alkotmányellenes.⁹⁷ Az ellenjegyzés megkövetelése előtti szabályozás a tulajdonjogi változás ingatlan-nyilvántartási bejegyzéséhez előírta, hogy a

„bejegyzésnek olyan közokirat, teljes bizonyító erejű magánokirat, vagy ezeknek a közjegyző, illetőleg a bíróság által hitelesített másolata alapján van helye, amely a bejegyzés tárgyát képező jog vagy tény keletkezését, módosulását, illetve megszűnését igazolja”.⁹⁸

A módosítást követően már a tulajdonjog keletkezésére, módosulására, illetve megszűnésére vonatkozó bejegyzésnek közokirat, ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat vagy olyan magánokirat alapján van csak helye, amelyen a nyilatkozattevő, illetve a szerződő felek névalírásának valódiságát közjegyző tanúsítja. A szabályozás későbbi változása során,⁹⁹ 1994. május 19-étől a tulajdonjog keletkezésére, módosulására, megszűnésére vonatkozó magánokiratnak a keltezés helyén és idején kívül ügyvédi ellenjegyzést vagy a nyilatkozattevő, illetve a szerződő felek névalírásának valódiságára vonatkozó közjegyzői tanúsítást kell tartalmaznia. Az eljárás kezdeményezői a bejegyzés alaki követelményeit szigorító rendelkezések alkotmányellenességét állították, és kérték

⁹⁷ 74/1995. (XII. 15.) AB határozat, ABH 1995, 369.

⁹⁸ 1972. évi 31. törvényerejű rendeletet az ingatlan-nyilvántartásról.

⁹⁹ 25/1994. (V. 19.) FM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1972. évi 31. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet módosításáról.

azok megsemmisítését az Alkotmánybíróságtól. Szerintük az Alkotmánynak a független, demokratikus jogállamiságot deklaráló rendelkezése a jogbiztonság követelményét is magában foglalja. Az érvényesen létrejött jogügylet, jognyilatkozat alapján a bejegyzésre jog keletkezik, és erre további alaki feltétel nem támasztható. Másodsorban a gazdasági verseny szabadságának sérelmét jelenti „az azonos felkészültségű jogi szakértők közötti indokolatlan különbségtétel [...]”. Továbbá hivatkoztak arra is, hogy az általános személyiségi jog megsértését jelenti, hogy a jogügyleteknél az ügyvéd vagy a közjegyző közreműködése nem mellőzhető, valamint voltak, akik a jogtanácsosok és az ügyvédek közötti megkülönböztetést sérelmezték. Szerintük a megkülönböztetés a jogi végzettséggel rendelkezők körében indokolatlan és elfogadhatatlan volt, mert az ellenjegyzéshez szükséges szakismerettel egyébként minden jogász rendelkezik.

Az Alkotmánybíróság a határozatában kifejtette, hogy az ellenjegyzés szabályozása senkit sem zár el attól, hogy a bejegyzés alapjául szolgáló okiratot elkészítse. Az ellenjegyzéssel járó nehézségek viszont nem vezetnek – a verseny szabadságával kapcsolatba hozható – valamely alapvető jog lényeges tartalmának korlátozására. Kimondta továbbá, hogy az ’ügyvédkényszer’ és a hivatkozott személyi szabadság alkotmányos tételezése között nem áll fenn tartalmi kapcsolat. Az Alkotmánybíróság – visszahivatkozva korábbi döntésére¹⁰⁰ – az ügyvédi ellenjegyzéssel kapcsolatban rögzítette azt is, hogy

„nem következik az Alkotmányból annak szükségszerűsége sem, hogy bárki az összehasonlítható helyzetben lévő személyek körében, valamely megfontolásból, kivételben részesüljön. Az a célszerűségi szempont, hogy a képzettségénél vagy hivatásánál fogva mások jogi képviselőre egyébként alkalmas, illetve ennek ellátására elvben feljogosított személyre – ha az eljárásban félként vesz részt – a képviselőt kötelező volta ne terjedjen ki, nem alkotmányossági, hanem a jogalkotó belátására tartozó kérdés.”

Hasonlóan érvényes ez a megállapítás az ingatlan-nyilvántartási eljárásra is. Alkotmányossági jelentőség hiányában az Alkotmánybíróság tehát nem vizsgálta, hogy a jogintézmény célja megvalósulna-e akkor, ha a jogi végzettséggel rendelkezők mindegyike a saját, illetőleg mások jogügyleteit tanúsító okiratok ellenjegyzésére jogot kapna.

¹⁰⁰ 141/B/1993. (XII. 9.) AB határozat, ABH 1994, 584, 586.

Az egyes jogügyletekhez megkövetelt ügyvédi ellenjegyzés intézménye a döntés óta továbbra is viták kereszttüzében áll. Az ellenjegyzés jogintézménye leginkább azért vitatott, de inkább támadott intézmény, mivel a jogszabályok adnak felhatalmazást ahhoz, hogy az ügyvédség – kívülről szemlélve – monopol jogosítványokkal rendelkezék. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a jogintézmény fenntartása nagyban hozzájárult a magyar ingatlanforgalom biztonságának kialakulásához és a korábbi években komoly társadalmi feszültségeket is kiváltó ingatlanmaffia működésének felszámolásához. Természetesen az ügyvédi kar az ellenjegyzés intézményének fenntartásában továbbra is érdekelt.

3.2.3. Az összeférhetetlenség alkotmánybíróági megközelítése

Az összeférhetetlenség alkotmányos szabályozásának kérdéskörét ugyancsak meg lehet közelíteni az Alkotmánybíróság tevékenységéből kiindulva. Egy határozatában¹⁰¹ a testület egyszerre két törvényerejű rendelet egyes részeit¹⁰² is részben alkotmányellenesnek tartotta, és az alkotmányosnak tekintett szabályozást úgy alakította, hogy mind az ügyvédekre, mind a jogtanácsosokra vonatkoztatva megállapította, hogy a jogi képviselőt ellátók annál a bíróságnál vagy ügyészségnél, amelynél korábban bírók vagy ügyészek voltak, az alkalmazásuk megszűnésétől számított két éven belül jogi képviselőként nem járhatnak el. Az alkotmánybíróági vizsgálatot kiváltó aggályok arra vonatkoztak, hogy a törvényerejű rendeletek egyes rendelkezései a bírák és ügyészek ‘röghöz kötöttségét’ eredményezték, mivel a szabályozás lehetetlenné tette számukra a szabad pályamódosítást, ezért sérelmet szenved a foglalkozás szabad megválasztásához való jog.¹⁰³ Egyes álláspontok szerint aggályos volt az is, hogy a részletszabályok az Alkotmányban¹⁰⁴ foglalt vállalkozáshoz való jogot és a gazdasági verseny szabadságához fűződő jogot is sértették, valamint felmerült a szabályozás diszkriminatív volta, továbbá a bírói függetlenség elvének sérülése is. Az Alkotmánybíróság elvi éllel állapította meg, hogy a két rendeletben foglalt részleges és időleges jogi képviselőt korlátozása olyan szabály, amelynek célja a bírói függetlenség védelme, valamint annak az alkotmányos

¹⁰¹ 52/1996. (XI. 14.) AB határozat, ABH 1996, 159.

¹⁰² 1983. évi 3. törvényerejű rendelet a jogtanácsosi tevékenységről és a 1983. évi 4. törvényerejű rendelet az ügyvédségről.

¹⁰³ Alkotmány 70/B. § (1) bekezdés.

¹⁰⁴ Alkotmány 9. § (2) bekezdés.

alapjognak a biztosítása, hogy bárki ügyében független és pártatlan bíróság hozzon igazságos ítéletet.¹⁰⁵ A korábbi gyakorlatra visszautalva¹⁰⁶ kifejtésre került az is, hogy az igazságszolgáltatás a bírói hatalomhoz kapcsolódó, az eljárási törvényben szabályozott közhatalmi tevékenység. Az igazságszolgáltatásban való részvétel az ügyészség alkotmányos kötelessége, amely során gondoskodik az állampolgárok jogainak védelméről és a bűncselekmények üldözéséről. Kétségtelen, hogy a büntetőeljárás központi része a bírói eljárás, azonban az ítéelő szakasz előkészítése is része az igazságszolgáltatásnak mint közhatalmi tevékenységnek. Ennek a törvényben szabályozott eljárásnak alkotmányos alapelve a védelem jogának érvényesülése és érvényesítése is. A védő szerepére és eljárásjogi helyzetére, különösen pedig a védő, a jogi képviselő sajátos jogállására vonatkozóan az Alkotmánybíróság korábbi – fentebb már általam is ismertetett – határozatára utalt vissza,¹⁰⁷ valamint kimondta, hogy a pártatlanság, az elfogulatlan és tisztességes eljárás alkotmányos követelmény. Ennek eljárásjogi biztosítékai többek között az ügynevezett eljárási-kizárási szabályok.¹⁰⁸ Ezek a szabályok az adott eljárásjogi funkcióval összeférhetetlen esetekre vonatkoznak, valamint olyan hivatal- és foglalkozásváltási esetekre, amelyek eljárásjogi státuszváltással, eljárás szerepváltással függenek össze. A kifogásolt szabályok nem teszik lehetővé, hogy volt bíró vagy ügyész ügyvédként vagy jogtanácsosként foglalkozásának megszűnésétől számított két éven belül jogi képviselőként eljárjon – de csak annál a bíróságnál vagy ügyészségnél, ahol megelőzően ügyész vagy bíró volt. Ez a fajta jogkorlátozás alkotmányos indokon nyugszik. A bíróságok befolyástól mentes eljárását hivatott elősegíteni és annak megelőzését, hogy az igazságszolgáltatás pártatlanságát és az eljárás tisztességét bárki megkérdőjelezhesse. Az előírások az egyes eljárásokban lehetségesen előforduló kétértelmű helyzetek megelőzését szolgálják, mivel a peres felekben esetleg felmerülő kétségeket is alkalmasak eloszlatni.¹⁰⁹

Az Alkotmánybíróság felfogása a foglalkozáshoz való alapjog természetére és korlátozhatóságára az, hogy ezen alapjog a szabadságjogokhoz hasonló vé-

¹⁰⁵ Ld. Alkotmány 50. § (3) bekezdés, 57. § (1) bekezdés és az Emberi Jogok Európai Egyezménye (Róma, 1950. november 4.) 6. Cikke.

¹⁰⁶ 53/1991. (X. 31.) AB határozat, ABH 1991, 266.

¹⁰⁷ 22/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 127.

¹⁰⁸ Ld. 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról. (a továbbiakban: régi Pp.) 13–21. § és 1998. évi. XIX. törvény a büntető eljárásról (a továbbiakban: régi Be.) 35–43. §.

¹⁰⁹ Ld. 67/1995. (XII. 7.) AB határozat, ABH 1995, 347. „El kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében.”; valamint TÓTH–KISS–KADLÓT–KÁRPÁTI–BÓCZ–HANÁK i. m. 50–74.

delemben részeseül az állami beavatkozások és korlátozások ellen.¹¹⁰ A korlátozások alkotmányossága azonban más-más mérce alapján minősíthető aszerint, hogy a foglalkozás gyakorlását vagy annak szabad megválasztását korlátozza-e az állam. A foglalkozáshoz való jogot legsúlyosabban az veszélyezteti, ha az illető tevékenységtől az érintett el van zárva, azt nem választhatja. Az ügyvédi hivatás gyakorlásának vizsgálata esetén a szabályok egyáltalán nem érintik a foglalkozás szabad megválasztását, hiszen ezek éppen az ügyvédként és jogtanácsosként való működést rendezik. Érintik viszont a foglalkozás gyakorlását, ezen belül is a képviseleti jogot. Ebből fakadóan az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kizárási szabályok szakmailag indokoltak és célszerűek, de a szigorúbb alkotmányossági mércével mérve is megállták a helyüket. A pártatlan bíráskodáshoz való jog tekintetében a korlátozás szükséges és arányos volt. A verseny szabadságára nézve ismételten rögzítésre került az az álláspont is, miszerint a gazdasági verseny szabadsága nem alapjog, hanem „a piacgazdaság működésének olyan feltétele, amelynek meglétét és működését biztosítani az Alkotmány¹¹¹ értelmében az államnak feladata. A szabad versenynek azonban külön alkotmányossági mércéje nincs.”¹¹²

A döntés értékelése során figyelembe kell venni azt a lényeges tételt, hogy az igazságszolgáltatás pártatlansága és az eljárás tisztessége soha, semmilyen körülmények között ne kérdőjeleződhessen meg. A döntés ugyanakkor – véleményem szerint – önmagán túlmutat, és alapvető összefüggésben van az ügyvédekbe és az ügyvédi karba vetett bizalommal.¹¹³

3.2.4. Másokkal össze nem hasonlítható közbizalmi tiszttség

Az Alkotmánybíróság ügyvédi titoktartási kötelezettségre vonatkozó álláspontja részleteiben kifejtésre nem került, azonban egy, a jelen téma szempontjából is lényeges határozatában¹¹⁴ található egy rövid, definíciószerű megfogalmazás, amely véleményem szerint szintén kiemelkedő jelentőségű az ügyvédi tevékenység mibenlétére nézve. Az Alkotmánybíróság szerint ugyanis az ügyvédet, a közjegyzőt, az egyházi személyt foglalkozásuk szabályainál fogva titoktartási

¹¹⁰ Ld. 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 120.

¹¹¹ Alkotmány 9. § (1) bekezdés.

¹¹² 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 120.

¹¹³ Ld. később a kirendelt védői intézmény értékelésénél.

¹¹⁴ 31/2003. (VI. 4.) AB határozat, ABH 2003, 368.

kötelezettség terheli. Ez a titoktartási kötelezettség működésük megszűnése után is fennmarad. A titoktartási kötelezettség a megbízó, az ügyfél, az egyházi személlyel kapcsolatban álló polgár adataira, az említett hivatás gyakorlása során megismert tényekre vonatkozik, amelyből az a következtetés vált egyértelművé, hogy a titoktartási kötelezettség mellett e személyek másokkal össze nem hasonlítható közbizalmi tisztséget is betöltenek. Ebből az elméleti kiindulási alpból történt annak kimondása is, hogy az ügyvédek, a közjegyzők, az egyházi személyek és az átvilágítással nem érintett újságírók önkéntesen kérhették az átvilágításukat az alkotmányos szabályozás alapján,¹¹⁵ amelyből az a következtetés vonható le, hogy a titoktartási kötelezettség mibenléte az ügyvédekre az egyházi személyekhez hasonló, soha meg nem szűnő kötelezettséget ró, amely az ügyvédi hivatás lényeges, egyben sajátos alapvonását is adja.

Az Alkotmánybíróság által – a rendszerváltás óta eltelt időszakban – folytatott elvi megalapozó munka lényegében a mai modern értelemben felfogott ügyvédség alkotmányos megalapozottságát főbb kereteiben kimunkálta. Az Alaptörvény nem kívánta az ügyvédség tekintetében a kialakult alkotmányos helyzet újragondolását, és lényegileg eltérő koncepció sem került megfogalmazásra, így az Üttv. megalkotása nem feltétlenül volt szükségszerű.

Ahogy életünket ma már számos területen érinti az európai egységesedés gondolata és az abból fakadó következmények, nincs ez másként az ügyvédségre nézve sem. Kiemelendő, hogy a kontinensen a történelmi gyökerek nagybani azonossága ellenére sem beszélhetünk egységes ügyvédi hivatásrendről, mivel az egyes országokban végbement eltérő társadalmi és gazdasági fejlődés országonként eltérő ügyvédi kart és szabályozást alakított ki, bár az egységesedés egyre erősebb hatást gyakorol az ügyvédségre vonatkozó szabályokra és az ügyvédi működésére egyaránt. A magyar ügyvédi kar mind az ország európai méretekhez mérten alacsony népességének, mind gazdasági erejének, mind pedig nyelvi elszigeteltségének következtében nincs meghatározó helyzetben a szabályozás alakításában, változtatásában. Ebből fakadóan számunkra az egyetlen járható út az aktuális változások és irányvonalak állandó figyelemmel

¹¹⁵ *Kukorelli István alkotmánybíró különvéleménye szerint* alkotmánysértő volt, hogy az önkéntes átvilágítás lehetőségét a jogalkotó csupán az ügyvédek, a közjegyzők, az egyházi személyek és a kötelezően átvilágítandó személyek körébe nem tartozó sajtómunkatársak számára tartotta fenn. Álláspontja szerint a politikai közvélemény formálása nem csupán a sajtó munkatársainak a sajátja, ahogyan ugyanis az Alkotmánybíróság 1994-ben megállapította: az egyházi testületek, és azok egyes képviselői, az országos köztisztviselők, vagy például a szakszervezetek vezetői „a politikai közvélemény formálásában bizonyosan szerepet játszanak”.

kísérése, nyomon követése, majd az azokra adandó lehető leggyorsabb válaszok megtalálása lehet.

3.3. Az ügyvédség fogalmának lényege

Az ügyvédi hivatásról a fenti elemzésből fakadóan megállapítható, hogy az ügyvédi hivatás olyan sajátos, részben közjogi tartalmú normák által szabályozott alkotmányos, magánjogi szellemi szabadfoglalkozás, amely az igazságszolgáltatáshoz és a jogalkalmazáshoz az eljárási törvények kötelező előírásából fakadóan kapcsolódik. Sajátossága, hogy alanyi jogon gyakorolható, valamint a pártatlanság, az elfogulatlan és tisztességes eljárás alkotmányos alapkövetelményének betartása mellett a titoktartási kötelezettségből fakadóan egyúttal közbizalmi tiszttség is. Az ügyvédi tevékenység a kialakuló Európai Unióban a letelepedés szabályainak megalkotásával és tartalommal történő megtöltésével újra egyre egységesebb.

Az ügyvédi kamara pedig olyan, nem az egyesülési szabadság alapján létrehozott köztestület,¹¹⁶ amely közhitelesen garantálja feladatainak szakszerű ellátását az ügyvédi kamara tagjai tekintetében a jogkereső közönség számára, egyúttal intézményesen garantálja a magántevékenység független folytatását az ügyvédi kar részére.

A meghatározásokból következik, hogy az ügyvédség mint hivatás és mint tevékenység, valamint az ügyvédi kamara a köz- és magánjog határterületén elhelyezkedő, ezen világokat összekapcsoló fogalmak, amelyek vizsgálata során mind a közjogi, mind a magánjogi megközelítésnek helyt kell adni.

¹¹⁶ „A köztestület az azonos tevékenységet folytatók vagy abban érdekeltek tagsági viszonyán alapuló, közhatalmi aktussal létesített, jogi személyiséggel bíró személyegyesülés, amely saját önkormányzatával, de állami felügyelet alatt, közhatalmi jogok birtokában, a tagságát vagy a tagsága tevékenységét érintő közfeladatot végez.” FAZEKAS (2008) i. m. 181.

4. AZ ÜGYVÉDI KAMARA MEGÚJULÓ SZEREPE

4.1. Az ügyvédi kamara szabályozásának kezdeteiről

A magyar ügyvédség és az ügyvédi kamara jelentőségét mutatja, hogy már a XIX. században is találkozunk bemutatásával a külföldi szakirodalomban. Vaszkovszkij E. V. az 1893-ban Szentpéterváron kiadott, „Az ügyvédség szervezete” című könyvében külön fejezetben foglalkozik a magyar ügyvédséggel és az ügyvédi kamarával. Megemlíti a magyar és az osztrák szabályozás hasonlóságát, de külön foglalkozik a 1874. évi ügyvédi rendtartásról szóló törvényvel, melyben meghatározásra kerültek az ügyvédi tevékenység folytatásának feltételei. Munkájában megemlíti, hogy az ügyvédség szabadon vállalható foglalkozás, gyakorlásához azonban jogi végzettség, két vizsga (egy elméleti és egy gyakorlati) letétele, valamint hároméves gyakorlat szükséges, a két kamara közül az egyik által történő nyilvántartásba vétel mellett. Véleménye szerint a kamara jelentőségét növelte, hogy a fegyelmi hatalom az ügyvédkamara, pontosabban a kamara elnökének és tanácsának kezében volt. A magyar szabályozás különlegességének tartotta továbbá, hogy az ügyvédek a felek védelmének teljes szólásszabadság illette meg. Figyelemre méltónak találta azt is, hogy az ügyvédek kisebb fegyelmi vétségei esetén a kamara tanácsa az ügyvéd meghallgatása után, a szokásos fegyelmi eljárás nélkül is figyelmeztethette őket. Az ügyvédek kötelesek voltak a felek titkait megőrizni, soha nem képviselheték egyszerre a szemben álló feleket, valamint nem hagyhatták magukra megbízóikat, átállva az ellenfél oldalára.¹¹⁷

Az 1874-es törvény rendelkezett az ügyvédek jogairól és kötelességeiről, biztosította az ügyvédi titok védelmét és rendelkezett a kamarák kettős funkciójáról is. Az autonóm kamara garantálta a törvényszerűen eljáró ügyvédnek tevékenysége félelemmentes gyakorlását, és fegyelmi jogkörével biztosította az etikus és szakmailag jól felkészült ügyvédi segítséget mindazok számára, akik ezt igényelték. A törvény igényességét mutatja az ügyvédi kar becsületét, te-

¹¹⁷ VASZKOVSKIJ i. m. 376.

kintélyét sértő ügyvédi magatartás fegyelmi vétségként való kezelése.¹¹⁸ Annak érdekében, hogy az ügyvédi kamarára vonatkozó szabályozás részletesen bemutatható legyen, szükséges azt tágabb jogi környezetében is elhelyezni, így a szervezeti formára vonatkozó kitekintés nem mellőzhető.

Az ügyvédi kamara köztestület,¹¹⁹ így a köztestületekre vonatkozó szabályozás bemutatása a rendszertani elhelyezés érdekében szintén szükségszerű. A köztestületek, az úgynevezett kamarák, a magántulajdonon nyugvó polgári társadalmi berendezkedés jelentős szerepet betöltő alakzatai. Működésük előnye abban rejlik, hogy a költséges közhatalmi szervek helyett tagjaik valódi szakismeretét közvetlenül, a legkisebb ráfordítással állíthatják jól felfogott érdekeik és feladataik teljesítésének szolgálatába. Magyarországon mind a gazdasági, mind a szakmai (orvosi, ügyvédi, közjegyzői, mérnöki stb.) és az egyéb (például az MTA) köztestületek nem az egyesülési jog alapján jönnek létre, hanem törvény létesíti és szüntetheti meg azokat. A kamarák számára kötelező feladatokat, sőt hatósági jogokat is megállapíthat a törvény, és gyakorolhatja a felügyeleti jogokat tagjai felett. Az esetek többségében észszerű és ezért indokolt bizonyos hivatások gyakorlásának kamarai kényszertagsághoz való kötése.¹²⁰

A vázoltak alapján a köztestületeket méltán tekinthetjük olyan vegyes arculatú, tehát részben társadalmi jellegű, részben közhatalmi szerepet is betöltő és hatósági jogokat is gyakorló szervezeteknek, amelyekre fontos, bővülő szerepek hárulnak. Mivel az Alaptörvény nem szabályozza a köztestületek tevékenységét az államigazgatási szervekkel és a helyi önkormányzatokkal szemben,¹²¹ ezért lényegesnek tartom megemlíteni, hogy a köztestületet, mint szervtípust, csaknem negyven éves szünet után a régi Ptk. 1993. évi módosítása hozta vissza a magyar jogrendszerbe.¹²² A hatályos Ptk.¹²³ megalkotásával a szabályozás más helyre került át,¹²⁴ azonban a korábbi szabályok változatlan formában élnek tovább.¹²⁵

¹¹⁸ HORVÁTH i. m. 4.

¹¹⁹ Üttv. 144. § (1) bekezdés.

¹²⁰ ÁDÁM i. m. 91–92.

¹²¹ PATYI–VARGA i. m. 376.

¹²² FAZEKAS (2008) i. m. 13.

¹²³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.).

¹²⁴ Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló törvény 8/A. §.

¹²⁵ Régi Ptk. 65. §.

- „(1) A köztestület önkormányzattal és nyilvántartott tagsággal rendelkező szervezet, amelynek létrehozását törvény rendeli el. A köztestület a tagságához, illetőleg a tagsága által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el. A köztestület jogi személy.
- (2) Köztestület különösen a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Művészeti Akadémia a gazdasági, illetve a szakmai kamara.
- (3) Törvény meghatározhat olyan közfeladatot, amelyet a köztestület köteles ellátni. A köztestület a közfeladat ellátásához szükséges – törvényben meghatározott – jogosítványokkal rendelkezik, és ezeket önigazgatása útján érvényesíti.”

A régi Ptk. módosításának célja a módosítás preambuluma alapján akkor kimondottan az volt, hogy egyes közfeladatokat ellátó szervezetek polgári jogi jogalanyiségének megalapozását érje el a jogalkotó a szervezetek jogalanyiségát megalapozó anyajogi szerepből kiindulva.¹²⁶

A köztestület fogalmának meghatározása körében alapvetőnek tekintem Fazekas Marianna kutatásait.

„A köztestület fogalmának meghatározása körében a jogalkotó csak a legalapvetőbb fogalmi jegyek és a szervezeti jogi, ún. státútum szabályok meghatározására törekedett. A köztestületi joganyag alakulását több szempont is befolyásolta. Az első vonás a köztestületek szabályainak rendszertani elhelyezése a Ptk.-n belül. A jogalkotó a köztestületek sajátosságaiból arra építve, hogy e szervezetek személyegyesülések, melyek tagokkal rendelkeznek, és a rájuk ruházott ügyeket a tagok önigazgatásával végzik, a köztestületeket az egyesületekkel közös alcím alá vonta, sőt a régi Ptk. 65 §. (6). bekezdése mögöttes jogként az egyesületre vonatkozó szabályozást írta elő. Ez az elhelyezés és az egyesületi jog kiegészítő volta azt sugallja, mintha a köztestület az egyesületnek valamiféle »mutációja« volna, holott a köztestület rendeltetésében és valamennyi további fogalmi elemében gyökeresen különbözik az egyesülettől. Az alapvető különbség – bármilyen triviális is, mégis le kell írni – a köztestület »közjogi« mivoltában keresendő. A köztestület alapvetően közfunkciót valósít meg, ami kiegészül-

¹²⁶ SÁRKÖZY i. m. 4.

het a tagok érdekképviseletével, érdekvédelmével; de ha csupán ez utóbbi lenne a funkciója, akkor erre sokkal alkalmasabb a tagok elhatározásából önkéntesen létrejövő egyesület, mely azután a tagok által kitűzött cél szerint lehet akár politikai párt, érdekképviseleti szerv, szövetség, szakszervezet, egyéb társadalmi szervezet stb., ha az egyesületnek a társadalmi és alkotmányos funkcióját és nem a jogilag intézményesített formáját hangsúlyozzuk. A köztestületek közfunkcióit szolgálják azok a jellegzetességek, melyek alapjaiban megkülönböztetik e szervezeteket az egyesületektől: a köztestület soha nem a tagok elhatározásából, hanem törvényi előírásra jön létre; a köztestület célját és a közfunkcióit megvalósító feladatait szintén nem a tagok döntenek el, hanem a törvényalkotó; és a köztestület a tagokkal (esetleg külső jogalanyokkal) szemben közhatalmi jogokat is gyakorolhat, amire törvény hatalmazza fel. A rendszertani összemosás következménye az lett, hogy a jogalkalmazói gyakorlat, ha sem a Ptk.-ban, sem a »különös« köztestületi szabályozásban nem talál választ valamely jogi kérdésre, akkor ezt egy, a köztestület rendeltetésétől, funkciójától gyökeresen eltérő, a magánautonómiát alkotmányos és civiljogi szabályokkal maximálisan védő szervezettípus – az egyesület – szabályaiban próbálja megkeresni. Ezt erősíti az is, hogy az egyesületekre vonatkozó szabály »megfelelő alkalmazásából« – többek között – az következik, hogy a köztestületeket a társadalmi szervek nyilvántartásába kell bejegyezni a bíróságoknak. A nyilvántartásba vételkor pedig értelemszerűen a társadalmi szervek törvényességének vizsgálatára kialakított szempontokat érvényesítik a bírói gyakorlatban.”¹²⁷

Ezen a helyzeten az sem tudott változtatni, hogy az Alkotmánybíróság 1994-óta töretlenül, több határozatában kinyilvánította, hogy a köztestület nem az egyesülési jog alapján létrehozott szervezet, sőt az sem, hogy immár kikerült a köztestület szabályozása a Ptk.-ból.

A régi Ptk. a köztestületek között külön is említi a Magyar Tudományos Akadémia mellett a gazdasági, valamint a szakmai kamarákat.¹²⁸ A kamarák mellett a köztestületek hagyományos típusai a közbirtokosságok, a hegyközségek és a tőzsde. Számos egyesület (társadalmi szervezet) nevezi magát kamará-

¹²⁷ FAZEKAS (2008) i. m. 14–16.

¹²⁸ BERÉNYI i. m. 106–108.

nak, e szervezetek azonban a köztestület egyik legfontosabb jellemzőjének nem felelnek meg, közfeladatot nem látnak el.¹²⁹

Fazekas Marianna osztályozása alapján az alábbi köztestületcsoportok, -típusok különböztethetőek meg. Kamarai köztestületek, Magyar Tudományos Akadémia, a gazdasági élet egyéb köztestületei, önkéntes tűzoltóságok, sportköztestületek,¹³⁰ amelyek mellett Magyar Művészeti Akadémia is megjelent. A téma szempontjából az osztályozást részletesebben csak a szakmai kamarák tekintetében tartom fontosnak bemutatni. A kamarai köztestületeken belül az igazságügyi ágazatban a területi ügyvédi kamarák és közös szervezetük a Magyar Ügyvédi Kamara, a területi közjegyzői kamara és azoknak közös szervezete a Magyar Országos Közjegyzői Kamara, a Magyar Szabadalmi Ügyvivői Kamara, a Területi Igazságügyi Szakértői Kamarák és a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara különíthető el. A szakmai kamarák azon szakmák képviselőit fogják össze, akik tevékenységük gyakorlása során olyan személyes szolgáltatásokat nyújtanak, melyek szorosan kapcsolódnak az emberek alapvető jogainak gyakorlásához, és maga a szolgáltatás nyújtása is magas színvonalú szellemi tevékenység. Ezen szolgáltatások piacán a minőség, a megbízhatóság, a szolgáltató személyes és szakmai kvalitásai, valamint a szolgáltatást igénybe vevő különleges védelme olyan értékek, melyek biztosítására mindenhol többszintű garanciarendszer jön létre. A garanciarendszer egyik pillére a szakmai tevékenység, a szolgáltatás részletes állami szabályozása, az erőteljes közhatalmi beavatkozás a piacra lépésnél, valamint a szolgáltatás nyújtása során, illetőleg hatósági szankciók alkalmazása a szakmai szabályok megszegése, hibás szolgáltatás esetén. A másik pillér a kontinentális, elsősorban a német–osztrák jogterületen a köztestületi kamara, mely bizonyos hivatás gyakorlóit kényszertagság révén teljes körben összefogja, és sajátos öngazgatásában – az állami közhatalom helyett, illetve mellett – a tagokkal szemben gyakorolja a szakmai önszabályozást, valamint a szakmai ellenőrzést és felelősségre vonást.¹³¹

A kamarai rendszer közjogi elhelyezkedésének bemutatását követően szükséges foglalkozni a magánjogi és a közjogi kamarák eltéréseivel. A kamarai működés egyik alapvető dilemmája mindig az volt, s talán az is marad, hogy az adott testület önkéntes vagy kötelező tagság alapján szerveződjön-e. A 'régí' európai uniós országok – többek között történelmi fejlődésük eltérő irányából

¹²⁹ KOZMA–PETRIK i. m. 82.

¹³⁰ Ld. részletesen FAZEKAS (2008) i. m. 18–19.

¹³¹ Uo. 20–21.

adódóan – más és más választ adnak erre a kérdésre. A *magánjogi kamara*, az úgynevezett angolszász modell, lényegében lobbiszervezet közfeladatok nélkül. Ilyen kamarák működnek például Nagy-Britanniában és a skandináv országokban, ahol egy adott gazdasági vagy szakmai kör szereplői szabadon dönthetnek arról, be kívánják-e lépni a magukat különböző szolgáltatásokkal vonzóvá tenni igyekvő kamarákba vagy sem. E kamarák az egyesülési törvény hatálya alá tartoznak. Elsősorban érdekképviselési feladatokat látnak el és szabadon állapíthatják meg szervezeti felépítésüket. Problémát leginkább a korlátozott taglétszám okoz, mivel csak saját szolgáltatásaik bevételére és a tagdíjakra számíthatnak. További gondokat jelenthet a kamarák változó minősége és kompetenciája, ami behatárolja a kamaráknak a központi vagy regionális döntéshozatal befolyásolását segítő képességét. A *közjogi kamara* (kontinentális modell) szervezetiileg intézményként értelmezhető. Szabályozása köztisztviselési, tagsága automatikusan szerveződik azáltal, hogy az érintett csoportok és egyének számára kötelező a kamarai tagság. A köztisztviselési szabályozású kamarák a szakmai szempontok érvényesülését hivatottak elősegíteni az érdekeltek döntéseire alapozva. Számos szolgáltatást nyújtanak, melyet köztisztviselési státuszuk és az automatikus tagság adta anyagi lehetőségek tesznek lehetővé. Az országos és a helyi, a tagságot érintő döntések befolyásolására törvény által biztosított joguk van. Működésük szabályozott, vezetőjüket a tagok választják meg, és bizonyos hatósági feladatokat is ellátnak.¹³²

A közjogi kamarák kötelező tagságával szembeni fenntartások jogelméleti alapokra támaszkodtak. Ausztriában komoly elméleti vita folyt az osztrák kamarai működés és a kötelező vagy önkéntes tagság kérdéskörében. Ez a vita az eltérő nemzeti sajátosságok ellenére is érdekes következtetésekre vezethet, és támogatást nyújthat a kamara mint köztisztviselési létezésének és dogmatikai helyzetének tisztázásához.¹³³

Egyes jogtudósok szerint ugyanis alapvető emberi szabadságjogok sérülnek azzal, ha egyéneket kötelező módon 'beleakémszerűsítik' bizonyos szervezetekbe. Különösen a szabad egyesülési jog tekintetében tartották aggályosnak a kötelező tagságot. Ezen jogfelfogás hívei ugyanis úgy vélték, hogy az osztrák alkotmány szerint az egyénnek nemcsak pozitív egyesülési joga van (tehát szabadon alapíthat egyesületet, illetve beléphet abba), hanem – ugyan nem szövegszerűen megfogalmazva, de a pozitív szabadság továbbgondolása révén az alaptörvény tartalmába beleértve – negatív egyesülési szabadsággal is

¹³² PÓLA i. m. 21–22.

¹³³ STRAUSZ (2007a) i. m. 92–113.

rendelkezik, ami azt jelenti, hogy elidegeníthetetlen joga egy szervezetbe nem belépni.¹³⁴

A '80-as évek közepétől egyre erősödő kritika okai sokkal inkább a kamarák tevékenységében, illetve politikai társadalmi környezetük megváltozásában keresendők. Az idők folyamán egyre több kamarai tag ítélte meg úgy a helyzetét, hogy közte és az érdekképviselő – pontosabban annak tisztségviselői, illetve a szervezet működése között – egyre nagyobb a távolság. A kötelező tagság ezen gondolat mentén ráadásul erőltetett kötelezettség is, amely számos, a kamarák mindennapi működése szempontjából praktikus jogosítványtól fosztja meg magát a szervezetet. Az érdekképviselőeknek nincs kizárási mechanizmusuk, hiszen a törvény rendelkezései szerint az adott szakmai kör minden egyes szereplője köteles a kamara tagja lenni és maradni, a megszorítás visszafelé is igaz: nincs lehetőség arra, hogy kizárják azt, aki arra például morális okokból rászolgált. Megjegyzendő, hogy a kizárás – mint fegyelmi büntetés – általában létezik az ügyvédi tevékenység körében, és így Magyarországon is, sőt azt időnként, noha nem túl gyakran, de alkalmazzák. Ezért a lezajlott osztrák vitában felhozott ezen érv nem kellően erős az ügyvédi kamarák kötelező tagságának kérdésköre tekintetében. A kötelező tagság ellenzői az előző megállapítások alapján arra következtettek, hogy az eredményes érdekképviselői munkához a kötelező tagság egyáltalán nem szükséges, mivel az ezzel kapcsolatos feladatokat a szabadtagsulós alapon szerveződő testületek is ugyanúgy el tudják látni. Néha úgy is fogalmaztak, némi engedményt téve, hogy egy ideális világban a kötelező tagság jelentené a legjobb megoldást, azonban mivel számtalan lehetőség kívánkozik az ezzel való visszaélésre, egyáltalán nem szükségszerű fenntartani a jelenlegi rendszert.¹³⁵

A másik érvrendszer szerint a kamarák törvény által rájuk ruházott feladata a közjó szolgálata, amit azonban a kötelező tagság nélkül nem tudnának hathatósan végezni, hiszen például a kormányzat törvényelőkészítő mechanizmusában számukra biztosított, s létfontosságú tanácskozási jogukhoz is nélkülözhetetlen a kötelező, teljes körű tagság,¹³⁶ ami miatt a kötelező tagság létjogosultságának megkérdőjelezése egyben magának a kamara létének és az autonómia értelmének megkérdőjelezése is. Az érdekképviselőek háttérbe szorítása után ugyanis számos feladatot és pozíciót a központi kormányzatnak kellene átvennie, amely-

¹³⁴ METZGER i. m. 30.

¹³⁵ FUNK i. m. 227.

¹³⁶ MESCH i. m. 68.

lyel együtt járna az állami szektor térnyerése is, ami pedig szöges ellentétben áll a kor meghatározó, a decentralizáció irányába mutató folyamataival.

Azonban ha a tagsági rendszer önkéntessé válna, azzal az egész szakmai kör veszítene, mivel a lehetséges tagok kegyeiért egymással versengő magán-egyesületek konkurenciaharcában a szakma érdekei háttérbe szorulnának. A különböző kicsiny szervezetek egyéni lobbizása ráadásul sosem tudná pótolni a kötelező tagságú kamara ráhatásának súlyát. A többi, korábban a törvényes érdekképviselő által végzett funkciókat a magánegyesületekre sem lehetne egyszerűen csak átruházni, azok ugyanis képtelenek lennének a feladatok ellátására. Így feltehetően magán a kamarán belül a csoportérdek kerülne előtérbe, mivel a tőkeerős tagok saját törekvéseik szolgálatába állítanák a szervezetet, a gyengébbek érdekeit pedig senki nem venné figyelembe. Ráadásul a lobbitevékenység anyagi vonatkozásai szempontjaiból is költséghatékonyabbak a kamarák az egyes magánegyesületeknél.

A fentiek tükrében elmondható, hogy a kötelező tagság kérdéséről az 1990-es évek első felében lezajlott osztrák szakmai és közvita amellet, hogy hozzájárult számos elméleti kérdés tisztázásához, túllépett a tisztán akadémikus jellegű bölcselkedésen, s az érdekképviselői munka eredményesebb és hitelesebbé tétele érdekében több olyan gyakorlati javaslatot is megfogalmazott, amelyet az érintett kamarák később megfogadtak.¹³⁷ Az osztrák vita alapkérdései Magyarországon is újra és újra felélednek, a jogalkotó azonban az Üttv. megalkotásával a kötelező tagság fenntartása mellett rendezte azokat. A kötelező tagság kérdése mellett ugyanakkor egy másik fontos elméleti kérdés végiggondolása elmaradt, és az a finanszírozási megoldásokkal együtt hosszabb távon okozhat még nehézségeket a joggyakorlat számára. A jelenlegi helyzet a következőképpen jellemezhető. A Magyar Ügyvédi Kamara mint köztestület – Sólyom László szavaival élve – „garantálja tagjainak szakmai hozzáértését, a jogi képviselet, illetve a jogvédelem »lege artis« ellátását, garantálja továbbá az ügyvédek függetlenségét feladataik teljesítésében, sőt még etikai színvonalukat is”.¹³⁸ A köztestületek tekintetében, így különösen az ügyvédi kamarák esetén, érdemes lett volna még egy további elméleti gondolatot is végigvinni. A kamara mint köztestület egyrészt a 'köz' érdekeit hivatott megjeleníteni, másrészt az ügyvédség érdekképviselőt, harmadrészt azonban a jogkeresők érdekeit is érvényesítenie szükséges. Ezen érdekérvényesítés pedig önmagában is kettős irányultságú. Részint a közhatalommal, részint az ügyvédekkel szemben kell

¹³⁷ STRAUSZ (2007a) i. m. 113–114.

¹³⁸ SÓLYOM i. m. 6.

minőségbiztosítási célból érdekvédelmet nyújtani a kamaráknak. A feladatok finanszírozását ugyanakkor továbbra is kizárólag az ügyvédek befizetései biztosítják, amely megoldás hosszabb távon újra és újra feszültségek forrása lesz.

4.2. Az ügyvédi kamara kialakulása

Magyarországon a XIX. század elején indult el a szabad társulásos alapon szerveződő ügyvédi-jogászi egyesületek létrehozása, melyek a tagság érdekvédelmét, tudományos továbbképzését, illetve a jogtudomány népszerűsítését és fejlesztését tekintették fő feladatuknak.¹³⁹ Budapesten már 1865-ben megtörténtek az első lépések az ügyvédi egyesület megszervezése céljából. 1867 őszén pedig negyven alapító taggal megalakult a Budapesti Ügyvédi Egyesület, melynek célja

„az ügyvédi testületet megillető erkölcsi hitel és tekintély fenntartása – tudományos képzettségének előmozdítása –, a jog- és államtani ismeretek fejlesztése és terjesztése, különösen a hazai törvénykezés terén felmerült jogkérdések fejtegetése, a törvénykezési hiányok feletti véleményezés, a célszerűeknek mutatkozó javaslatok törvényszabta módokon és helyeken előterjesztése s ekkép egyesületi közreműködés a hazai jogélet egységes fejlesztése és javítására: végre a betegség vagy egyéb szerencsétlenség által sújtott s megszorult egyesületi tagoknak, ezek özvegyeinek és árváinak segélyezése; szóval az ügyvédi testület társadalmi összes érdekeinek előmozdítása”.¹⁴⁰

Ahogy az már említésre került, az Országgyűlés 1874-ben megalkotta az ügyvédekre vonatkozó első rendtartást, és az új érdekképviseletek alapvető feladatául „az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvását, az ügyvédek jogainak megvédését és kötelességeik teljesítésének ellenőrzését, továbbá a jogszolgáltatás és ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslását, valamint az időszerű reformok iránti véleményadását s javaslatlételét” szabta meg. Immár jogszabályi szinten rögzítette az ügyvéddé válás feltételeit és a megszűnés eseteit. Ez alapján ügyvéddé nyilvánítottak Magyarországon minden önjogú honpolgárt, aki a jog- és államtudományokból belföldön tudori oklevelet nyert,

¹³⁹ STRAUSZ (2007b) i. m. 52–53.

¹⁴⁰ SIEGMUND i. m. 213.

hároméves gyakorlati idejét letöltötte és ügyvédi vizsgáját sikeresen letette. Az ügyvédség megszűnésének esetei közé tartozott az elhalálozás, a lemondás, az összeférhetetlenség fennállása (közhivatali állás betöltése vagy az ügyvédséggel össze nem férő üzlet vagy foglalkozás gyakorlása), a magyar polgárjog (állampolgárság) vagy az önjogúság elvesztése és a kizárás, továbbá szabadságvesztés letöltésének idejére az ügyvédség gyakorlásának joga felfüggesztésre került.

A törvény szabályozta az ügyvédek jogait és kötelezettségeit, az ügyvédjelöltek státuszát, az ügyvédi vizsgát és nem utolsósorban az ügyvédi kamarákra és választmányokra vonatkozó rendelkezéseket is. Megteremtette a jogalapot az ügyvédi kamarák létrehozására, autonómiát biztosítva számukra a kamarai tevékenység végzéséhez:

„Az ügyvédi kamarák hatásköre kiterjed; az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének megóvására, az ügyvédek jogainak megvédésére, és kötelességeik teljesítésének ellenőrzésére; továbbá a jogszolgáltatás és ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása, s korszerű reformok életbeléptetése iránti véleményadásra s javaslatételre.”¹⁴¹ „Az ügyvédi kamarák és ügyvédek feletti főfelügyelet az igazságügyminisztert illeti.”¹⁴²

A kamarák saját testületeket alkothattak. Minden kamarában volt egy választmány, amely az elnökből, az alelnökből és legalább 12 tagból állt, valamint egy közgyűlés, melynek meghatározott ügyrend szerinti ülésein minden tag jogosult volt részt venni. Az ügyvédi kamarák számát és illetékességi területét a törvény alapján kiadott igazságügyminiszteri rendelet szabályozta. Az 1874-es törvény vonatkozásában ki kell emelni a budapesti ügyvédség kiemelkedő szerepét, mivel a Budapesti Ügyvédi Egylet által előkészített önálló rendtartástervezetet a törvény kibocsátója, az Igazságügyi Minisztérium számtalan ponton egyértelműen és szó szerint átemelte a végleges törvény szövegbe. Így kimondható, hogy az egyleti munka már a kezdetektől közvetlenül megnyilvánult és éreztette hatását az ügyvédségre vonatkozó jogalkotásban.¹⁴³ A törvény kamarai tagnak tekintett minden olyan hazai okleveles ügyvédet, aki az illető kamarai kerületben lakott, és akit a kamara névjegyzékébe beiktattak. Egy ügyvéd oklevele felmutatásával kérhette az illetékes ügyvédi kamara névjegy-

¹⁴¹ 1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában 19. §.

¹⁴² 1874. évi XXXIV. törvénycikk 64. §.

¹⁴³ KORSÓS-NÉ DELACASSE i. m. 4.

zékébe való felvételét; a tagok felvétele a választmány által történt, a beiktatott ügyvédek nevét pedig a hivatalos lapok közölték.

Az ügyvédi kar érdekképviselőinek jogi keretei nagyjából 1934-ig maradtak változatlanok,¹⁴⁴ és a törvény módosítására csak 1937-ben került sor az 1937. évi IV. törvénycikk megalkotásával.¹⁴⁵ A hazánkban 1989-ben bekövetkezett társadalmi és gazdasági átalakulás szükségessé tette a jogállami szintű igazságszolgáltatás feltételeinek megteremtését és a jogszabályi környezet modernizációját, így az ügyvédségre vonatkozó jogi szabályozás felülvizsgálatát is.¹⁴⁶ A rendszerváltást követően 1991-ben került sor az 1983. évi 4. törvényerejű rendelet módosítására, mely új korszakot nyitott az ügyvédi hivatás szabályozásában, megszüntette a kötelező munkaközösségi tagságot, és ezzel lehetővé vált az ügyvédi tevékenység egyéni ügyvédként, illetve ügyvédi irodában való folytatása, míg az ügyvédi kamarai felvételre való jogosultság alanyi joggá vált.

4.3. Az ügyvédi tevékenység új szabályozása

Az ügyvédi tevékenységről szóló új törvény¹⁴⁷ részletesebb vizsgálata előtt érdemes elgondolkodni azon, hogy feltétlenül szükséges volt-e a törvény megalkotása. Kétségtelen tény, hogy az Üt. még a korábbi alkotmány által szabályozott, rendszerváltáshoz kapcsolódó időszak terméke volt, ugyanakkor szerepét betöltötte, így az esetleg bekövetkezett változásokat akár részleges jogszabály módosításokkal is kezelni lehetett volna. A 2014-ben ismét önálló miniszteri státuszt kapott igazságügyi kormányzat ugyanakkor már a beiktatását követően világossá tette, hogy az Alaptörvényhez kapcsolódóan fontosnak tekinti a nagy eljárásjogi kódexek reformja mellett az ügyvédi szabályozás áttekintését is. Ebből már önmagában következett az új szabályozás megalkotásának ígérete. A minisztérium a jogalkotást megelőzően a területi kamarai elnökökkel folytatott személyes eszmecserekkkel kezdte meg annak feltérképezését, hogy a kamarai vezetők mit gondolnak egy új szabályozás kialakításának szükségességéről. Az elnökök, ahogyan azt fentebb már magam is jeleztem, megosztottak voltak abban a kérdésben, hogy feltétlen szükséges-e teljesen új törvény megalkotása, de egyetértettek abban, hogy annak akadálya sincsen. Az új szabályozáshoz

¹⁴⁴ STRAUSZ (2007b) i. m. 96.

¹⁴⁵ Vö. az ügyvédi kamara második világháború utáni helyzetének rövid összefoglalásával, VÖRÖS i. m. 671–674.

¹⁴⁶ PETRÉTEI i. m. 7.

¹⁴⁷ Üttv.

kapcsolódóan egyértelművé vált, hogy a területi kamarák között fennálló igen jelentős taglétszámkülönbségeket valamilyen formában szükséges orvosolni annak érdekében, hogy a működő képesség a „kis” kamarák tekintetében is biztosítható legyen. Csak a példa kedvéért érdemes megemlíteni, hogy volt olyan vidéki kamara, amely taglétszáma a 150 főt sem érte el, míg a Budapesti Ügyvédi Kamara taglétszáma egymagában meghaladta a többi területi ügyvédi kamara taglétszámának összességét. A kötelezettségek tekintetében a korábbi jogszabály ezt a döbbenetes létszámbeli különbséget a kötelezettségek előírásánál egyáltalán nem vette figyelembe, és egyéb módon sem kezelte.

Az új szabályozás megalkotásának okai között az alábbi érveket kell még megemlíteni. Először is, hogy a törvény nem az alanyt, hanem a tevékenységet helyezi fókuszba. A törvény szerint meghatározott 'ügyvédi tevékenység' ez alapján:

- a) a jogi képviselet ellátása;
- b) a büntetőeljárásban a védelem ellátása;
- c) a jogi tanácsadás;
- d) az okiratszerkesztés;
- e) az okirat ellenjegyzése;
- f) az ügyvédi tevékenységgel összefüggésben a szerkesztett okiratok és mellékleteik elektronikus okirati formába alakítása;
- g) az ügyvédi tevékenységgel összefüggésben letét kezelése.

Ügyvédi tevékenységet csak az végezhet, akit egy területi kamara nyilvántartásba vett. A jogalkotó az ügyvédi tevékenység jogosulatlan végzését büntetőjogi szankcióval fenyegeti. Az ügyvédi piacok védelmének fokozása és a liberalizált jogi szolgáltatói piac elutasítása jellemző. Az ügyvédség betagolása az igazságszolgáltatásba, az elvárások és a megfelelési kényszerek növelése, az ügyvédi alapértékek megerősítése, a jogszabály-megkerülés kifejezett tilalma szintén cél volt.

Továbbá az alaptevékenység és a kiegészítő tevékenységek viszonyának és dogmatikai karakterének részleges változása az, amely jelentős új megközelítés. Az ügyvédi titok fokozott védelme (amely leginkább egy új jogintézmény, azaz a védekezés céljából készült irat esetén érhető tetten); egyszerre szigorúbb és enyhébb összeférhetlenségi szabályok megalkotása. Ezenkívül új tevékenységi formák kialakítása, mint az ügyvédi társulás és irodaközösség; a kötelező szakmai továbbképzés előírása; az ellenjegyzés intézményének átalakítása és egységesítése; a büntető kirendelések kamarai hatáskörbe adása; a kártérítési felelősség szigorodása a biztosítási fedezetek fokozatos növelése mellett. A törvény ugyanakkor új típusú adminisztratív terheket is előír, valamint a Magyar

Ügyvédi Kamara által fenntartott egységes, országos, központi személyi nyilvántartás kialakítását is kimondja. Átalakuló kamarai szervezetrendszer, az országos kamara hatásköreinek és feladatainak növelése, az önszabályozási feladatok centralizálása, a fegyelmi feladatkörök regionalizálása szintén megjelenik. A létszámra legnagyobb hatást az gyakorolt, hogy tagokká váltak az alkalmazott ügyvédek és a kamarai jogtanácsosok. A kamarafinanszírozás átalakulása az országosan egységes tagdíjrendszer és az igazgatási szolgáltatási díjak megjelenése által.

Figyelemmel arra, hogy terjedelmi okokból nincs lehetőség minden egyes fentebb említett változás részletes vizsgálatára, így azokból szubjektív alapon, önkényesen választottam ki a későbbiekben áttekintetteket.

4.3.1. Magyar Ügyvédi Kamara

A Kamara jogállását egyértelműen határozza meg az Üttv.,¹⁴⁸ amely kimondja, hogy a Magyar Ügyvédi Kamara (MÜK) és a területi kamarák az ügyvédi tevékenységet gyakorlók önkormányzati elven alapuló, szakmai és érdekképviselői feladatokat ellátó köztestülete. A jogalkotó később kiegészítésként – és magát részben megismételve – rögzíti, hogy a MÜK köztestület, az ügyvédi tevékenységet gyakorlók országos szervezete, amely önálló ügyintéző szervezettel és költségvetéssel rendelkezik.¹⁴⁹ Újdonság, hogy az ügyvédi kamarát a törvényszék nem veszi nyilvántartásba, de ha a jogszabály a jogi személy nyilvántartásba vételéhez jogkövetkezményt fűz, azt az ügyvédi kamarára is alkalmazni kell. Ezen megállapítással a jogalkotó korábbi jogviták eredményeit építette be a szabályozásba.

A MÜK tagjai a területi kamarák. A MÜK tevékenységét a területi kamarák, azok tagjai, illetve az ügyvédi kamarai nyilvántartásban szereplők javára, azok közös érdekeinek megfelelően folytatja.¹⁵⁰ A MÜK által, valamint a Magyar Ügyvédi Kamara koordinálása mellett valamely területi kamara vagy kizárólag ügyvédi kamara részvételével működő jogi személy által a területi kamarák tagjai és az ügyvédi kamarai nyilvántartásban szereplők javára nyújtott szolgáltatásokat úgy kell tekinteni, mintha azokat a területi kamarák a saját tagjaik számára nyújtanák. A jogalkotó e tétel rögzítésekor figyelemmel volt

¹⁴⁸ Üttv. 144. § (1) bekezdés.

¹⁴⁹ Üttv. 155. § (1) bekezdés.

¹⁵⁰ Üttv. 155. § (3)–(4) bekezdés.

arra, hogy a továbbiakban is a kétszintű kamarai rendszer mellett szükséges annak kimondása, hogy bár a MÜK tagjai a területi ügyvédi kamarák, míg az egyes ügyvédek nem, de számukra is lehetővé kell tenni, hogy az országos kamara bizonyos szolgáltatásait közvetlenül igénybe tudják venni. A MÜK korábbi feladat- és hatásköreit megtartva, azokat azonban jelentősen kibővítve országos illetékességgel többek között gondoskodik az ügyvédi tevékenység gyakorlására jogosultak jogainak védelméről, elősegíti a kötelezettségeik teljesítését. Az ügyvédi tevékenységre vonatkozó szakmai szabályokat alkot, véleményt nyilvánít az ügyvédi tevékenységgel kapcsolatos kérdésekben. A hatáskörbővülés egyértelmű jele a korábban területi kamarák hatáskörébe tartozó feladatok közül, hogy vezeti az ügyvédi kamarai nyilvántartást, továbbá biztosítja az ehhez kapcsolódó műszaki-, valamint informatikai feltételeket, továbbá gondoskodik a képzési helyek akkreditációjáról és összeállítja a szakmai képzések és továbbképzések tematikáját. A MÜK önállóan vagy más szakmai kamarával együtt országos levéltárat működtet és tart fenn, valamint ellátja a jogszabályban és a szabályzataiban meghatározott feladatokat.¹⁵¹ A MÜK struktúráját vizsgálva megállapítható, hogy szervei a korábbi teljes ülés helyett immár a küldöttgyűlés, az elnökség, az összeférhetetlenségi, a választási és az országos fegyelmi bizottság. Az alapszabály alapján, a kamara belső döntése függvényében további bizottságok is létrehozhatók. A törvény nem mondja ki, hogy a kamarai jogtanácsosi, illetve alkalmazott ügyvédi tagozatok a kamara szervei lennének, ugyanakkor a rájuk vonatkozó kérdések során véleményezési joggal felruházva, az országos kamarai tisztviselők közé sorolja a tagozatok tisztségviselőit.¹⁵² A kamara évente legalább egyszer ülésező küldöttgyűlése, a korábbi teljes ülés száz tagjához képest, immár százötven tagból áll. Tagjai a területi kamarák elnökei, a területi kamarák által küldött egy–egy tag, a területi kamarák küldöttei, akiket a területi kamara tagjai közvetlenül választanak meg a taglétszámnak az ügyvédek összlétszámához viszonyított arányában, valamint a delegált kamarai jogtanácsosi, továbbá az alkalmazott ügyvéd tagok. A küldöttgyűlés feladata a Magyar Ügyvédi Kamara működtetése, és az ehhez szükséges szabályozó dokumentumok megalkotása.

Megjegyzendő, hogy a küldöttgyűlés kialakítására és létszámának növelésére a demokratikus legitimitáció erőteljesebbé tétele érdekében került sor. Természetesen a kamara életében, mint minden más képviseleti intézmény tekintetében, is felmerül a részvétel lehetőségének biztosítása mellett a műkö-

¹⁵¹ Üttv. 155. § (2) bekezdés.

¹⁵² Üttv. 156. § (1) bekezdés.

dés állandósága garantálásának kérdése is. Azzal, hogy a jogalkotó a lezajlott viták alapján az egységes országos kamara helyett fenntartotta a többszintű kamarai rendszert, e célokat kívánta a gyakorlatba is átültetni. Sajnálatosnak tartom, hogy az egyes ügyvédek végül nem lettek, a korábban javasolt kettős tagság mellett egyúttal a MÜK tagjai is, mivel így az érdekérvényesítési és ellenőrzési funkció csak áttételesen, közvetett módon fog tudni kifejeződni, annál is inkább, hogy a küldöttgyűlés határozatának hatályon kívül helyezését csak a küldöttgyűlés tagja kezdeményezheti bíróságnál. A korábbi években a Budapesti Ügyvédi Kamara ellen folyt perek alapján a magam részéről azt sem tartom kizártnak, hogy a jövőben a MÜK küldöttgyűlésének működésével kapcsolatban is felmerülhetnek nehézségek, de ezt majd az idő fogja eldönteni.

A küldöttgyűlés fontos feladata az is, hogy az ügyvédekre vonatkozó, kötelező erejű szabályzatokat megalkossa, amely szabályzatok száma a törvény alapján harmincöt. Ezen jelentős számú szabályzatot kellett megalkotnia a MÜK még működő teljes ülésének. Említésre méltó, hogy a szabályzatok közül a fegyelmi eljárás részletes szabályairól, a kamarai tisztségviselők választásáról, a letét szabályozásáról és a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása megelőzéséről¹⁵³ szóló szabályzatok kiemeltnek minősülnek.

4.3.2. Területi ügyvédi kamarák

A kamarai tagságból következik, hogy a területi ügyvédi kamarák szintén képviselői és ügyintézői szervezettel, önálló költségvetéssel rendelkező köztestületek. A területi kamarák működési területe egybeesik a Fővárosi Törvényszék és a megyei törvényszékek illetékességi területével.¹⁵⁴ A MÜK feladat- és hatáskörének jelentős kibővülésével együtt járt, hogy az új törvény alapján a területi kamarák feladat- és hatáskörei jelentős mértékben csökkentek. A feladatkorlátozás azonban csak részleges, mivel a MÜK a ráruházott feladatainak egy részét továbbra is csak a területi kamarákkal együttműködésben fogja tudni ellátni. Érdekes megfigyelni ugyanakkor azt a jogalkotói törekvést, mely szerint a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni feladatok fő címzettjei az egyes területi kamarák maradtak, illetve lettek. A területi kamarák kiemelt szervei a közgyűlések, illetve az ezer tag feletti kamarák esetén lehetségesen felállítandó küldöttgyűlés. Figyelemmel arra, hogy ezer tag feletti kamarai lét-

¹⁵³ Ld. bővebben a monográfia 6.2. pontjánál.

¹⁵⁴ Üttv. 161. § (1) bekezdés.

számmal kizárólag a BÜK rendelkezik, így küldöttgyűlés felállítására ebben a kamarában lett volna lehetőség. A BÜK a küldöttgyűlés felállításának lehetőségét megvizsgálva, annak bevezetését több forduló vitában elvetette. A lezajlott vita során elhangzott érveket röviden ismertette megemlítendő, hogy az esetleg létrehozandó küldöttgyűlés kezelhette volna azt az akadályt, hogy a kamarai tagok az éves közgyűlésben igen alacsony számban képviseltetik magukat, így a részvételi arányok kissé alacsony legitimitációt biztosítanak. Megfelelő, az esélyegyenlőséget is biztosító csoportképzési ismervek hiányában azonban a küldöttgyűlés felállítása nem volt időszerű. A lefolytatott vitában további valós ellenérvként merült fel, hogy mivel a MÜK tagjai a törvény alapján csak a területi kamarák, küldöttgyűlés felállításával a közvetett képviseleti joggyakorlás mintegy megkettőzve már nem tudná megfelelően kifejezni a tagság valós érdekét, valamint a MÜK feletti ellenőrzési lehetőség is relatívvá válna. A küldöttgyűlés lehetőségének elvetésével a jogalkotó által tételezett egyik lehetőség kihasználását a legnagyobb tagsággal rendelkező kamara 2018. év tavaszán kihagyta.

A területi kamarák további szerveit tekintve alapvető változás a korábbi szabályozáshoz képest nem történt. Ezek változatlanul a területi kamarai elnökség, az összeférhetetlenségi, a felügyelő, és a regionális¹⁵⁵ fegyelmi bizottság. A korábbi szabályozástól eltérően az alkalmazott ügyvédek és a kamarai jogtanácsosok is kamarai taggá váltak, tagozatot hoznak létre. A tagozatok véleményét és a rájuk vonatkozó nem egyedi döntéseknél az egyetértésüket meg kell szerezni. A tagozatok felállítását követően a gyakorlati működés kidolgozása a közeljövő feladatai közé tartozik annál is inkább, mivel különösen a jogtanácsosok képviselőinek elnökségi üléseken meghívottként történő részvétele, egyes kormányzati döntésekkel, intézkedésekkel kapcsolatban kialakítandó kamarai álláspont, és így az érdekérvényesítési funkció megvalósítását kétségesse teheti.

A területi ügyvédi kamarák napjainkban fennálló helyzetét a Magyar Ügyvédi Kamarához és a Budapesti Ügyvédi Kamarához való sajátos viszonyuk felvilágosításával lehet legjobban jellemezni. Ahogyan az a monográfiában később, a létszámhelyzet részletes vizsgálatánál egyértelművé válik, jelenleg az összes területi kamara létszáma együttvéve is kevesebb, mint a fővárosi közttestületé. Így érdekérvényesítő képességük, feladatuk valójában csak együttműködésükkel valósítható meg, amely helyzet lényegében az ország gazdaságföldrajzi adataiból következik és avval teljes mértékben egybevág.

¹⁵⁵ A fegyelmi rendszer regionális szintre emelése kiemelendő változás.

4.4. Kamarai közigazgatási hatósági ügyek

Az Üttv. szerint a kamara számos közigazgatási ügyben közigazgatási hatóságként¹⁵⁶ jár el, többek között a kamarába történő felvétel, a kamarai tagság megszüntetése, a nyilvántartások vezetése esetén. A MÜK szabályzatában kamarai hatósági ügynek nem minősülő kamarai eljárásokban is elrendelheti a közigazgatási hatósági eljárásokra vonatkozó egyes szabályok alkalmazását, valamint bármely ügyben lehetővé teheti az Eüsztv.¹⁵⁷ szerinti elektronikus kapcsolattartás szabályainak alkalmazását, továbbá kötelezővé teheti az elektronikus kapcsolattartást. Kamarai hatósági ügyben, fő szabály szerint, első fokon a területi kamara elnöke jár el, azonban a kamarai tagfelvételi, a tagság megszüntetése iránti, a változásbejegyzési eljárás kivételével a nyilvántartásba vételi, nyilvántartásból való törlési, kamarai formaváltási eljárásban első fokon a területi kamara elnöksége jár el. A területi kamara hatósági határozata ellen fellebbezésnek van helye. Kamarai hatósági ügyben másodfokon a Magyar Ügyvédi Kamara elnöksége jár el, ugyanakkor érdemes megjegyezni azt a tényt, hogy a területi kamarák elnökségének tagjai részben megegyeznek a MÜK elnökségének tagjaival, így a jogorvoslatok tekintetében a kizárás szabályait érdemes lett volna törvényi szinten rögzítenie a jogalkotónak, elkerülve a vitás esetek kialakulását.

Jelentős törvényi újítás, hogy kamarai hatósági ügyben kötelező az elektronikus ügyintézés. Az elektronikus hatósági eljárások előretörésével egyidejűleg szükséges az ügyvédi kamara eljárásait is szinkronba hozni az egyéb közigazgatási hatósági ügyekkel. E tekintetben a kamarai jogtanácsosok felvételéhez kapcsolódó tesztidőszak jól mutatta, hogy a kamarák megfelelően képesek lebonyolítani ezen új típusú ügymenetet. Ugyanakkor a tesztidőszak rávilágított arra is, hogy a magyar közigazgatás nem minden területe kész egységesen elektronikus úton kezelni feladatait. A lemaradások nem kevés nehézséget okoztak a kamarai informatikusoknak és ügyintézőknek, különösen a kötelező adatátadások elmaradása okán.

Természetesen kamarai hatósági ügyben a kérelem a kormányablaknál nem terjeszthető elő és a területi elnökség hatáskörébe tartozó ügyben nincs helye sommás eljárásnak sem. Az Ákr.-t kiegészítő szabály, hogy az ügyvédi kamara a kamarai hatósági eljárást akkor is felfüggesztheti, ha az ügy érdemi eldöntése

¹⁵⁶ Üttv. 170. § (1) bekezdés.

¹⁵⁷ 2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól (a továbbiakban: Eüsztv.).

olyan kérdés előzetes elbírálásától függ, amely más szerv hatáskörébe tartozik, vagy az eljáró ügyvédi kamarának az adott ügygel szorosan összefüggő más hatósági döntése nélkül megalapozottan nem dönthető el.

A fentebb felsorolt hatósági ügyekben a MÜK jár el másodfokon. A MÜK elnöksége a másodfokú határozatot vagy az első fokú döntést megsemmisítő és új eljárásra utasító végzését – az általános ügyintézési határidő szem előtt tartásával – az iratoknak a hozzá való beérkezésétől számított harminc napon belül –, illetve ha ez nem lehetséges, akkor e határidő letelte utáni első testületi ülésen, legkésőbb azonban két hónapon belül – meghozza és közli a döntését.

A hatósági ügyek intézése a területi kamarák forrásait igencsak igénybe veszi. Az igen kis létszámmal működő adminisztratív állomány lehetőségeit általában jelentősen meghaladják a rendszeresen vagy akár csak alkalmyszerűen adódó feladatok. Ilyen túlterhelést okozott például az ügyvédi igazolványok cseréjének lebonyolítása, a jogtanácsosi felvételek kezelése vagy a pénzmosás elleni fellépéshez kapcsolódó feladatok ellátása, amely megvalósítását csak túlórák elrendelésével tudták a kamarák megoldani.

A hatósági ügyek ellátása terén azonban a legnagyobb problémát – álláspontom szerint – továbbra is a hatósági ellenőrzés végzése jelenti a kamarák számára. A hatósági ellenőrzés végzéséhez szükséges, hogy az ügyvédekkel azonos végzettséggel rendelkező szakemberek, tehát ügyvédek bevonására kerüljön sor. Ezen feladatok ellátása ugyanakkor több nehézségbe ütközik. Egyrészt mivel a kamarák általában nem rendelkeznek kellő anyagi forrással, így legtöbbször társadalmi munkában történnek az eseti ellenőrzések, másrészt megfelelő eljárási szabályok sem minden esetben léteznek. A részletes eljárási szabályok kidolgozása mind a jogalkotó, mind a MÜK, mind a területi kamarák további együttműködését igényli. Az egyes ügyvédek tevékenységének gyakorlását valamilyen módon még kiszámíthatóbban és rendszeresen lenne szükséges ellenőrizni a törvényi kötelezettségen túl annak érdekében is, hogy a kamara tagjai iránt fennálló közbizalom az ellenőrzési funkció tényleges gyakorlása eredményeként tovább erősödhessen. Véleményem szerint a hatósági ellenőrzések színvonalának javítása által a kamarai érdekérvényesítő funkció is jobban előtérbe kerülhetne és a tagok által is jobban megfigyelhetővé válna.

4.5. A létszám alakulása

A magyar ügyvédség jelenlegi létszámabeli helyzetének bemutatása¹⁵⁸ előtt, a múltba visszatekintve néhány érdekes adalékot kívánok ismertetni ebben a témában.

Mária Terézia uralkodása alatt, 1764-ben nagyságrendileg négyszáz ügyvéd tevékenykedhetett, amely létszámot az ügyvédként történő működés feltételeinek szigorítása tovább csökkentett.¹⁵⁹ Gróf Erdődy Józsefnél található utalás arra, hogy 1770-ben, az akkori Sopron vármegyében legalább ötven ügyvédre volt szükség,¹⁶⁰ bár 1815-ben a személynöknek írt levelében az áll, hogy panaszok merültek fel azirányban, hogy az ügyvédek számát meg kellene szorítani.¹⁶¹ Ilyen létszámabeli előzményekkel jött létre a Budapesti Ügyvédi Kamara 1875-ben hétszáznyolc taggal. A millennium idejére a budapesti ügyvédi kar létszáma ezerkétszáz fő volt, amely a két világháború között háromezer fő fölé is felemelkedett, de az állami beavatkozások miatt ez a szám az '50-es évek végére körülbelül hatszázötvenre csökkent, és ekörül ingadozott egészen 1990-ig.¹⁶² Az ügyvédség helyzetének alakulására hatással voltak az ügyvédi pályára készülők és az ügyvédi pályán már tevékenykedők életét befolyásoló jogi változások, valamint a politikai események is. A kamarai működés kezdetekor a törvényhozási folyamatokban az ügyvédi kar intézményes beleszólást nem kapott. Az ügyvédrendtartásról szóló 1874. évi XXXIV. törvény még nem biztosított teret a kamarák számára a törvényalkotásban való részvételhez, pedig elméletileg (jelentéstételi kötelezettségük mellett)¹⁶³ rendelkeztek véleményezési jogkörrel.¹⁶⁴ A törvényhozás helytelen metodikája¹⁶⁵ következtében, mely egyáltalán nem vette figyelembe a társadalmi igényeket képviselő ügyvédi kamarák álláspontját, súlyos negatív következményeket vont maga után a létszám alakulása tekintetében is. További következmény volt az ellenséges kapcsolat, amely a törvényalkotók és a mindenkori igazságügyért

¹⁵⁸ A létszámhelyzet bemutatása érdekes adalékokkal szolgálhat a kamarai jövőkép elméleti megalapozása érdekében.

¹⁵⁹ SZABÓ I. i. m. 13.

¹⁶⁰ SÍK i. m. 23. 200. pont.

¹⁶¹ Uo. 26. 227. pont

¹⁶² S. SZABÓ i. m. 35–36.

¹⁶³ Ütv. 32. §.

¹⁶⁴ Ütv. 19. §.

¹⁶⁵ A Budapesti Ügyvédi Kamara 1905. évi jelentése, 6–7. A jogszolgáltatás terén fennálló tipikus három eshetőség: rossz törvények alkotása, jó törvények nem megfelelő végrehajtása vagy semmilyen törvényalkotás sem megy végbe.

felelős minisztérium, valamint az ügyvédség között alakult ki.¹⁶⁶ Talán ennek a *negatívan semleges* viszonynak az eredményeként a törvényhozás, évek hosszú sora alatt, sem vette figyelembe (vagy nem akarta figyelembe venni) azokat az ügyvédségre nehezedő terheket, amelyeket a törvényi szabályozás okozott (például az ügyvédi rendtartásról szóló törvény módosítása,¹⁶⁷ az ügyvédi és bírói képzés összevonása stb.). Ugyanígy nem foglalkoztak az ügyvédség létszámgyarapodásának problémájával sem, pedig megfelelő törvényalkotási folyamatokkal¹⁶⁸ enyhülhetett volna a probléma súlya. A parlament jogalkotó tevékenysége szorosan érintette az ügyvédséget a rájuk vonatkozó jogszabályok születésével, és befolyásolta munkájukat is minden egyes új vagy módosított jogszabállyal. Az ügyvédség belső, szervezeti szabályozásáról rendelkező törvény és az ügyvédi rendtartásról szóló törvény¹⁶⁹ módosítását, pontosabban a társadalmi változásokhoz való igazítását szintén nem siette el a törvényhozó hatalom. Már 1896-ban hangot kaptak a reformjavaslatok¹⁷⁰ a rendtartást illetően, mivel a változtatásokat leginkább az egyre növekvő létszámprobléma sürgette. Elegendő, ha pusztán a kamara adminisztrációs tevékenységére¹⁷¹ vagy fegyelmi bíraskodására gondolunk. Míg 1875-ben csak hétszázkilenc ügyvéddel, addig 1904-ben már ezernégyszáz ügyvéddel kellett számolni.¹⁷² Emellett az eljárásjogi reformokig az ügyvédi munkát igen megnehezítették a szóbeliséget nélkülöző, hosszadalmas ügymenetet igénylő perek.¹⁷³

A törvényhozás és egyben a kamarai működés mélypontja minden bizonnyal 1919-ben következett be, amikor is az első világháborút követő proletárdiktatúra

¹⁶⁶ BÜK 1902. 4–10. „[...] az intéző körök félreismerik az ügyvéd hivatását és a törvényhozás az ügyvédséget és annak érdekeit mostoha gyermekének, felesleges és túrt intézménynek tekinti [...]”; „[...] az ügyvédi karral szemben foglal állást a kormány és az ő hatása alatt a rosszul informált társadalom”; „[ezen passzív viselkedést méltán írjuk az igazságügyi kormány rovására]”. BÜK 1905. 11. „Jellemző a kormány általános felfogására, hogy az ügyvédség bajait nem ismeri, vagy nem akarja ismerni és helyzetét nem kívánja reformálni”. BÜK 1906. 12–13., BÜK 1907. 9., BÜK 1925. 6. „[...] a rideg közöny, sőt olykor ellenséges indulat, mellyel következetesen találkozunk törvényhozás és kormányzat részéről [...]”.

¹⁶⁷ BÜK 1902. 9. „[...] számtalanszor sürgettük az új ügyvédi rendtartás megalkotását és ezzel kapcsolatosan egy jobb fegyelmi törvényt, mely a változott gazdasági és szociális viszonyoknak megfeleljen”.

¹⁶⁸ BÜK 1902. 23. pl.: „az igazságügyi kormány előmozdíthatná a vidéken való letelepülést”.

¹⁶⁹ 1874. évi XXXIV. törvénycikk, majd az 1907. évi XXIV. az ügyvédi rendtartásról szóló 1874:XXXIV. törvénycikk módosítása tárgyában és az 1937. évi IV. törvénycikk.

¹⁷⁰ BÜK 1925. 10–12., BÜK 1927. 11–25. Az igazságügy miniszter a Budapesti Ügyvédi Kamarát bízta meg a törvénytervezet elkészítésével.

¹⁷¹ BÜK 1906. 30–31.

¹⁷² A Budapesti Ügyvédi Kamara 1904. évi jelentése, 14.

¹⁷³ BÜK 1905. 20–23.

a jogrend és a jogszolgáltatás teljes megsemmisülését eredményezte.¹⁷⁴ Az 1919. április 2-án kelt igazságügyi népbiztosi rendelet a kamarai autonómiát teljesen felfüggesztette, az ügyvédség gyakorlását pedig mindenki részére szabaddá tette, a felek képviselőtét a nagykorúaknak korlátlanul megengedte, bármiféle képzettségre és erkölcsi megbízhatóságra való tekintet nélkül.¹⁷⁵

A proletárdiktatúra bukása után, az 1919. augusztus 5-én kibocsátott kormányrendelet újra törvényes alapokra helyezte a kamara működését.¹⁷⁶ 1920-ban a Trianoni Békediktátum súlyos csapása,¹⁷⁷ az ország területének kétharmadától, valamint három és fél millió magyartól való megfosztása jelentős mértékben átformálta az ügyvédség helyzetét is.¹⁷⁸ A kamarák területi beosztása módosult,¹⁷⁹ a nyugdíjas bírók, ügyészek és köztisztviselők részére az ügyvédi minősítés megadása¹⁸⁰ tovább növelte az ügyvédek létszámát.¹⁸¹ Ennek hatására óriási verseny éleződött ki, mivel a jogkereső közönség számára a bírákból, ügyészekből vagy rendőrtisztvekből lett ügyvédek, személyes összeköttetések által vonzóbbaknak bizonyultak, mint a komoly szakmai tapasztalattal rendelkező ügyvédek munkája.¹⁸²

Huszonnyolc kamarai tag indítványára vetődött fel elsőként a *numerus clausus* kérdése az 1892. május 12-én tartott közgyűlésen annak kapcsán, hogy nem volna-e célszerű az ügyvédi kar anyagi jólétének emelése céljából az ügyvédek számát korlátozni¹⁸³ és a szabad ügyvédséget eltörölni. Ekkor a kar túlnyomó

¹⁷⁴ BÜK 1918–1919. 4–5. „[...] a magyar ügyvédi kart pedig elküldték: követ fejteni! [...] akkora megaláztatásnak egyetlen társadalmi osztály kitéve nem volt, mint az ügyvédség”.

¹⁷⁵ BÜK 1918–1919. 23. a kamarai ügyek likvidálása egy kinevezett bizottságra volt bízva, melynek élén igazságügyi megbízott állott.

¹⁷⁶ BÜK 1918–1919. 24. az ügyvédség visszanyerte régi jogait és működési körét.

¹⁷⁷ BÜK 1921. 13. törvénybe iktatása az 1921. évi XXXIII. törvénycikkkel a trianoni békekötésről.

¹⁷⁸ BÜK 1920. 5.

¹⁷⁹ BÜK 1927. az átrendeződés következtében 1927-re 17 ügyvédi kamara működött az országban.

¹⁸⁰ BÜK 1925. 9. 1921. évi XXVII. tc. a bírói diploma képesítő hatályát kiterjeszti az ügyvédi gyakorlatra, tehát megengedte az ügyvédi pályára való bejutást ügyvédi oklevél nélkül, BÜK 1926. 10–11.

¹⁸¹ BÜK 1922. 4. „[...] az amúgy is túlszűfolt budapesti ügyvédi karba az utolsó három esztendőben ezer új ügyvéd került – közöttük sok állami nyugdíjas is, akinek a törvényhozás kegyessége lehetővé tette, hogy ügyvédi vizsga nélkül is a karba lépjen”.

¹⁸² BÜK 1921. 18., BÜK 1924. 7–10. „[...] káros köztudat, hogy az ügyek eldöntése inkább a befolyáshoz, mint az anyagi igazsághoz igazodik [...]”, „[...] a közönség az ügyvédben nem a szellemi és erkölcsi képességeket, hanem a közbenjárót és kijárót keresi” BÜK 1925. 6.

¹⁸³ A Budapesti Ügyvédi Kamara létszáma az adott évben 987 fő volt.

többsége azonban határozottan visszautasította a felvetést, mert véleményük szerint

„a kar érdekeire hátrányosnak tartaná, ha a kamara az ügyvédi kar érdekeinek megóvásánál és előmozdításánál az általános igazságügy-politikai szempontokat szem előtt tévesztené, és szűkkeblű magánszempontokból indulna ki”.¹⁸⁴

A kamara tehát visszautasította a javaslatot, mivel az ellentétben állt az általános igazságszolgáltatási érdekekkel és az ügyvédi hivatás természetével. Lényeges megemlíteni, hogy a kamara felismerte a létszám korlátozásának felvetését kiváltó, főként anyagi természetű problémák fennállását, megoldását azonban más módon próbálta szorgalmazni (például segélyalap létesítése, nyugdíjrendszer bevezetése). A társadalmi problémák szaporodásával és az ügyvédség helyzetének rosszabbodásával – belső körökből¹⁸⁵ – többször is felmerült a létszámkorlátozás lehetősége, azonban a Budapesti Ügyvédi Kamara mindvégig a szabad ügyvédség rendszere mellett foglalt állást.¹⁸⁶ A Kamara álláspontja szerint a *numerus clausus* nem egy demokratikus intézmény, mivel sérti az ügyvédség függetlenségét és veszélyezteti annak közjogi állását és működését; a létszámkorlátozás bevezetésében az önállóság elvesztését, a kormányhatalomnak való kiszolgáltatottságot látták, amely később sajnos be is következett.

Az első világháborút követő tarthatatlan állapotokban azonban a törvényhozói oldalról is felmerült a létszámkorlátozás gondolata (a kamarába már bejegyzett ügyvédek bennmaradása, de a további felvétel korlátozása¹⁸⁷ bizonyos feltételek mellett).¹⁸⁸ Ezt a lehetőséget a kamara újfent elutasította, a szabad ügyvédség mellett azzal érvelve, hogy ezen intézmény bevezetése nem csökkentené, csak

¹⁸⁴ A Budapesti Ügyvédi Kamara 1892. évi jelentése, 15.

¹⁸⁵ BÜK 1905. 13., 25. pl. a Soproni Ügyvédi Kamara álláspontja szerint: „[...] ha a kar túltömött-ségének elejét akarjuk venni s ha el akarjuk érni azon állapotot, hogy a nagyobb munkakör mellett is az ügyvédek létszáma változatlan maradjon: akkor első sorban a létszám korlátozása-ra – a numerus claususra – kell gondolni”; BÜK 1907. 28., BÜK 1911. 8–9.

¹⁸⁶ BÜK 1908. 24–25.

¹⁸⁷ BÜK 1925. 9. „[...] az ügyvédi numerus clausus törvénybeiktatása szerzett jogot sérteni nem akar s csak az újabb felvételeket korlátozná valamilyen módon.”, BÜK 1927. 11–12. Az ország 17 ügyvédi kamarája közül 4 kamara szavazott a numerus clausus bevezetése mellett, ezek taglétszáma összesen 600 ügyvéd.

¹⁸⁸ BÜK 1926. 8–12. ilyen feltétel pl.: új bejegyzés meghatározott idő múlva (pl. 5 év), új tagok felvétele csak a létszámcsökkenés arányának bizonyos százalékáig (pl. 50 törlés után 5 új tag), további szelekció: bejegyzés csak a jelentkezések sorrendjében lehetséges stb.

pusztán „megkövesítené” a létszámot, mivel a zárt szám mellett nehéz a bejutás, ezért senki sem lépne ki az ügyvédi karból. Továbbá e korlátozás miatt az új generáció tehetséges tagjai nem tudnának bejutni a pályára, és a kamarába való bejutás korlátozása révén a kormányhatalom befolyásolása sértené a kamarai autonómiát.¹⁸⁹ A *numerus clausus* tehát semmiképpen sem biztosítaná az anyagi helyzet javulását, mivel a munkához és a jövedelemhez jutás egyéni szempontokon múlik (például ügyfélkapcsolat, bizalom, egzisztencia).

A létszámkorlátozástól való pusztá félelem a két világháború között tovább növelte a kamara létszámát, mivel egyrészt az ügyvédjelöltek igyekeztek mihamarabb bekerülni a kamarába, másrészt pedig a más pályákon elhelyezkedő, a kamarába való felvétel szabályainak megfelelő ügyvédek jelentkeztek be a névjegyzékbe¹⁹⁰ az esetleges, de várható korlátozás megvalósulása előtt.

Téves az a megítélés mely szerint az ügyvédi hivatás, minden esetben és mindenkor, egy nagyon jól jövedelmező állást foglal magába. A Budapesti Ügyvédi Kamara tagjainak sokszor igen komoly anyagi nehézségekkel kellett szembenézniük, és ezek a gondok nem pusztán a gazdasági recesszió következményeiből adódtak, hanem leginkább az ügyvédi pálya túlsúfoltságából. ‘Ördögi körként’ is tekinthetünk az ügyvédség anyagi állapotának elemzésére, mivel a kar folyamatosan küzdött a magas létszámmal és az ezzel járó munkanélküliséggel, amelyre megoldásként szolgált volna, többek között, munkaterületük kibővítése. Amikor azonban kilátás mutatkozott a munkafeltételek javulására és egyben a megélhetés biztosítására, akkor a pálya iránt újra megnőtt a kereslet, és csakhamar újra a túlsúfoltsággal találta szemben magát az ügyvédség. Kijelenthető, hogy a kamara már kezdettől fogva felismerte ezt a helyzetet, és igyekezett javítani rajta. Segélyalapot létesítettek egymás segítésére, mivel „a tagok egymás között könnyebben felismerik az igazi rászorulókat”.¹⁹¹

Az ország általános gazdasági helyzete ekkor sem teremtett jó körülményeket az ügyvédség számára. A közgazdasági állapotok átreformálására, a nemzeti vagyonosodás emelésére, valamint az ipar és kereskedelem fellendülésére lett volna szükség¹⁹² ahhoz, hogy a társadalmi változásokkal együtt az ügyvédség

¹⁸⁹ BÜK 1925. 9–10.

¹⁹⁰ BÜK 1927. 10.

¹⁹¹ BÜK 1892. 20.

¹⁹² BÜK 1905. 14., BÜK 1911. 6. „Mi szegény ország vagyunk, nálunk még mindég a földművelés a főfoglalkozás, a kereskedelem még mindég nem érte el a virágzás azon fokát, mint a szomszédos nyugati államokban, iparunk kezdetleges állapotban leledzik.”

is kedvezőbb helyzetbe kerüljön.¹⁹³ A nehéz gazdasági helyzet kétszeresen is sújtotta az ügyvédséget: egyrészt kereseti alkalmak csökkentek, másrészt (az előző okból következően) megélhetési viszonyaik is rosszabbodtak.¹⁹⁴

Az ügyvédi díjazás jogi kereteit az ügyvérendtartásról szóló törvény(ek) tartalmazták,¹⁹⁵ azonban az érdemi munka díjazása nem élvezett megfelelő jogi garanciákat.¹⁹⁶ Kezdetben a bírósági díjmegállapítás önkényes volt, alábecsülte az ügyvédi munkát és nem volt következetes az ügyvédi munka értékelésénél.¹⁹⁷ Az ügyvédek díjazása mellett a tisztviselői fizetés sem volt kimagasló, aminek következtében az ügyvédek nem nagy számban vállaltak tisztviselői állásokat. A kamara többször szorgalmazta a bírák fizetésemelésének szükségességét megélhetésük biztosításáért és a bírói függetlenség garanciájáért.¹⁹⁸

Az első világháború pusztítása óriási csapást mért az egész társadalomra, az ügyvédek pedig különösen nehéz helyzetbe sodorta, mivel a szellemi szabadfoglalkozásuk keresete személyhez kötött, ehhez viszonyítva a gazdasági tevékenységet végzők foglalkozása állandó jellegű.¹⁹⁹ 1914-ben a kamara tagjainak több mint egyharmada²⁰⁰ a csatamezőkre került, az otthon maradottak pedig megélhetésükért küszködtek a megbénult államigazgatás és gazdasági állapotok közepette. A kamara segítségével közös étkező létesült, a tagok pedig élelmiszerutalványokat kaptak, valamint csekély mértékben kormányzati szervek és egyéb hatóságok alkalmazták az otthon maradt ügyvédek.²⁰¹ A ter-

¹⁹³ BÜK 1909. 6. „[...] a rohamos tolongás az ügyvédi pálya felé csak egyik tünete a magyar társadalom s közgazdasági élet súlyos betegségének [...]”.

¹⁹⁴ BÜK 1912. 9–11.

¹⁹⁵ 1874. évi XXXIV. törvény 54. §.

¹⁹⁶ BÜK 1905. 22–23.

¹⁹⁷ BÜK 1905. 51–55., BÜK 1906. 13., BÜK 1908. 9., BÜK 1909. 8–9., BÜK 1910. 6., BÜK 1911. 14., BÜK 1916. 23–24. „[...] a bírósági díjmegállapítások teljesen érzéketlenek maradtak az árváltozások hatásával szemben [...]”.

¹⁹⁸ BÜK 1902. „A bírák fizetése köztudomásúlag igen csekély.” „Alaptörvény biztosítja a bírói függetlenség garanciáit, de ezen törvény nem gondoskodott kellőleg e függetlenség anyagi biztosítékáról, a bírónak anyagi gondoktól mentes megélhetéséről.”; BÜK 1923. 8. „Bíró soha sincs sok és soha sincs eléggé díjazva. Ha függetlenséget kívánunk tőle a bírói székben, úgy tegyük őt függetlenné a megélhetésben.”

¹⁹⁹ BÜK 1916. 22., BÜK 1918–1919. 28. „[...] az őstermelő, iparos, kereskedő rétegek a fogyasztókra hárítják át a felszökő árnövekedések terheit, az értelmiségi középosztály ezt nem teszi, nem teheti, nem tud lépést tartani az árak mértéktelen növekedésével.”; BÜK 1922. 7., BÜK 1925. 10. „Külföldön mindenütt igyekeznek a kormányok az értelmi foglalkozásukat különböző eszközökkel kereseti lehetőségeikben támogatni, mert hiszen a háború káros hatása mindenütt elsősorban ennél az osztálynál észlelhető.”

²⁰⁰ BÜK 1914. 6.

²⁰¹ BÜK 1914. 25–26.

melési kényszer, a készletek összeírása és lefoglalása, a rohamos árdrágulás,²⁰² a fogyasztás korlátozása és egyesek tulajdonjogának közérdekből való kisajátítása az ügyvédek sem kerülte el. 1915-ben a jelentések szerint 1091 fő volt a hadba vonulók száma, gyakorlatilag azonban jóval többen voltak, körülbelül a kamara kétharmada.²⁰³ Így volt ez 1917-ben is, amikor 1341²⁰⁴ hadba vonult tagot regisztráltak a kamaránál, de valójában ekkor is jóval többen voltak, mert sokan nem jelentették be a kamaránál a távozásukat. A háború végéig a kamara létszámának 60%-a került ki a frontra.²⁰⁵ A háborút követően a legnehezebb gazdasági körülményeket a Trianoni Békediktátum következményei eredményezték; az ország területvesztése (gazdaságilag fontos területek) felborította a háború és forradalmak által egyébként is feldúlt gazdasági működést.²⁰⁶ A rettenetes mértékű infláció, a lakosság fizetéseképtelensége és a munkalehetőségek minimálisra csökkenése által az ügyvédek túlnyomó része nagy szegénységben élt, és jövedelmük mindennapi szükségleteik fedezésére sem volt elegendő,²⁰⁷ az ügyvédi kar túlzásfoltossága pedig csak fokozta a megélhetési nehézségeket. E helyzetnek természetszerű következménye volt a mellékfoglalkozások iránti kereslet növekedése,²⁰⁸ mely sokszor az összeférhetetlenség szabályaiba ütközött²⁰⁹ és az ügyvédség szakmai színvonalát csökkentette. Az ügyvédség létszáma mindezek ellenére folyamatosan nőtt. Ebből a helyzetből az egyetlen kiút a gazdasági fellendülés lett volna, amely új ügyvédi munkaalkalmakat, valamint egyes ügyvédek részére az ügyvédségtől eltérő egyéb foglalkozási lehetőségeket biztosított volna.

Véleményem szerint a politikai életben lezajló események mindig is kihatással voltak, vannak és lesznek egy államszervezet működésére, külső megítélésére, belső társadalmi viszonyaira, sőt még a gazdasági folyamatok alakulására is. A teljesség igénye nélkül szeretnék kiemelni néhány fontosabbnak vélt összefüggést a politikai események és az ügyvédség létszámalakulása között. Történelmi kontextusba helyezve a Budapesti Ügyvédi Kamara 1875. évi alakulását, figyelembe kell vennünk az 1867. évi kiegyezést és annak következményeit, többek között azt, hogy a jogintézmények kiépítése nem történhe-

²⁰² BÜK 1916. 23.

²⁰³ BÜK 1915. 5.

²⁰⁴ BÜK 1917. 19.

²⁰⁵ BÜK 1918–1919. 22.

²⁰⁶ BÜK 1920. 11., BÜK 1922. 4–7.

²⁰⁷ BÜK 1921. 16–17., BÜK 1924. 10–12., BÜK 1926. 7–9.

²⁰⁸ BÜK 1921. 19.

²⁰⁹ BÜK 1922. 6–7. pl. tőkebizományosok kizárása, BÜK 1927. 12–13.

tett meg alulról formálódó reformokkal, céltudatosan és egységesen. A kamara igyekezett politikailag semleges maradni azáltal, hogy tevékenysége egyáltalán nem irányult a politikai életre, lehetőség szerint egyenesen került a politikáról való véleménynyilvánítást és semmiféle állásfoglalást sem vállalt ilyen jellegű kérdésben.²¹⁰ Azonban a politikai érdekek nem maradtak semlegesek, jelentős mértékben voltak képesek befolyásolni a kamara életét. Az ügyvédség és törvényhozás kapcsolatának háttérében mozgatórugóként álltak az aktuálpolitikai lépések, ezt a kamara is érzékelte és burkoltan jelezte is:

„a kormány és a parlament magatartását és állásfoglalását az ügyvédség kérdésében titkos leplezett reakció és az Ausztriától átvett szellem befolyásolja. [...] ily független gondolkodású és jellemű kar sokszor kényelmetlenné válhatik az állami hatalomra és annak tényezőire nézve”.²¹¹

Az 1905. évi belpolitikai válság²¹² a kamara tevékenységét is részben megbénította,²¹³ pedig ez alkalommal a kamara nyíltan állást foglalt a kormányhatalommal szemben. A második világháborút követően egészen a rendszerváltásig az ügyvédi létszám erősen korlátozott volt. A rendszerváltás idején ezerkétszáz ügyvéd volt Magyarországon és – hasonlóan a jelenlegi helyzethez – 50%-uk dolgozott a fővárosban.²¹⁴

A '90-es évek elejétől az állam könnyített a jogászképzésen, lazítva a felvételi keretek kötöttségén, és ezzel egy időben törvényi változásokkal szüntette meg az ügyvédség országos céhes szervezeteinek önvédelmi zártságát is. Így az ezredfordulón már évente 2000–2200 frissdiplomás került ki a jogi karokról, amely folyamat egybeesett az újabb jogi karok beindításával.

Az ügyvédek létszámának alakulását 1875-től 2017-ig a Budapesti Ügyvédi Kamara viszonylatában szemléletesen mutatja az 1. számú ábra. Az ábra alapján megállapítható, hogy a '90-es évek gyors ügyvédi létszámnövekedése a 2000-es években jelentősen lelassult, majd pedig ismételen növekedésnek indult.

²¹⁰ BÜK 1924. 6. „A társadalmi tényezők politikai erejének kiegyensúlyozása már politikum, erről nem beszélünk.”

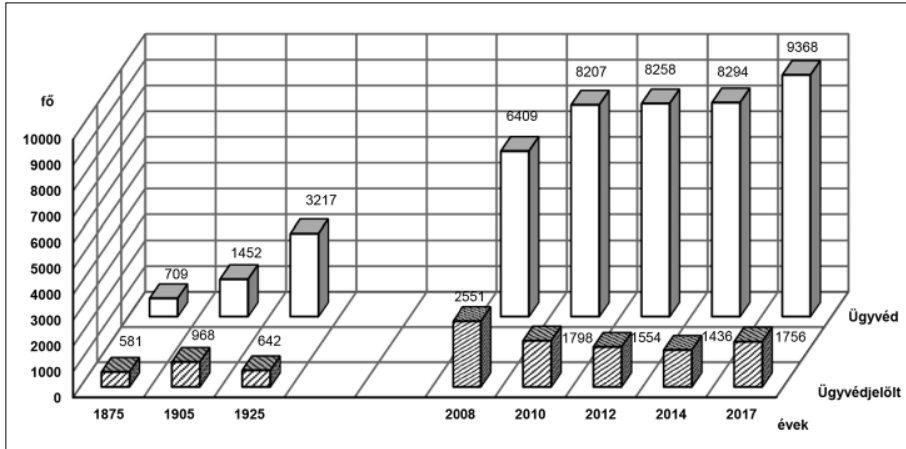
²¹¹ BÜK 1902. 11–12., BÜK 1903. 9. „Az az érzésünk, mintha előttünk ismeretlen nagy hatalmak játszanának közre és erővel tartóztatnák fel a törvényhozási alkotást.”

²¹² GRATZ i. m. 86.

²¹³ BÜK 1905. 3–12.

²¹⁴ KOMLÓS i. m. 2.

1. számú ábra: A Budapesti Ügyvédi Kamara létszámának alakulása

Az álláskereső frissdiplomások elsősorban mindig az ügyvédség létszámának növekedéséhez járulnak hozzá.²¹⁵ Lőrincz Lajos véleménye szerint azonban nem kell tartani a jogásztúlképzéstől, mint azt egy 2003-ban tartott konferencián²¹⁶ kifejtette, mert a jogászoknak több területen van karrierlehetőségük. A szabadon gyakorolható jogász pálya mellett, ahová a különböző kategóriájú, különböző szervezeti formában tevékenykedő ügyvédek sorolja, lényeges felvevő területnek tekinti a közszeztort (az állami egyetemek oktató személyzetét, a bírói, az ügyészi, a közjegyzői kart, a közigazgatást, az állami vállalatok jogászait), valamint a magánszeztort (a banki, biztosítási, ipari, kereskedelmi szervezetekben dolgozó, jogtanácsosnak minősíthető jogászokat.) Megemlíti még a nemzetközi szervezetek nagyrészt jogászok által betölthető álláshelyeit. Az egyéb nemzetgazdasági ágazatok jogi végzettséggel rendelkezők felvevőképességét támasztja alá, hogy a 2011-es népszámlálás szerint a 41 587 jogi végzettséggel rendelkező személyből csak mintegy 12 000 fő dolgozott ügyvédként.²¹⁷ Mindezek ellenére az eltelt időszak alatt bekövetkezett gazdasági válság ezen álláspont további fenntarthatóságát alapvetően megkérdőjelezi, melyet alátámasztani látszik az ügyvédek létszámának növekedéséről a Budapesti Ügyvédi Kamara²¹⁸ 2018. évi

²¹⁵ POKOL i. m. 211–212.

²¹⁶ LŐRINCZ i. m.

²¹⁷ FÓNAI i. m. 958.

²¹⁸ Elnökségi és elnöki beszámoló a budapesti kar helyzetéről, az elnökség, a választott tisztségviselők és a hivatal 2017. évi munkájáról. Budapest, 2018. április 13. 59–60. (a továbbiakban: Elnökségi beszámoló 2017.)

elnökségi beszámolója is. Az előzőekben leírtak alapján érdemes lenne a jogi felsőoktatás jövőbeni szerepét alaposan átgondolni, és az EU-s elvárásokat is figyelembe véve átalakítani.

Az ügyvédi kamarák törekednek arra, hogy az alkotmányos okokból²¹⁹ sem korlátozható ügyvédi létszámnövekedés kiváltotta problémákra megtalálják a legmegfelelőbb orvoslást. Mint létszámában legnagyobb területi kamara, a Budapesti Ügyvédi Kamara adatainak alapulvételével vizsgáltam alaposabban a létszámhelyzettel kapcsolatos kérdéskört. A BÜK – csakúgy, mint a többi megyei kamara is – keresi a megoldást. Az egyik a jogbiztonsággal, a joghoz való hozzáféréssel és más alkotmányos érdekekkel összefüggő szükséges ügyvédi tevékenységbővítés, amely körben a kamara azt támogatja, hogy az ügyvédek képzettségükhöz kapcsolódó feladatköre lehetőség szerint bővüljön, ami azonban nem választható el a tisztességes hivatásgyakorláshoz szükséges honorárium lehetőségének a biztosításától sem. A másik a költségtakarékossági szempontok, a szolgáltató állam eszméjének megvalósítása. Az uniós kötelezettségek egyöntetűen abba az irányba mutatnak, hogy az állam a közte és a polgárai közötti kapcsolatot egyre magasabb mértékben fogja automatizálni. Ez kihívás és kockázat is egyben. Az ügyvéd ma még inkább csak *jogtechnikai kapu* a lakosság és a vállalkozások számára, de a lakosság és az állam technikai lehetőségei is bővülnek és az ügyvédektől független kapuk nyílnak. Nyilvánvaló, hogy az elektronikus aláírások terjedése, az ügyfélkapu-szolgáltatás széles körű alkalmazása és az eljárásjogokban már bevezetésre került elektronikus eljárások alapvetően változtatják meg a jogkereső közönség igényeit és elvárásait az ügyvédek irányába. Az ügyvéd szerepe a jövőben nem szorítkozhat kizárólag a technikai összekötő szerepére, ugyanis az helyettesíthető és leváltható, mint arra már ma is láthatóak tömeges kísérletek. A fenyegetés az elektronikus eljárások gyors ütemű szaporodásával feltehetően még tovább nőhet, és ez a helyzet egyaránt kedvezőtlenül érinti a jogbiztonságra szoruló megbízókat és a magasabb költségeik folytán versenyhátrányba kerülő nagyobb ügyvédi csoportokat. A fő veszélyeztetettek az elektronikus felhasználástól idegenkedő, földrajzi helyzetüknél, egyéni attitűdjüknél vagy hagyományos megbízói körüknél fogva hátrányos helyzetben levő ügyvédek, akik számára a következő egy-két év vízváltató lesz. A fokozódó technikai egyszerűsödés tetten érhető a lakosság informatikai ellátottságának javulásában, az állami elektronikus ügyintézési képességek bővülésében, de a jogi szempontból re-

²¹⁹ Ld. részletesebben a 3. fejezet 3.2.3 alfejezetében – 21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 117.

leváns nyilatkozatok elkészítésének automatizálásában is.²²⁰ A korlátozott jogi szakértelmet igénylő, számos aspektusában ügyviteli jellegű feladatok körében – de a klasszikus ügyvédi területeken is – feltehetően egyre fokozódik majd az ügyvédekre gyakorolt piaci nyomás. E körben a versenytárs nem a többi ügyvéd, de nem is a közjegyző lesz, hanem más, alapvetően informatikai szolgáltatást is nyújtó, akár hazai, akár közösségi vagy azon túli piaci vállalkozás, köztük több olyan, amely előbb kerül kapcsolatba a megbízói körrel, mint az ügyvéd. Ilyen például a könyvelő vagy az ingatlanközvetítő. Ha a társadalom számára nem világos az, hogy miért előnyös a költségigényes ügyvédi közreműködés, akkor az ügyvédség előbb-utóbb egyre több különleges jogosítványát és megbízóját veszítheti el.

A technikai egyszerűsödés miatt az ügyvéd által hozzáadott értéknek is meg kell változnia. A technikai képességek helyett²²¹ a szakmai hozzáértésen keresztül elért közbizalmi szerepre helyeződhet át a hangsúly. Ha az ügyvéd szerepe abból is áll, hogy benne az állam és a polgár is fokozottabban megbízik, akkor az ügyvédség számára az automatizálódó ügyintézés nem veszélyt, hanem piaca-inak védelmét és hosszú távú lehetőséget rejt. Az elektronikusan intézett állami ügyek száma ugyanis várhatóan nemcsak volumenében fog nőni, hanem olyan ügyekben is lehetővé válik az állam és polgára közötti interakció, amely eddig a magas tranzakciós költségek miatt a hagyományos ügyintézés terén nem jöhetett létre. A másik orvoslási lehetőség a minőségi követelmények fokozása, és ezzel összefüggésben olyan ingyenes vagy olcsóbb önképzési lehetőségek bevezetése, ami a megbízók magas szintű és versenyképes kiszolgálását teszi lehetővé.²²²

4.5.1. Ügyvédi létszám problematikája

A hivatásrend létszámadatainak statisztikai megközelítése, bár száraz adatokat tartalmaz, fontos szempont. Minden tevékenység során az állami vagy más szabályozó szerepben lévőknek megfelelő adatokkal kell rendelkeznie az alá tartozó kör szabályozásának ismeretéhez; ez alól az ügyvédség sem kivétel. Ahogyan arra már korábban kitértem, az Alkotmánybíróság a rendszerváltás hajnalán elvi élel jelölte ki azon kereteket, amely alapján a korábban zárt, a pályára

²²⁰ Ld. a már hagyományosnak mondható mintaszerződéseket és az egyre szélesebb körben működő, az adott polgár igényeire szabott, a jognyilatkozatok szerkesztését támogató webes alkalmazásokat stb.

²²¹ Pl. irat készítése, irat átalakítása, elektronikus aláírás és időbélyegzés.

²²² RÉTI i. m.

kerülést adminisztratív eszközökkel akadályozó helyzet megszűnt, és helyette egy, a feltételeket teljesítők számára szinte alanyi jogon gyakorolható ügyvédi tevékenységet engedő szabályozási megoldás került bevezetésre. A hivatásrend korábban létszámában erősen korlátozott jellege egyrésztől biztosította a ‘megfelelő’ közvetlen állami befolyás lehetőségét, másrésztől azonban a praktizálni engedett ügyvédek számára elfogadható megélhetési kereteket is biztosított. A rendszerváltással ugyanakkor pont e, korábban általánosan ismert és széles körben elfogadott helyzet alapjaiban változott meg. A törvényben meghatározott feltételek teljesítése esetén a kamarai bejegyzés alapvetően már senkitől sem tagadható meg. Értékelve a szabályozási koncepció változását, elmondható, hogy az ügyvéddé válás lehetőségének kiterjesztésére kétségtelenül szükség volt, mivel a gazdaság szerkezetének jelentős, földindulásszerű átalakulása komoly igényt jelentett a létszám növekedésére. Egy komoly etikai alapokkal bíró hivatásrend – a történeti hagyományokból fakadóan sem – nem engedheti meg, hogy kirekesztő jellegű szabályozás maradjon fenn vagy akár csak annak fennmaradására törekedjen. A magam részéről nem tartom elfogadhatónak azon, néha máig is hallható korábbi álláspontot, hogy az lett volna a helyes megoldás a rendszerváltáskor, ha ügyvéddé csak az vállhatott volna, akinek a kamara akkori tagjai ezt a lehetőséget megadták volna, mivel ez az álláspont etikailag nem elfogadható. A létszámhelyzet igen jelentős változása, növekedése azonban már ekkor előrevetített néhány problémát, amelyek napjainkra jelentősen felerősödve befolyásolják a létszámhelyzettel kapcsolatos gondolkodást. A létszám a rendszerváltástól kezdve egy ideig párhuzamosan növekedett az ellátandó ügyek számával, azonban az ezredfordulót követően látszott az a helyzet is, hogy az ellátandó feladatok tovább már nem bővülnek; a kamarai létszám növekedése ugyanakkor nem állt meg, s ez a helyzet előrevetítette a feszültségek fokozódását. A 2009-ben bekövetkezett gazdasági válság pedig már mindenki számára teljesen nyilvánvalóvá tette, hogy az ellátandó ügyek száma nem feltétlenül, és nem minden ügyvédnek biztosít megfelelő megélhetést.

A MÜK is ismeri az ügyvédek érintő nehézségeket, valamint megoldásuk mielőbbi szükségességét. Már a 2010-ben újjáválasztott MÜK Teljes Ülésének első tanácskozásán is foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. A cél egy olyan megoldás keresése, mely az ügyvédi munka minőségének biztosítása mellett, átgondolva az ügyvéddé válás szabályozását is, megakadályozza a további létszámnövekedést.²²³ Az ügyvédi létszám kritikus tömeggé történt növekedése az ügyvédkedést olyan termékforgalmazássá tette, ahol az ügyvéd maga a termék,

²²³ BÁNÁTI (2010b) i. m. 3–4.

továbbá annak forgalmazója is. Ennek a létszámnövekedésnek az eredménye, hogy felkészületlen és felkészítetlen jogászok válnak igen rövid idő alatt ügyvéddé, és a gyakorlatlan jogkereső sokszor csak saját kárán tapasztalja meg, hogy nem minden ügyvédnek hívott jogász nyújt jó minőségű szolgáltatást. Az ügyvédi kamarák nem rendelkeznek olyan objektív szakmai mérési és prezentációs lehetőséggel, amely a jogkeresőket kellően eligazíthatná. Ehhez nyújthatna egyfajta megoldást a tagok tudásszintjének (képzés, továbbképzés, publikációk) megismertetése a jogkeresőkkel.²²⁴ Az ügyvédek létszámának további növekedését elsősorban nem az ügyvéddé válás indokolatlan és túlzó szigorításával lenne célszerű szabályozni, mert az például az ellenőrizetlen és engedély nélküli jogi tevékenység elharapódzásához vezethetne. Jelenleg az ilyen jogosulatlan, a megbízók érdekeit sértő, felelősség nélküli tevékenységnek nincs visszatartó erejű szankcionálása. A Kamara felelősséggel tartozik az ügyvédjelöltek ellenőrzött és figyelemmel kísért foglalkoztatásának csak principális feladatokat ellátására alkalmas felkészült és etikus ügyvédek által történő biztosításáért. Megfontolásra érdemes lehet az ügyvédi tevékenység tagozódása, a működési formák szabályozása, a kötelező ügyvédi továbbképzés is.²²⁵ Szerencsére az Üttv. a kötelező kamarai továbbképzési rendszer alapjait megteremtette, a keretek tartalommal való kitöltése azonban még várat magára. A létszámtöbblet már eddig is szabályozási szükségletet eredményezett, amely szabályozás többször is változott.²²⁶

Az ügyvédi létszám kérdését és alakulását a budapesti helyzettel célszerűnek vélem bemutatni, figyelemmel arra, hogy az országos ügyvédi létszám döntő hányadát a budapesti ügyvédek teszik ki. Az országos ügyvédi kamarai létszám a kamarai jogtanácsosokkal együtt nagyságrendileg tizenhatezer főre emelkedett, amelyből a vidéki kamarai tagok létszáma hozzávetőlegesen mintegy ötezer fő, a fővárosi ügyvédek száma pedig 8589 fő. Az adatokból következik, hogy a Budapesti Ügyvédi Kamara maga egyedül több tagot tart nyilván, mint az ország összes többi, vidéki kamarája együttvéve. Ez a tény a főváros egyébként minden más területen is megjelenő erőteljes túlsúlyához képest is döbbenetes helyzetet mutat. A budapesti helyzet áttekintéséből egy sor, az egész országra jellemző folyamatra lehet rávilágítani, jóllehet a vidéki ügyvédek helyzete részben eltérő és talán még nehezebb és összetettebb is, mint fővárosi kollégáiké. Az ügyvédi

²²⁴ HIDASI (2010) i. m. 30–31.

²²⁵ HALMOS i. m. 32–35.

²²⁶ Az Üttv. 2011. január 1. napján bekövetkezett változása, amely a kamarai tagság megszerzésének feltételeit változtatta meg.

kar létszámhelyzetének alakulását, így a budapesti kamara létszámát is, a pénzügyi válság nagyban érintette. A létszámnövekedés a korábbi évekhez hasonlóan ekkor tovább lassult. Az új felvételek száma 2008-ban 415 fő, 2009-ben 383, 2010-ben pedig 405 fő volt. 2017-ben a felvettek száma – ide nem számítva a kamarai jogtanácsosok felvételéből adódó létszámot – 324 fő volt. A kamarai teljes nyilvántartott budapesti létszám 2017. december 31-én 9 368 fő, ebből aktív, azaz tevékenységét nem szüneteltető ügyvéd 8 132 fő volt (1. számú táblázat).²²⁷ A számokból jól látható, hogy a budapesti ügyvédi kar aktív tagjainak bővülése a korábbi stagnálás után ismét növekedésnek indult, amely a rendszerváltástól kezdődő, és az azóta eltelt időben – a gazdasági válság idejét ide nem számítva – folyamatosan fennálló irányt jelez. Véleményem szerint az ügyvédi karon belül már most jelentkező folyamatok a jogásztársadalom és a jogi felsőoktatás helyzetére záros határidőn belül alapvetően fognak visszahatni, és ezáltal az egyetemi jogtudomány helyzetére is jelentős hatással lesz az ismertetett trend.

1. táblázat: A Budapesti Ügyvédi Kamara teljes létszáma 2017-ben

Létszámok	Teljes	Nő	Férfi	Szünetel	Beteg	Felfüggesztve	Aktív
Ügyvéd	7 161	3 298	3 863	1 146	0	9	6 006
Alkalmazott ügyvéd	365	259	106	0	35	0	330
Külföldi jogi tanácsadó	11	3	8	0	0	0	11
EU közösségi jogász	74	15	59	3	0	0	71
Alkalmazott EU közösségi jogász	1	1	0	0	0	0	1
Ügyvédjelölt	1756	1004	752	0	43	0	1713
Összesen:	9368	4580	4788	1149	78	9	8132

A táblázatból látható, hogy növekszik a nők aránya. Ezt a növekedési ütemet támasztja alá – igaz országos szinten – Fónai tanulmánya is, amely szerint 2008-ban a bejegyzett ügyvédek 57%-a, 2014-ben 56%-a volt férfi. Ez igen dinamikus növekedés, ha figyelembe vesszük, hogy 1974-ben még csak 11%, 1998-ban pedig 39% volt a nők aránya.²²⁸ A volt ügyvédjelöltekből lett új ügyvédek aránya 2010-ben csak mintegy 47% volt, szemben az 2018-as 57%-kal. Mivel a jogszabályváltozás előírta a kötelező egyéves megelőző ügyvédjelölti vagy alkalmazott ügyvédi munkaviszonyt, a változás jelentősen megemelte az ügyvédek

²²⁷ Elnökségi beszámoló 2017. 59.

²²⁸ FÓNAI i. m. 955.

létszámát. A létszámnövekedés a jogszabály bevezetésének 'lecsengése' után – a 2010-es évek elején – stagnálást mutatott, de – mint az 1. ábrából látható – idővel újra növekedésnek indult. A jogászai pályák közötti mobilizáció mértékére lehet következtetni az ügyvédjelöltekből ügyvéddé válók számának és a más pályáról érkezők számának összehasonlításából. Az ügyvédjelöltekből ügyvéddé válók száma 2011. évben 189 fő, míg más pályáról budapesti ügyvédi karba érkezettek száma 190 fő volt.²²⁹ Ezek a számok 2017-ben: 168 fő, illetve 57 fő volt.

Az ügyvédi létszám korfáját tekintve (2. számú táblázat)²³⁰ az ötven év felettiek teszik ki a budapesti kar 28%-át, ami jelentős változást mutat a 2011. évi 35%-hoz viszonyítva. A korfa két alacsonyabb és a legalsó ága azt mutatja, hogy a természetes folyamatok eredményeképpen is csökkenni fog az idősebb korosztályok aktív részvétele, de félő az is, hogy a piacok és a megbízói igények rendkívül gyors átalakulása az idősebb korosztályokat állítja a legnagyobb kihívás elé. Esetükben súlyos következménnyel jár a kamarai szociális gondoskodási rendszer hiánya és az ügyvédi magánnyugdíjpénztár marginális súlya is.

2. táblázat: Az ügyvédi létszám korfája

Ügyvédek életkori adatai	Nő		Férfi		Összesen		50 év alatti
	Szám	Arány	Szám	Arány	Szám	Arány	
30 évig	734	7,8%	552	5,9	1 286	13,7%	6735
31–35 között	705	7,5%	562	6,0	1 267	13,5%	
36–40 között	879	9,4%	772	8,2	1 651	17,6%	
41–45 között	694	7,4%	872	9,3	1 566	16,7%	
46–50 között	413	4,4%	552	5,9	965	10,3%	
51–60 között	530	5,7%	636	6,8	1 166	12,4%	50 év feletti
61–70 között	487	5,2%	572	6,1	1 059	11,3%	
71–80 között	128	1,4%	205	2,2	333	3,6%	
81–90 között	10	0,1%	53	0,6%	63	0,6%	
90 év felett	0	0%	12	0,1%	12	0,1%	
Összesen	4580	49%	4788	51%	9368	100%	2633

Mint a 3. táblázatból is látható, az ügyvédként való működés tekintetében változatlanul az egyéni praxisok száma a döntő és meghatározó, habár a 2011. évi 89,1%-os arányuk 2017-ben 50%-ra csökkent. A Budapesti Ügyvédi Kamara – az ország összes többi kamarájához hasonlóan – a 'kis' ügyvédek kamarája, amely tényből egyértelműen kiviláglik az ügyvédi hivatásrend gazdasági sérülékenysége, kiszolgáltatottsága, amely kiszolgáltatottság csökkentése részben

²²⁹ PATYI G. (2012b) i. m. 109.

²³⁰ Elnökségi beszámoló 2017.

közvetlen, részben pedig közvetett állami feladatokat határoz meg. Az állam – mint jogalkotó – feladata a jogszabályi környezet továbbfejlesztése, és ezáltal annak meghatározása, hogy az ügyvédi kar hosszabb távon is a köz- és magán-érdekvilág közötti határterületen a közvetítő szerepét továbbra is kifejtthesse.

3. számú táblázat: *Ügyvédi működési formák a Budapesti Ügyvédi kamara területén*

Működési forma	darab	%
Ügyvédi működési entitások összesen	7311	100
Társas irodák	589	8
Egyszemélyes irodák	3096	42
Egyéni ügyvédek	3625	50
Társas ügyvédi irodák tagok száma szerinti bontásban	darab	
1–5 fős irodák		543
6–10 fős irodák		30
11–15 fős irodák		11
15 fő felett		10

A fentiekből egyértelműen látszik, hogy a nemzetközi folyamatoknak kitett magyar gazdasági helyzet az ügyvédi működési formák helyzetében is megnyilvánul. A tíz fő feletti ügyvédi irodák létszáma a budapesti ügyvédi karon belül is lényegében elenyésző, országos viszonylatban a helyzet pedig még rosszabb. A megszűnési adatok (4. táblázat) tovább árnyalják a képet azáltal, hogy a megszűnések arányának néhány évi stagnálása után a megszűnés ismét növekedőben van, ahogyan a lemondások és a szünetelések bejelentése, amely az elmúlt másfél évtizedben 400-ról 1 149-re nőtt.²³¹

4. számú táblázat: *Ügyvédi irodák megszűnésének adatai*

Tagsági viszony változások/ megszűnések	2010	2014	2015	2016	2017
igazgatási úton	15	11	26	74	49
kizárással	7	4	2	8	7
lemondással	88	118	106	109	111
átjegyzéssel	7	5	16	12	18
alkalmazott ügyvéddé válással	2	2	3	0	36
elhalálozás	25	17	17	11	19
Összesen:	144	157	170	214	240

²³¹ Elnökségi beszámoló 2017.

4.5.2. A létszámadatok értékelése

A budapesti és a magyar ügyvédi létszám rendszerváltástól bekövetkezett igen jelentős bővülése részben organikusan következett a gazdasági rendszer alapvető átalakulásából, részben pedig az állami oktatási rendszer preferenciáiból fakadt. A jogi felsőoktatás az állam oldaláról továbbra is az egyik legolcsóbb felsőfokú képzésnek számít, így a jogi karok jelentős számbeli növekedése erre is visszavezethető. A gazdasági válság kitörése érezhetően csökkentette a jogi felsőoktatás irányába kíváncszó hallgatókat, valamint a tragikus demográfiai helyzet szintén ebbe az irányba hat. A jogi felsőoktatás volumenének esetleges szűkülése pedig néhány éven belül hatni fog az ügyvédségre is, mivel a fiatalabb korosztályok létszámának csökkenése várható.

A létszámhelyzet további komoly kockázatot magában hordozó következménye a jogkereső közönség minőségi ügyvédi szolgáltatásra irányuló igényének kielégítése, pontosabban annak megfelelő szinten történő biztosítása. Mivel a minőség fenntartása a létszám növekedésével egyre nehezebben megoldható feladat, az ügyvédi kamarák e tekintetben továbbra is komoly kihívások előtt állnak. A minőség biztosítása érdekében – véleményem szerint – a kötelező továbbképzés rendszerének véglegesítése és mielőbbi elindítása, továbbá folyamatos működtetése az egyik legégetőbb feladat. Úgyszintén nem mellőzhető a kamara hatósági ellenőrző funkciójának megerősítése. Ezen feladatok megfelelő módon történő finanszírozása azonban jelenleg a kamarák anyagi lehetőségeit meghaladják, így e tekintetben a kamarai finanszírozás hosszú távra történő megoldást nyújtó átalakítása továbbra is szükséges.

5. AZ ÜGYVÉDEK MEGÚJULÓ SZEREPE

A történeti, majd a kamarára vonatkozó fejezetek után a monográfia következő részében az ügyvédek megújuló szerepét, azaz működésük egyes részkérdéseit kívánom alaposabban vizsgálni, annál is inkább, mert a közelmúltban a magyar jog eljárási részei gyökeresen megváltoztak. Részkérdések, amelyek kapcsolata néha távolinak tűnhetnek, azonban eltérő megközelítést és nézőpontot tesznek szükségessé a működés vizsgálata kapcsán. Az eltérés egyúttal lehetőséget is teremt a szintetizálásra, és a szélesebb látószög érdekes eredményekre vezethet. Kétségtelenül eltérő szemléletmód szükséges a büntetőjogi védelem, a magánjogi és közigazgatási jogi ügyvédi képviselő működésének vizsgálata során annak ellenére, hogy részben mindegyik hasonló közjogi természetű eljárási jogszabályokon alapul és céljuk is nagyban hasonló. Reményeim szerint az egyes felvetett részkérdések összességükben tekintve kirajzolnak egy egységes, új szerepre vonatkozó képet, és a mű végére értelmet nyer a vizsgálat.

5.1. Az ügyvédi tevékenység mibenléte

5.1.1. A megbízás lényege

Az ügyvédi tevékenység, működés vizsgálata során nem nélkülözhető a megbízás fogalmának áttekintése, ezért kiindulásként ismét a római jogi alapokat hívom segítségül. A római jogban ritkán fordult elő, hogy valaki megbízási szerződést kössön, mégis három fő típusa is volt a megbízásnak. Ezek: a munkabérlés (*locatio-conductio operarum*), a vállalkozási szerződés (*locatio-conductio operis*) és a megbízás (*mandatum*). Mindhárom fajta konszenzuál-szerződés volt. A munkabérlés és a megbízás elhatárolását már ekkor a szerződés tárgyának különbözősége képezte. A munkabérlés esetén a munkaerő rendelkezésre bocsátása, míg a megbízásnál meghatározott tevékenység ellátása volt a szerződés tárgyának lényege. A munkabérlés elsősorban házimunka jellegű volt; a magasabb rendű szellemi tevékenységre ezt a szerződési formát nem

alkalmazták, az csak *mandatum* tárgya lehetett. A megbízás tehát olyan tevékenység elvállalását jelentette, amelyik szabad emberhez méltó volt. A szabad ember a megbízást szívességből vállalta el, ezért a megbízás – ahogyan arra a történeti résznél már utaltam – klasszikus felfogása szerint ingyenes szerződés volt.²³² A római jogi megbízás sajátos vonásai voltak továbbá, hogy a megbízott gondossági foka – a megbízás ingyenessége ellenére – a *bonus pater familias* mértékéhez igazodott; a megbízás megszűnése a felek valamelyikének halála folytán, a megbízás egyoldalú megszüntetése révén következhetett be, valamint a megbízottat a felmondás folytán semmiféle kártalanítás nem illette meg, ami a jogviszony ingyenes jellegéből következett. Később a képviselő fogalmának tudományos kialakítása során már egyes szerzők úgy vélték,²³³ hogy a megbízás és a meghatalmazás nem ugyanannak a jogviszonynak a két oldala, hanem két egymástól különálló jogviszony. A folyamat kezdeti szakaszában tehát a megbízás és meghatalmazás csak együttesen jelentkezett, majd később a jogügyleten alapuló képviselői jog önállósult.

A magyar magánjog fejlődése során a 'szladitsi' időszakot tekintve kijelenthető, hogy akkori jogunkban a megbízás – eltérően a német jognak a régebbi római jogon alapuló elvi álláspontjától – nem csupán ingyenes, hanem visszterhes szerződés is lehetett, sőt a megbízásnak gyakorlatilag legfontosabb esetei visszterhesek (ügyvédi, orvosi, mérnöki megbízások) voltak.²³⁴ A visszterheség kérdésének mégis van bizonyos jelentősége a megbízásnak más szerződésektől való elhatárolása szempontjából. A magyar polgári törvénykönyv első tervezetének indokolása szerint²³⁵ a tervezet a határvonalat egyfelől a megbízás, másfelől a szolgálati, illetve vállalkozási szerződések között akként vonta meg, hogy az ingyenes munkaszolgáltatás vagy megbízás, vagy ajándékozás, vagy innominát szerződés. A visszterhes munkaszolgáltatás pedig az, ha az emberi munka bizonyos eredményére irányul, és az egyúttal vállalkozási szerződés. Az általában visszterhes emberi munkára (tehát nem annak meghatározott

²³² CSANÁDI i. m. 104–105.

²³³ Ld. pl. Paul Laband (1838–1918), a königsbergi, majd a strassburgi egyetem professzora háromkötetes, első kiadásban 1876 és 1882 között megjelent „Das Staatsrecht des deutschen Reiches” című művében a német birodalom államjogának egyes intézményeit a magánjogból vett fogalmak, kategóriák alapulvételével mutatja be. Laband, akit joggal tartanak a *Reichsstaatsrecht* doktrínája megalapítójának, nem tekinti kifejezetten önálló jogágnak (*Rechtswweig*) az államjogot. Nézete szerint nem célszerű az államjog (közjog) merev elhatárolása a magánjogtól. A disztinkció ellen szóló komoly súllyal jelentkező érv egyrészt egyes közjogi intézmények magánjogi eredete, másrészt a két 'jogág' között a fogalomrendszerben, terminológiában megjelenő hasonlóság. HAMZA i. m. 11.

²³⁴ SZLADITS (1942) i. m. 663–685.

²³⁵ Uo. 412–413.

eredményére) irányuló szerződések körében a tervezet a következőképpen különböztetett: ha a munka háztartási, gazdasági vagy üzleti teendő, a felek akarata irányadó, de ügyletértelmezési szabály szól a szolgálati szerződés mellett; ha a munka egyéb teendő, akkor aszerint hogy állandó alkalmazásról van szó vagy nem, szolgálati szerződés, illetve megbízás forog fenn. Bizonyos fókig összefolynak a megbízás határai a letéti szerződéssel is. A különbség lényege az, hogy a letét nem jelent aktív ténykedést a letéteményes részéről, legfeljebb az őrizettel egészen szorosan összefüggő tevékenységeket. A gyakorlatban ez a különbség természetesen már ekkor erősen elmosódott.²³⁶

Külföldre kitekintve az látható, hogy az angol jog megbízással kapcsolatos rendelkezései körében kialakult a *trust* fogalma, amely az angol jog egyik leg-sajátosabb alapintézménye. Az elgondolás szerint minden olyan szerződésben, amelyben az egyik fél meghatározott célból bizonyos időre a másikra bízva valamely vagyonát, ezt az elemet külön ismérvként ragadja meg, és *contracts of bailment* néven közös fogalomba foglalja. Ehhez képest a *mandate* a *trust* intézményének az ingyenes válfaja lett, míg az *agency* képviseleti jogosultságot jelentett. Az *agent* elsősorban képviselő és csak másodsorban megbízott. A *contract of service* intézménye hasonló a kontinentális munkaszerződéshez, szolgálati szerződéshez, amely lényege, hogy a munkavállaló a munkáltatóval alárendeltségi viszonyban áll, állandó felügyelete alatt dolgozik. A *contract of work and labour* szintén hasonló a vállalkozási szerződéshez, mivel bizonyos munkavégzést jelent a másik fél részére, de ennek utasításaitól függetlenül. Itt azonban nem az eredményvállalás a cél, hanem a függetlenül szerződő fél személye. Ezért a *trust* sokféle jogviszony gyűjtőmedencéje lett, mintegy hézagpótló szerepet játszik az angol jogterületen.

A kontinensen a francia jog megbízásra vonatkozó rendelkezései szerint

„a megbízás vagy meghatalmazás az az aktus, amellyel az egyik fél a másiknak hatalmat ad arra, hogy valamit a megbízó részére annak nevében elvégezzen. A szerződés akkor jön létre, ha ezt a megbízott elfogadja”.

A franciák szintén különbséget tettek a meghatalmazás és megbízási szerződés közt, de a meghatalmazás azt a nyilatkozatot jelentette, amellyel a megbízó a képviseleti megbízási szerződés létrejöttében a maga részéről közreműködik.

²³⁶ Uo. 695–705.

Az angol és a francia jogrendszer megoldása tehát alapvetően hasonló abban, hogy a képvisellel nem járó megbízásokat nem a munkaszerződés kategóriája alá, hanem a vállalkozási szerződésekhez sorolták. A különbség abban mutatkozik meg, hogy a kodifikálatlan angol jog szabályainak határai sokkal lazábbak, így rendszeres a kivétel a szabályok alól a szokásokra való utalással; míg a francia jog a Code Civil által meghatározott, ezért gyakran kell szembeülni azzal az ellentmondással, ami a megbízási jogviszony és a vállalkozási szerződés sajátosságaiból ered.²³⁷

5.1.2. A szerződési szabadság

A szerződési szabadság négy fő iránya a szerződés megkötésének, a partnerválasztásnak, a típusválasztásnak és a tartalom meghatározásának szabadságát foglalja magában. A szerződés megkötésének a szabadsága alóli kivétel egyik irányban a szerződéskötési kötelezettség, amikor is a szerződés megkötésére köteles fél akaratnyilatkozatát bíróság pótolja ítéletével és megállapítja a szerződés létrejöttét. A magyar jogban főszabályként nincs ügyvédkényszer, a fél élhet az ügyvédi szerződés meg nem kötésének szabadságával. Ez azonban korlátozódhat, ha az ügyvédet – mint jogi képviselőt – kirendelik. Ilyenkor a kötelmi jogviszony egy hatósági határozat alapján jön létre. A szerződési szabadság másik korlátját a megbízószerzés tilalma, valamint bizonyos összeférhetlenségi szabályok alkotják. Ezen felvetésekből egyértelműen következik: nehéz éles határvonalat találni, hogy az ügyvédi tevékenység inkább közjogi vagy inkább magánjogi jellegűnek tekinthető-e. A rövid fogalmi áttekintést követően most már tovább vizsgálható az ügyvédi megbízási szerződés lényege.

5.1.3. Az ügyvédi megbízási szerződés

Az ügyvéd a megbízó megbízása vagy hatósági kirendelés alapján jár el. A megbízási szerződést a Ptk.-ban is meghatározott általános szabályok szerint lehet megkötni, így az létrejöhet szóban, írásban és akár ráutaló magatartással is. Ugyanakkor az ügyvédi törvény kiemeli, hogy a megbízás akkor jön létre, ha a felek megállapodtak a megbízás tartalmában, a megbízási díjban, valamint az előrelátható költségekben. A felek a költségekre nézve költségátalány alkal-

²³⁷ PATYI G. (2012b) i. m. 116.

mazását is kiköthetik, sőt számos esetben költség felmerülése fogalmilag kizárt – például szóbeli tanácsadás esetén. Az ügyvédi törvény alapján a megbízási szerződést írásba kell foglalni, bár ez alól kivételt képez a már előbb említett szóbeli jogi tanácsadás, amely gyakorlatilag egyetlen alkalommal végbemegy. Az írásba foglalás, továbbá az ügy elvállalása – azaz a megállapodás – a gyakorlatban elkülönülhet egymástól. Ilyen esetben a megbízót védi az a szabály, hogy a megbízás tartalmának bizonyítása az ügyvéd feladata.

Az írásba foglalt megbízási szerződésnek tartalmaznia kell a felek pontos megjelölését a megbízó összes olyan adatának a feltüntetésével, amelynek a megbízás tárgyát képező ügyletben vagy jogvitában jelentősége lehet. Az adatfelvétel jelentősége a pénzmosási kötelezettségek teljesítése érdekében is egyre fokozódó követelményeket eredményez. Azt is ki kell emelni, hogy a felvett adatok sok esetben egyúttal bizonyítékkul is szolgálhatnak, ezért a későbbiek során az ügyvéd felelősségét a megbízási szerződés tartalma segíthet elbírálni. Erre figyelemmel a kötelező előírásokon túlmenően is célszerű, hogy az ügyvéd a saját érdekében az ügy elvállalásakor lefektesse mindazon tényeket, amelyek az ügy ellátása szempontjából fontosak vagy fontosak lehetnek, mivel ezen elemek megbízóval történő elismertetése egyúttal védelmi szerepet is elláthat. Egyetlen ügyvéd sem tévesztheti szem elől azt az alapelvet, hogy minden ügyvédnek a legnagyobb ellenfele a saját megbízója. E tekintetben azonban fontos kiemelni, hogy a megbízási szerződés lényegében az ügyvédi titoktartás körébe esik, tartalmának feltárása bizonyos esetben még a megbízó hozzájárulásával sem lehetséges. Az Üttv. fontos új intézménye a védekezés céljából szolgáló irat fogalmának bevezetése.²³⁸

5.1.4. A büntetőjogi védelem egyes szempontjai

Megújult büntető-eljárásjogunk a védelem jogával kapcsolatban az alábbi főbb szabályokat rögzíti. A terheltnek a büntetőeljárás minden szakaszában joga van a hatékony védelemhez, továbbá joga van ahhoz is, hogy személyesen védekezzen, és ahhoz is, hogy a védelem ellátására védő közreműködését vegye igénybe. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a törvényben meghatározottak szerint védőt biztosít a terhelt számára, egyúttal köteles megfelelő időt²³⁹ és körül-

²³⁸ Üttv. 13. § (3) bekezdés.

²³⁹ Vö. Be. 113. § (3)–(4). bekezdés.

ményeket biztosítani a védelemre való felkészüléshez.²⁴⁰ A megbízás létrejöttével kapcsolatban elvi alapon már ismertettem, hogy a védelem ellátása során a meghatalmazás adása mellett beszélünk a megbízás létrejöttéről is, így a jogalkotó a régi Be. újrakodifikálása során helyesen tért át a ‘közreműködését veheti igénybe’ fordulatra, a korábban oly formában szereplő tétel helyett, hogy védőt elsősorban a terhelt hatalmazhat meg. A Be. fogalommeghatározásai közé bekerült a védő mint eljárási résztvevő mellé a jogi képviselő is, aki az ügyvéd és az ügyvédi iroda lehet, ha a sértett, a terhelt, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt meghatalmazott képviselőjeként a pótmagánvádló képviseletében tanú segítőjeként, pártfogó ügyvédként vagy ügygondnokként jár el. Külön címbe került a védőként eljárni jogosultak köre, azaz védőként ügyvéd vagy szűk körben ügyvéd mellett vagy ügyvéd helyetteseként ügyvédjelölt járhat el. A terhelt érdekében több védő is eljárhat, több terhelt érdekében ugyanaz a védő is részt vehet az eljárásban. Ha a terhelt érdekében több védő jár el – a terhelt eltérő rendelkezésének hiányában –, vezető védőnek a meghatalmazást elsőként benyújtó védőt kell tekinteni; a meghatalmazások egyidejű benyújtása esetén a vezető védőt az eljáró nyomozó hatóság, ügyészség vagy bíróság jelöli ki. Az ügyiratokat – ideértve az idézést és az értesítést is – a vezető védőnek kell kézbesíteni. Perbeszéd tartására a vezető védő vagy az általa kijelölt védő jogosult. Jogorvoslati nyilatkozatra a vezető védő vagy az általa kijelölt védő, ezek hiányában az eljárási cselekményen jelen lévő védő jogosult. A szabályozás alapján a valóságban tovább fog élni az a korábbi gyakorlat, mely szerint az egy terhelt érdekében eljáró védők között az eljárásban egyfajta sorrend áll fenn, bár ez a sorrend inkább az eljárás hatósági pozícióiban lévők munkáját könnyíti meg, érdemi kihatása ritkán van.

A védő jogai között meg kell említeni, hogy a védő teljeskörűen gyakorolhatja a terhelt mindazon jogát, amely jellegénél fogva nem csak a terhelt személyéhez fűződik; továbbá rögzítésre került az is, hogy e jogokat a védő önállóan, védői jogokként gyakorolhatja. A védő jogosult arra, hogy jelen legyen az olyan eljárási cselekményen, amelyen a terhelt jelen lehet, vagy a terhelt jelenléte kötelező, illetve a törvényben meghatározott esetekben jelen legyen az olyan eljárási cselekményeken is, ahol a terhelt nem lehet jelen, vagy a terhelt jelenléte korlátozható. Fontos annak kimondása is, hogy a védő a védelem érdekében a jogszabályban biztosított lehetőségek és feltételek keretei között adatokat szerezzen be és gyűjtsön, és e célból a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló törvény alapján magánnyomozót vegyen igénybe.

²⁴⁰ Be. 3. §.

A védő kötelezettségei közzé tartozik, hogy köteles a terhelttel a kapcsolatot késedelem nélkül felvenni, érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot kellő időben felhasználni, a terheltet a védekezés törvényes eszközeiről felvilágosítani, jogairól tájékoztatni, a kötelezettségeire figyelmeztetni. A védő köteles a terheltet mentő, illetve a felelősségét enyhítő tények felderítését szorgalmazni, és akadályoztatása esetén helyettesítéséről gondoskodni, egyidejűleg az akadályoztatás tényéről értesítést küldeni a hatóságnak.

A védőként történő eljárás korlátjaként jelenik meg, hogy több terhelt érdekében ugyanaz a védő akkor járhat el, ha a terheltek érdekei nem ellentétesek, aminek eldöntése általában a bonyolultabb büntetőügyekben korántsem egyszerű. Amennyiben az eljárás során merül fel az összeférhetlenség, akkor azt azonnal szükséges rendezni, ellenkező esetben ennek elmaradása az eljárás hatályon kívül helyezéséhez vezethet. A terheltek esetleges ellenérdekének felismerése azonban nem mindig egyszerű feladat a védők számára, annál is inkább, mert a védencek néha 'elfelejtik' közölni a védelem ellátása szempontjából lényeges körülményeket. Természetesen korlátozást jelentenek továbbá a védői pozícióban a relatív és abszolút összeférhetlenségi okok is. Így nem lehet védő többek között a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél és képviselőjük, valamint ezek hozzátartozója; aki az ügyben mint bíró, ügyész vagy mint a nyomozó hatóság tagja járt el, valamint az ügyben eljáró vagy eljáró bírónak, ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának a hozzátartozója. Szintén nem járhat el védőként, aki a terhelt érdekével ellentétes magatartást tanúsított vagy akinek az érdeke a terheltével ellentétes. Ez utóbbinál már a védők tevékenységével kapcsolatban is fel szoktak merülni aggályok. A további részletszabályok ismertetésének elhagyása mellett fontos megjegyezni, hogy a tanú érdekében eljáró ügyvéd egyidejűleg nem lehet védő, a védő kizárásáról pedig a bíróság határoz.

A kötelező védelem esetei nagyrészt továbbra is egybeesnek a súlyosabb megítélésű ügyekkel, így a büntetőeljárásban kötelező védő részvétele, ha a bűncselekményre a törvény ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, a terheltet fogva tartják, a terhelt hallássérült, siket, vak, beszéd fogyatékos, beszédképtelen vagy más okból kommunikációképtelen, vagy abban súlyos fokban korlátozott, továbbá – a beszámítási képességére tekintet nélkül – kóros elmeállapotú. Amennyiben a terhelt a magyar nyelvet, illetőleg az eljárás nyelvét nem ismeri vagy egyéb okból nem képes személyesen védekezni, vagy ha a törvény erről külön rendelkezik, úgy védő részvétele szintén kötelező az eljárás során.

A meghatalmazott védő csak azt követően járhat el, ha az eredeti meghatalmazását vagy annak hitelesített másolatát az eljáró bírósághoz, ügyészséghez vagy nyomozó hatósághoz benyújtotta; ugyanakkor az Eüsztv. törvény szerinti rendelkezési nyilvántartásban a védői meghatalmazásra vonatkozó nyilatkozat csak a meghatalmazás elfogadásával és az elfogadó nyilatkozat rendelkezési nyilvántartásban való rögzítésével érvényes. Azt, hogy a gyakorlatban ezt a kötelezettséget hogyan kell értelmezni, illetve ennek teljesítése milyen módon lesz a későbbiekben teljesíthető, arra jelenleg egyértelmű válaszaink nincsenek, figyelemmel arra is, hogy a rendelkezési nyilvántartás tényleges működése még várat magára.

5.1.5. Az elektronikus kapcsolattartás aktuális kérdései

Bár a Be. szerkezetében csak később következnek az elektronikus kapcsolattartás szabályai,²⁴¹ azonban az ügyvédekre vonatkozó különös szabályokat és az új kamarai kirendelési rendszert érdemes itt tárgyalni. A jogalkotó szerint az elektronizáció elterjedésével jelentős igény mutatkozott arra, hogy az elektronikus kapcsolattartás kötelezettségét a védőkre a büntetőeljárások során is kiterjessze. Így a büntetőeljárás során szinte kizárólag az Eüsztv. 17. § (1) bekezdésének megfelelő nyilatkozat tehető joghatályosan, azaz a védő mint elektronikus kapcsolattartásra köteles büntetőeljárásban részt vevő személy, néhány kivétellel, minden beadványt kizárólag elektronikus úton nyújthat be a hatóságokhoz, illetve a hatóság is elektronikus úton kézbesít a védő részére. A Be. szerint a meghatalmazás alapján eljáró védő és jogi képviselő az első beadványa mellékleteként köteles csatolni az elektronikus okiratként rendelkezésre álló vagy az általa digitalizált meghatalmazását, ha a meghatalmazás rendelkezési nyilvántartásba vételét még nem jelentették be. Szerencsére nem kell alkalmazni az elektronikus kapcsolattartás szabályait a személyes jelenléttel járó eljárási cselekmények során benyújtott beadvány vagy bizonyítási eszköz esetén, ideértve a védő és a jogi képviselő részére az eljárási cselekmény helyszínén, valamint az eljárási cselekmény során adott eredeti meghatalmazás azonnali benyújtását is. Már csak az a kérdés, hogy akkor a rendelkezési nyilvántartásba milyen módon és kinek az útján fog a meghatalmazás bekerülni, mivel ennek részletszabályait a jogalkotó nem rendezte kielégítően.

²⁴¹ Be. 148. § (1). bekezdés, 150. § (1) bekezdés.

A védői feladatok ellátása során, véleményem szerint, különös nehézséget fog okozni az elektronikus kapcsolattartás és rendelkezési nyilvántartás kezelése azért is, mivel a védői kar idejének jelentős részét nem az irodájában, hanem azon kívül tölti, ahol a megfelelő infrastruktúra feltehetően nem áll mindig rendelkezésre. Tovább árnyalhatja a képet a 'platform semlegesség' állami biztosításának hiánya, hiszen az ügyvéd hiába rendelkezik például tablettel, ha az pont nem azt az operációs rendszert és/vagy böngészőt használja, amelyet az állam kizárólagosan támogat. Ennek a felelőssége és költsége úgyszintén az ügyvédi kart fogja terhelni.

Feltétlenül szükséges megemlíteni a kirendelési rendszer új szabályait is, amely rendszer kamarai működtetésének kialakítását 'közigazgatási kitérőm' során magam is szorgalmaztam és támogattam. Ha a büntetőeljárásban védő részvétele kötelező, és a terheltnek nincs meghatalmazott védője, akkor a hatóság rendel ki számára egyet. A kirendelés alapján a védőként eljáró ügyvéd kijelölése a hatóság székhelye szerinti illetékes területi ügyvédi kamara feladata. Bár a kirendelési rendszer működtetése az egyes területi kamarák feladata lenne, a MÜK – nagyon észszerűen – szabályzatával az egész országra kiterjedő, egységes alapú rendszert hozott létre. A rendszer a hatóság jelzése alapján névsorrendben jelzi a megkereső hatóság felé, hogy az adott ügyben kit kell kirendelnie, és ezt követően a hatóságoknak szükséges az egyes kirendelt védő felé annak cégkapujára a kirendelő határozatot elektronikusan megküldenie. Sajnálatos módon a rendszer 'gyermekbetegségei' közé tartozik, hogy az egyes kirendelt ügyvédek bármely, a hatóságnál bekövetkező okból történő kirendelésének elmaradása esetén sem a kamarától, sem a hatóságtól jelenleg nem tudják meg, ha kirendelték őket. Amennyiben pedig a védő a kirendeléséről csak késve szerez tudomást, és az eljárási cselekmény elvégzése a hatóság álláspontja szerint nem mellőzhető, a hatóság a védő elérhetetlensége esetére helyettest rendelhet ki. A helyettes kirendelésének lehetősége esetlegesen akár visszaélésszerű joggyakorlattá is válhat. A majdan bekövetkező mulasztások következményeinek kezelésére vonatkozó joggyakorlat még nem ismert, azonban már jogszabályi tételezést nyert a kirendelt védői kar jelentős bírsággal történő fenyegetésének lehetősége.²⁴² Az elektronikus kapcsolattartás támogatása mellett megjegyzendő, hogy – ahogyan azt már fentebb is írtam – az ügyvédek nem mindig tartózkodnak az irodájukban, így levelezésüket például tárgyaláson vagy a büntetés-végrehajtási intézetben nem tudják folyamatosan figyelni. Félő, hogy ezért a védők a minimumként tételezett kétórás időközt betartani ritkán

²⁴² Be. 116. § (3) bekezdés.

fogják tudni, ezért az sem zárható ki, hogy az eljárások el fognak húzódni, sőt talán még a jogszerűség is csorbát szenvedhet. A rendszer működésének továbbfejlesztéséhez a kamara részére javasolt az értesítési lehetőség megteremtése, amely a kirendelő hatóság elérhetőségét és az ügyszámot is tartalmazná. További fejlesztési lehetőség lehetne a rövid szöveges üzenet küldésének biztosítása is, valamint az ügyelet szabályainak részletesebb kidolgozása.

5.1.6. A védői szerep változása

Az új Be. számos előremutató változást és jogintézményt vezet be jogrendszerünkbe, elvárva egyúttal az eljárás résztvevőitől a korábbi szerepek és beidegződések megváltoztatását, amely a védők felelősségének jelentős növelésével jár. Az ügyvédi kar a jelenlegi, döntően egyéni ügyvédekre, egyszemélyes irodákra való felaprózódása miatt több mint nehéz helyzetben van, mivel a hatósági oldali joggyakorlat kialakulásának és megismerhetőségének biztosítása, a joganyag elsajátításának segítése a kamara feladata is lenne, ami hatékonyabb fellépést indokol. Elég, ha arra gondolunk, hogy az eljárások rendjének fenntartása érdekében, valamint az eljárási kötelezettségek megszegése miatt általában rendbírság szabható ki. A Be. alapján a védővel, jogi képviselővel szemben kiszabott rendbírság húszezer forinttól egymillió forintig terjedhet.²⁴³ Bár a rendbírság összegének megállapításakor a kiszabásra okot adó magatartás súlyát és következményeit, a közrehatást, valamint annak ismétlődő jellegét figyelembe kell venni, tartok tőle, hogy a védői kar a közeljövőben a gyakorlat e tekintetében történő szigorodására is számíthat. Ugyan a rendbírság kiszabása ellen bejelentett jogorvoslatnak halasztó hatálya van, azonban e jogorvoslatok előterjesztéséhez szükséges időt és informatikai tudást szintén a védői karnak kell megfizetnie, mivel az a valóságban nem lesz a védencekre továbbhárítható. Hasonló a helyzet a kézbesítési kifogások tekintetében is, mivel az annak előterjesztésére rendelkezésre álló határidő és körülmények szintén a védőknek fognak újabb feladatokat generálni.

Mindazonáltal az új Be. számára meg kell adnunk annak lehetőségét, hogy bebizonyítsa újrakodifikálásának értelmét, céljait, és a gyakorlatban segítse a jogkereső társadalom érdekeinek előmozdítását.

²⁴³ Be. 127. § (2) bekezdés.

5.1.7. A magánjogi és a közigazgatási jogi képviselet eltérései

A képviselet intézményét mind a polgári, mind a közigazgatási eljárás jog viszonylag régen ismeri és használja ahhoz, hogy azoknak relatíve önálló intézményévé váljon. Jellemét tekintve az Ákr.-ben szabályozott képviselet eljárási képviselet, melynek célja, rendeltetése, hogy valaki más személy (illetve jogalany) nevében és érdekében a hatóság előtt eljárjon, cselekményeivel és jognyilatkozataival elősegítse az általa képviselt személy eljárási jogainak érvényesítését.²⁴⁴ Mivel a polgári jogi képvisellettől eltérően itt eljárási és nem anyagi jogi²⁴⁵ képviselétről van szó, a képviselő anyagi jogi természetű jogosultságot nem szerez vagy képviselői tevékenysége ilyen természetű kötelezettséget nem keletkeztet, hiszen ezeket csak a hatóság jogerős érdemi döntése – mint közigazgatási jogi (ezen belül hatósági jogalkalmazó) aktus – keletkeztetheti. Csak ez okozhat változást az ügyfél jogi helyzetében, csak ez hozhat létre közigazgatási anyagi jogi jogviszonyt az ügyfél és a közigazgatási szerv között az esetek kisebb hányadában. Az eljárás során viszont a képviselő a tényeivel és nyilatkozataival befolyásolhatja az általa képviselt jogalany eljárásjogi helyzetét, ő gyakorolja a hatóság és a képviselt között létrejött eljárási jogviszonyban a képviseltet megillető jogokat, tesz jognyilatkozatokat. Ugyanakkor a képviseltet megillető eljárási jogok, továbbá az őt terhelő eljárási kötelezettségek a képviselt személyében állnak be. Gyakran azonban csak egyes eljárási cselekmények teljesítésében helyettesíti a képviselő a képviseltet, tehát nem tesz jognyilatkozatot vagy nem gyakorol ügyféli jogot.²⁴⁶ A képviselettel kapcsolatban meg kell említeni annak aktív és passzív oldalát.²⁴⁷ A képviselet aktív oldaláról (aktív képviselétről) van szó, amennyiben a képviselő a képviselt helyett és nevében tesz jognyilatkozatot. Ezt értelemszerűen ismeri az eljárási jog. A képviselet passzív oldalát jelenti az, amikor a hatóság intézi jogi és akaratnyilatkozatait a képviselő felé, vagy végez az ő irányában, az ő közreműködésével a képviselt ügyfél nevében eljárási cselekményt. Az Ákr. a képviselet passzív oldalát az iratok kézbesítésével kapcsolatban említi, hiszen a törvényes képviselő, az ügygondnok, valamint az írásban meghatalmazott képviselő esetén az iratokat neki kell kézbesíteni. Kifejezetten passzív képviseletnek tekinthető a kézbesítési meghatalmazott és a kézbesítési ügygondnok által ellátott képviselet. Az eljárásbeli képviselet intézménye – ugyanakkor szubszidiárius,

²⁴⁴ FONYÓ i. m. 109.

²⁴⁵ Vö. LAMM–PESCHKA i. m. 329.

²⁴⁶ FONYÓ i. m. 109.

²⁴⁷ Vö. SZLADITS (1933) i. m. 149–150.

szabályai – csak akkor alkalmazhatóak, ha jogszabály (bármely jogszabály) nem írja elő az ügyfél személyes részvételét az eljárásban. A különös jogszabály az eljárás egészére vagy annak egy részére is előírhatja ezt a kötelezettséget, mellőzve ezzel a képviseleti szabályok alkalmazását. Mivel kevés jogszabály ír elő személyes részvételt az eljárás egészére nézve, e kiegészítő szabályok az eljárások döntő többségében alkalmazást nyernek. Az Ákr. a Ket.-tel és az Áe.-vel, de mind a régi Pp.-vel, mind a Pp.-vel is egyező módon a képviselet három alapvető formáját ismeri: a törvényes, a meghatalmazotti és az ügygondnoki képviseletet. Ugyanakkor további speciális jogszabályokra utalva megengedi, hogy a jogszabály a képviselet egyéb formáit is meghatározza. Vagyis a képviseleti formákra és azok igazolására vonatkozó szabályok is kiegészítő (szubszidiárius) jellegűek.²⁴⁸ Az eljárási jogszabályok az Áe.-re, a Ket.-re tekintet nélkül is megteremtették a legváltozatosabb képviseleti formákat. A hagyományos képviseleti fajták közötti megkülönböztetés mögött általában az húzódik meg, hogy milyen aktus (és kinek az aktusa) hozza létre a képviseleti jogosultságot, és az mire terjed ki.²⁴⁹ A közigazgatási eljárásjogban, a többi eljárásjoghoz hasonlóan, a meghatalmazotti képviseletet más néven, ügyleti képviseletnek is nevezik, mert a képviseleti jogosultság az ügyfél ügyletén, meghatalmazásán alapul.²⁵⁰ Ez utóbbi olyan jognyilatkozat, amellyel a meghatalmazó feljogosítja a meghatalmazottat a képviseleti jogkörnek az eljárás(ok) során történő ellátására. A meghatalmazotti képviselet létrejöttében tehát a döntő az ügyfél akarata. (Ez a fajta képviselet vagy egy egyszerű meghatalmazáson, megbízási szerződésen, vagy munkavégzésre irányuló jogviszonyon alapul.) Azt is az ügyfél dönti el, hogy személyes részvételét nem igénylő ügyben személyesen kíván-e eljárni vagy meghatalmazott útján, esetleg személyesen a meghatalmazottal együtt. Azt is az ügyfél akarata dönti el, hogy az egész eljárás erejéig vagy csak az eljárás egyes szakaszaira (például csak a jogorvoslati eljárásban) való képviseletre, vagy akár egyetlen eljárási jognyilatkozat (egy fellebbezés, egy kérelem), sőt egyetlen eljárási cselekmény elvégzésére (egy irat hiánypótlásként való benyújtására) hatalmaz meg valakit.²⁵¹ A meghatalmazás szólhat az eljárást megindító kérelem benyújtására is, noha az még nem az eljárásban, hanem éppen annak elindításakor megvalósuló képviseletet jelent. Abban is döntési szabadsága van, hogy egy vagy több meghatalmazottat állít, és természetesen korábbi meghatalmazását megváltoztathatja és vissza is vonhatja.

²⁴⁸ PATYI A. i. m. 180.

²⁴⁹ LAMM–PESCHKA i. m. 329.

²⁵⁰ ZSUFÁ i. m. 70.

²⁵¹ FONYÓ i. m. 111–112.

Több meghatalmazott esetén a képviseleti jogosultságuk köre, viszonyuk egymáshoz, egyes eljárási szakaszokra, nyilatkozatokra vagy cselekményekre szóló meghatalmazásuk ez irányú korlátozásának magából a meghatalmazásból kell kitűnnie. Meghatalmazás eredhet az ügyféltől magától, de törvényes képviselet esetén a törvényes képviselőtől is. Fontos tehát, hogy a jogszabályok mely képviselőket tekintik törvényes képviselőnek, mivel ők jogosultak a képviseletre további meghatalmazást adni, hiszen törvényes képviselői minőségük (az esetek jelentős részében) teljes, így annak egy részét meghatározott eljárásra, azon belül ügykörre, meghatározott ideig átruházhatják. Az Ákr. továbbra sem köti a meghatalmazást alakszerűséghez. A hatóságnak azonban a nem személyesen eljáró ügyfél helyett fellépő képviseleti jogosultságát mindig meg kell vizsgálnia. Indokolt esetben írásbeli meghatalmazást is kérhet. A képviseleti jogosultság vizsgálata nemcsak a képviseleti jog fennállásának, hanem tárgybeli és időbeli terjedelmének vizsgálatát is jelenti. Az indokolt eset leginkább akkor merülhet fel, ha az írásbeli meghatalmazás nélkül fellépő képviselő jognyilatkozatot kíván tenni, vagy a hatóság számára teljesen ismeretlen személyről van szó, vagy az addig következetesen személyesen fellépő ügyfél helyett jelentkezik valaki képviselőként. Mivel a képviseleti jog vizsgálata, illetve az ügyfél jogainak védelme a hatóság feladatát képezi, kétség esetén mindig érdemes írásbeli meghatalmazás bemutatását kérni. Jelentős különbség lehet a magánszemélyek közötti meghatalmazások, illetve a szervi törvényes képviselőtől eredő, továbbá a foglalkozásánál fogva eljárási képviseletet ellátó személynek adott (és általa készített) meghatalmazás alakszerűsége, tartalma és vizsgálata között. Újdonság a rendelkezési nyilvántartás szabályainak alkalmazási kötelezettsége. A meghatalmazott személyben továbbra sincsenek jelentős megkötések; alkalmasnak kell lennie a képviselet ellátására, ehhez elsősorban eljárási képességgel kell bírnia, azaz a polgári jog mára teljesen differenciált szabályai szerinti cselekvőképességgel kell rendelkeznie.²⁵² Amennyiben valaki ügyvédnek ad meghatalmazást helyette vagy mellette történő eljárásra, akkor a képviselet nem egyszerűen az eljárási jogviszonyban való helyettesítésre irányul, hanem az ügyféli jogok gyakorlásának elősegítését, a minél inkább kedvező döntés elérését célozza.²⁵³ Az ügyvédi meghatalmazásra a már korábban ismertetett alakszerűségek az Ákr.-ben is irányadóak. A meghatalmazás feljogosítja az ügyvédet minden olyan cselekményre, amely a rábízott ügy szabályszerű ellátásával jár, így okirat, pénz és más vagyontárgy átvételére is. Az ügyvéd képviseleti jogkörének korlátozása a hatóság

²⁵² Ákr. 15. § (6) bekezdés.

²⁵³ PATYI A. (2007) i. m. 180.

vagy harmadik személy irányában annyiban hatályos, amennyiben a korlátozás a meghatalmazásból kitűnik. Amint azt a szabályozás egyértelműen megmutatja, az ügyvéd bármilyen ügyben és bármilyen eljárási cselekmény, nyilatkozat tekintetében lehet meghatalmazott. Az Üttv. külön is rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság valamennyi bírósága és hatósága előtt eljárhat, és minden ügyben elláthatja a megbízó jogi képviselőt; tehát az ügyvéd amellett, hogy megbízott, jogi képviselő is egyben. A jogi képviselő és a meghatalmazotti képviselő azonban nem esik egybe.²⁵⁴ Maga az Ákr. a jogi képviselő fogalmát nem definiálja, de rögzíti, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró ügyfél számára szélesebb körű tájékoztatást kell adni a jogszabályok rendelkezéseiről és az ügyféli jogokról, kötelezettségekről. Arról, hogy kit kell jogi képviselőnek tekinteni, a régi Pp. ad eligazítást – igaz, hogy csak a régi Pp.-ben előírt kötelező jogi képviselő alkalmazásában. Más ilyen jellegű felsorolás hiányában a régi Pp. szabályainak felhasználásával jogi képviselőnek kell tekintenünk az alábbiakat: ügyvéd és ügyvédi iroda; állami szerv (közigazgatási szerv, intézet, intézmény, hivatal) ügyintézője, ha jogi szakvizsgával rendelkezik; a helyi önkormányzatnak a tagja, a jegyző, a főjegyző, a képviselőtestület hivatalának ügyintézője, a kerületi hivatal előljárója, ügyintézője, a helyi önkormányzat, kisebbségi önkormányzat, továbbá azok szerveit érintő ügyekben; a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatal ügyintézője a hivatalt érintő ügyekben, ha jogi szakvizsgával rendelkeznek; a gazdálkodó szervezet jogtanácsosa; külön törvényben meghatározott személyek, például szabadalmi ügyvivő vagy a közjegyző. Ahhoz, hogy ők jogi képviselőként legyenek meghatalmazottak, természetesen meg kell határozni a meghatalmazásra van szükség az ügyfélről vagy a törvényes (szervi) képviselőtől.²⁵⁵ Az új törvények is maradtak ennél a szabályozásnál.

5.2. Letétkezelés

A képviseletek rövid áttekintését követően egy, az ügyvédi hivatás során el látott másik, szintén kiemelkedő jelentőségű, részben közjogi, részben pedig magánjogi jellegű intézményt és az azzal kapcsolatos változásokat vizsgálunk alaposabban, és ez pedig az ügyvédi letét. Ahogyan az a következőkből látható lesz, a letétkezelés bizonyos országokban már jelenleg is nagyban a közjogi működéshez hasonlóan került szabályozásra, s ez a folyamat a magyar letéti szabályozásra is hatással volt. Az ügyvédi letét intézményének részletesebb

²⁵⁴ KILÉNYI i. m. 136.

²⁵⁵ PATYI A. (2007) i. m. 186.

ismertetése előtt is érdemes kitérni a robbanásszerű technikai fejlődés várható következményeire. A *block chain* technológia elterjedése feltehetően jelentősen meg fogja változtatni az ügyvédi hitelesítést és az ügyvédi letétrel történő közreműködést. Amennyiben ugyanis a jövőben egy jogügylet biztosítására, rögzítésére lesz szükség, úgy azt már nemcsak az ügyvéd vagy közjegyző közreműködésével, hanem a technológia használatával is lehetséges lesz biztosítani. A technológia ugyanis lehetővé teszi, hogy nem egy, hanem tíz- vagy akár százezer helyre történő utalással legyen egy jogügylet biztosítva, így a hitelesítés és a hozzá kapcsolódó letét jelentősége csökkenni fog.

5.2.1. A letétkezelésről általában

A letétkezelés mellett, hogy általában a kar tagjai által többé-kevésbé szívesen vállalt feladat, ugyanakkor az egyik legnagyobb kihívást jelentheti minden aktív ügyvéd számára. Az az ügyvéd, aki a letétkezelésével kapcsolatos szabályokat megszegi, nemcsak a jogkeresők bizalmával él vissza, de a kar tagjai jelentős részének egzisztenciális érdekét szolgáló letétkezelői monopólium fennállását is veszélyezteti.²⁵⁶ A jelenlegi törvényi szabályozás alapján az ügyvéd letétet a megbízás teljesítéseként, a megbízáshoz kapcsolódó eljárási cselekmények költségének fedezeteként vagy a megbízáshoz kapcsolódóan, megőrzésre fogadhat el. A letét tárgya mind készpénz, mind pedig értéktárgy lehet, és a letét átvételét szerződésben kell rögzíteni. Jelentős és üdvözlendő újítás, hogy immár immaterializált értékpapírok letéti kezelését is lehetővé tette a szabályozás. A letétkezelés ügyvédi karra nézve kedvező oldala, hogy pénz letétként történő kezelése esetén, a letéti szerződésben általában kikötik, hogy az ügyvéd a letét kezeléséért díjat nem számít fel, azonban a letét pénzügyintézetnél történő elhelyezése során kamatot nem fizet a megbízónak. Meg kell jegyezni továbbá azt is, hogy a lényegében zérókamat-környezetben ez a klasszikus eljárás nem fedezi a letét költségét, és terhet jelent az ügyvédi kar számára. Nagyobb összegű és hosszabb időtartamú letét esetén korábban komoly bevételt biztosíthatott a fent ismertetett díjazási megoldás, és akár arányban is állhatott a vállalt ügyvédi felelősséggel. Kisebb összeg letétben történő elhelyezése esetén a pénzügyintézet által fizetett kamat már korábban sem volt arányos a letétkezelés felelősségével. Szabályzat alapján az ügyvéd a letétet köteles olyan letéti bankszámlán elhelyezni, amely kezelésére a helyettesének és a kamarának felhatalmazást adott.

²⁵⁶ KISS-SZILÁGYI i. m. 166.

Többszemélyes ügyvédi irodák esetén – amennyiben a belső helyettesítési rend megfelelően szabályozott vagy többen is jogosultak rendelkezni a letéti számla felett – a probléma kisebb; azonban az egyszemélyes ügyvédi irodák vagy az egyéni ügyvédek letéti számlái feletti rendelkezési jog kezelése továbbra is nehézkes, mivel a számlavezető bankok nem minden esetben tudják megfelelően kezelni az ügyvédektől érkező és szabályzaton alapuló kérést.

Figyelemmel arra, hogy az ügyvéd a letét átvételétől kezdve lényegében teljes vagyoni felelősséggel tartozik a letét szabályszerű kezeléséért és kiadásáért, a letétkezelés anyagi felelősségének kérdése látszólag teljes mértékben rendezett. Ügyvéd pénztételt készpénzben csak olyan összegben vehet át és tarthat az irodájában, amely összeghatárig a felelősségbiztosítása kiterjed. A felelősségbiztosítással kapcsolatos résznél részletesebben kifejtem, hogy lényegében az ügyvédi kar általában minimális összegű felelősségbiztosításokkal él, amiből következik, hogy amennyiben a letét értéke meghaladja a minimális összeghatárt, az ügyvéd máris szabálytalanul jár el. Még abban az esetben is, ha az átvett pénzt haladéktalanul elhelyezi a letéti számláján. Egyebekben a letét pénzintézetnél történő elhelyezésének kockázatát is az ügyvéd vállalja magára, ha nem követeli meg annak számlájára történő befizetését; ezért úgy vélem, hogy az ügyvédi letétkezelés kockázata legtöbbször nincs arányban a letétkezelésért kamatként fizetett honoráriummal. Érdemes lett volna ennek a helyzetnek a rendezését a jogalkotónak felvállalnia. A pénzmosás megakadályozásának időszzerű kérdéseivel szintén a későbbiekben foglalkozom, itt csak utalnék rá, hogy a letétkezelés további kockázatát jelentik az ügyvédi karra telepített pénzmosás megakadályozásához kapcsolódó kötelezettségek is.²⁵⁷

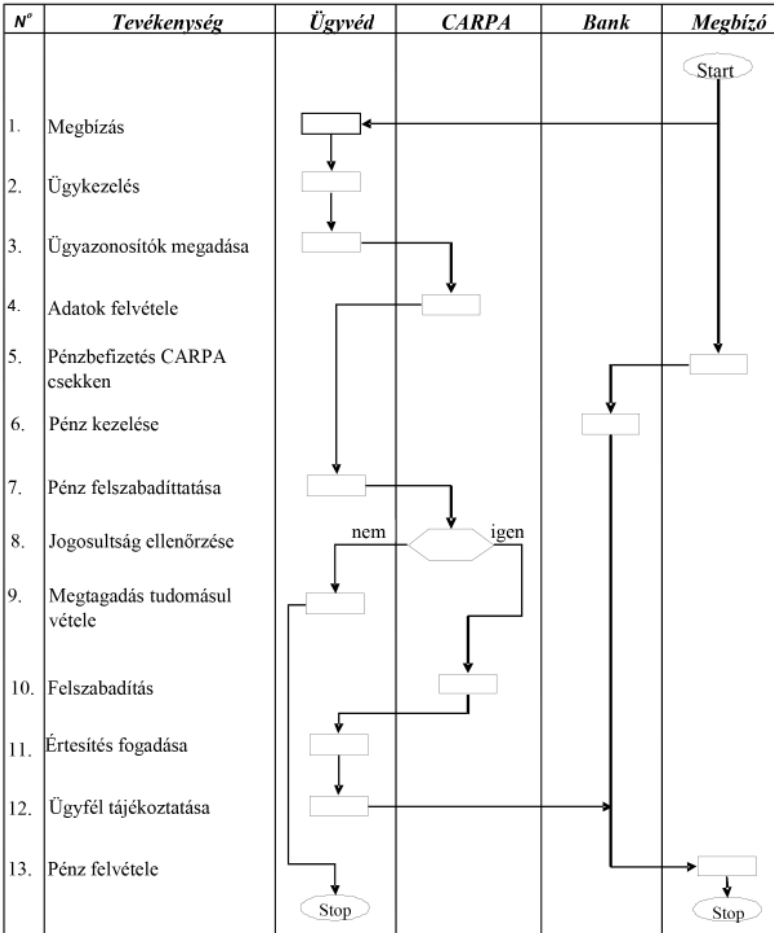
Az elektronikus letéti nyilvántartás kialakítását az tette szükségessé, hogy az ügyvédek tevékenységéhez fűződő panaszok és fegyelmi eljárások döntő része évről évre a letétkezelési szabályok megszegéséhez kapcsolódik, és egyes különösen jelentős kárt okozó ügyvédi visszaélések az ügyvédi karra komoly negatív hatást gyakorolnak. A valójában a MÜK által fenntartott és üzemeltetett rendszer a megbízók számára lehetővé teszi, hogy az ügyvéd által tett bejelentés megtörténtét visszaellenőrizzék. Sajnos azonban a letét tényleges meglétével kapcsolatban a kialakított megoldás nem képes semmilyen garanciát sem nyújtani, ezért szükséges lenne létező európai megoldást mintául használva a rendszert mielőbb tényleges biztosítékot adó módon továbbfejleszteni.

²⁵⁷ 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról (a továbbiakban: Pmt.) 19. §.

5.2.2. Az elektronikus letéti rendszer fejlesztési mintája

A lehetséges továbbfejlesztés iránya a francia CARPA-rendszerhez hasonlóan történhetne. Mi is ennek a lényege? A könnyebb tárgyalhatóság érdekében mellékelem a tevékenységeket bemutató folyamat ábráját.

CARPA MODELL

Jelmagyarázat	
○	– folyamat kezdete/vége
[]	– tevékenység
◡	– döntés, ellenőrzés

Az 1991. november 27-ei dekrétum 240 cikkelye szerint a CARPA-pénztár pénzügyi alapjának a kezelése harmadik fél által történik, azaz azt nem az ügyvédek vagy az ügyvédi kamara kezeli, hanem elkülönült alapkezelő. Az ügyvédek által átvett pénzek, értékpapírok és egyéb értékek bankba vagy bírói letéti számlára kerülnek az Ügyvédek Pénzügyi Tevékenységének Pénztára (CARPA) nevére.²⁵⁸ A félreértések elkerülése érdekében pontosítani kell, hogy a CARPA nem bank, és csak kisebb mértékben, leginkább az utalások tekintetében támaszkodik a bankrendszerre. A CARPA lényege, hogy az egyes Ügyvédi Testületek (területi kamarák) felelőssége alapján működik. A megbízók számláinak vezetéséhez minden ügyvéd az egyedi ügy ügyszámának megfelelő alszámlával rendelkezik az illetékes pénztárnál. Az egyes ügyekhez kapcsolódó alszámlák soha nem lehetnek negatívak vagy egymást kompenzálóak, mivel a megbízhatóság és az átláthatóság minden más szempontot felülír. UNCA minden évben nemzeti biztosítási szerződést köt a pénzügyi alapok kezelésére. Az ügyvédeknek lehetősége van további, egyéni biztosítást is kötniük az alapszinthez képest magasabb értékhatárra. A CARPA-pénztárak mára már fontos szerepet játszanak a jogszolgáltatásra leginkább rászorulóknak esetében is, mivel a francia Igazságügyi Minisztérium törvénnyel²⁵⁹ erősítette meg a pénztárakat a jogi segítségnyújtás feladatának ellátásában részt vevő ügyvédek honorálására. A törvényi megerősítés szintén a CARPA-pénztárak munkájának és megbízhatóságának bizonyítékként értékelhető. A törvényi felhatalmazás lehetővé teszi, hogy szigorú, előre meghatározott és felügyelt feltételek mellett juttassák ellentételezéshez azokat az ügyvédeket, akik a legrászorultabb állampolgárok számára konzultációt és jogszolgáltatást nyújtanak polgári, büntető vagy egyéb ügyekben.

Értékelésül kimondható, hogy a CARPA működtetésével felelősen biztosítható a megbízók tevékenységének titkossága; hatósági eljárások csak a nyomozati szak szabályainak megfelelően történhetnek, azaz bűncselekmény vagy jogsértés alapos gyanúja esetén csak a konkrét cselekményre, tevékenységre korlátozva. A CARPA olyan további szolgáltatásokat is képes az ügyvédeknek és megbízóiknak nyújtani, amelyek nem tartoznak közvetlenül szakmai tevékenységük körébe. Példaként említhető a bírói határozat alapján történő értékesítés (értékesítés árverésen) vagy a bírósági végrehajtás során a foglalás elősegítése. A CARPA értékelésekor kiemelhető továbbá, hogy a rendszer működése pozitív eredményeket hozott Franciaországban. A működés kezdete

²⁵⁸ Ld. Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques 53-9. cikkelye.

²⁵⁹ Loi n° 91-647 du 10 juillet 1991 relative à l'aide juridique, www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006077779&dateTexte=20110804

óta jelentősen csökkent a biztosítási események száma, amit az mutat, hogy az elmúlt tizenöt évben az ilyen események száma 96%-kal csökkent. A francia ügyvédi kar által kidolgozott iránymutatás jelentős érdeklődést váltott ki több európai országban, így például Belgiumban vagy Olaszországban, ahol az ügyvédek egyes csoportjai máris eljutottak saját pénztáraik létrehozásához a történelmi francia modell követésével.

Kétségtelen, hogy a jelenlegi magyar rendszer továbbfejlesztéséhez törvényi szintű szabályozásra volna szükség, ugyanakkor az egységes pénzügyi alapkezelés jelentős többletbevételhez juttathatná az ügyvédi kart összességében, illetve akár a letéteket kezelő ügyvédek is azáltal, hogy az egyes kereskedelmi bankok versenyeztetése mellett komoly tőkét lehetne elhelyezni. A rendszer fejlesztésének járulékos előnye lehetne az is, hogy a részben csak korlátozottan működő pénzmossáellenőrzési feladatok tekintetében az egyes ügyvédek kötelezettségei jelentősen csökkenhetnének, sőt egy egységes rendszerbe integrálva a feladatokat, az ügyvédek vagyoni felelőssége is megfelelő módon válna kezelhetővé.

5.3. Az ügyvédi felelősség

Az előző pontban felvetődött felelősséggel kapcsolatban elmondható, hogy a jogászai gondolkodás kezdeti óta vizsgált és elemzett alapkérdés az, hogy miben is ragadható meg a felelősség lényege. Mivel itt terjedelmi okokból nem vállalkozhatok arra, hogy a felelősség kérdéskörének könyvtárakat kitevő tudományos irodalmából akár csak apró részleteket is kellő alaposítással bemutassak, ezért a felelősség mibenlétének leírásához csak a legszükségesebb tényezőket rögzítem. Kiindulási pontként utalni kívánok azon tételre, hogy „a jogi felelősségnek rétegzett értelme van”.²⁶⁰ Legáltalánosabb, leginkább elvont és legkevesebb tulajdonsággal való leírását a jogelmélet állapítja meg. Ennél sokkal részletesebb ismérveit – az egyes jogterületekre vagy jogágakra jellemző jellegzetességeit – szakjogtudományok tárják fel, mint például a polgári jog vagy a büntetőjog. A jogi felelősség elméleti magyarázata akkor megfelelő, ha az kellőképpen általános és egyúttal a jogterület valamennyi részletére is helytálló, helyes megállapítás. Nem tekinthető egységes felelősségelméletnek az, amely csak bizonyos részletekre igaz.²⁶¹ A jelen témához kapcsolódóan a továbbiakban a magyar magánjog területén a felelősségről Lábady Tamás által

²⁶⁰ FÖLDI i. m. 29.

²⁶¹ TAMÁS i. m. 440.

kialakított rendszert használom. A magánjogi felelősséggel kapcsolatban álláspontja szerint

„a magánjog irodalma megkülönbözteti a magánjogi kötelezettséget a felelősségtől. Míg a kötelezettség általánosságban azt a magatartást jelenti, amelyet a *Servus*nak a vele szemben álló *Dominus* alanyi joga alapján kell kifejeznie, addig a felelősség nem más, mint helytállás valamely kötelezettségért, illetőleg a kötelezettség megszegéséért. A felelősséget – hasonlóan az alanyi jogokhoz és alanyi kötelezettségekhez – különféleképpen csoportosíthatjuk. A felelősség főbb fajtái a következők:

- a) Mindenekelőtt különbséget teszünk személyes és vagyoni felelősség között. Ha a felelős a személyével köteles helytállni, személyes felelősségről, ha vagyonával, akkor vagyoni felelősségről beszélünk.
- b) A vagyoni felelősség ismét lehet korlátlan és korlátolt. Amikor a kötelezett egész vagyona felel az ő kötelezettségeiért, a felelősség korlátlan; ezzel szemben korlátolt felelősségnek nevezük azt, amikor a kötelezett helytállási felelőssége meghatározott vagyontömegre vagy vagyonrészre van szorítva. Magánjogunkban általános szabály, hogy – ha a törvény kivételt nem tesz – a kötelezett felelőssége korlátlan.
- c) A korlátolt felelősségnek ismét két fajtáját különböztetjük meg: jelesül a *cum viribus* felelősséget és a *pro viribus* felelősséget. A *cum viribus* felelősség annyit jelent, hogy a vagyoni helytállás csak meghatározott dologra, illetőleg meghatározott vagyontárgyakra terjed ki, a kötelezett csak meghatározott dolgokkal felelős. A *pro viribus* felelősség ezzel szemben nem meghatározott vagyontárgyakra, hanem meghatározott vagyoni érték erejéig áll fenn. Az előbbi esetben tehát a felelős ellen igénybe vehető állami kényszer csak meghatározott vagyontárgyra irányulhat, míg az utóbbi esetben ugyan bármely vagyontárgyra irányulhat, de csak meghatározott érték (összeg) erejéig.
- d) Különbséget teszünk még egyenes és járulékos felelősség között. Egyenes felelősségről akkor van szó, ha a felelősség ugyanazt a személyt terheli, akit a kötelezettség. Ezzel szemben járulékos a felelősség akkor, ha az mást is terhel, mint

akit a kötelezettség. A járulékos felelősség ugyancsak kétféle: éspedig közvetlen vagy közvetett. Közvetlen a járulékos adós felelőssége akkor, ha az egyenes adóssal egy sorban áll fenn (egyetemlegesség). Ezzel szemben közvetett vagy mögöttes felelősségről akkor szólnunk, ha a járulékos felelősség valakit csak arra az esetre terhel, ha a követelést az adós (egyenes felelős) vagyonából nem lehet behajtani.”²⁶²

5.3.1. Fegyelmi felelősség és eljárás

Az ügyvéd önálló felelősségvállalásának, függetlenségének záloga a fegyelmi kérdések törvényi szabályozása. Az ügyvéd akkor követ el fegyelmi vétséget, ha az ügyvédi tevékenysége gyakorlásából eredő, jogszabályban és az etikai szabályzatban meghatározott kötelességét vétkesen megszegi; de akkor is fegyelmi vétséget követ el, ha az ügyvédi tevékenységén kívüli vétkes magatartása az ügyvédi kar tekintélyét csorbítja. Fegyelmi vétségről csak akkor beszélhetünk, ha a kötelességszegés vagy a magatartás gondatlan, szándékos vagy vétkes. Azzal, hogy az Üttv. az etikai szabály megszegését fegyelmi vétségként nyilvánította, az etikai szabályzatot a fegyelmi felelősség anyagi jogának különös részévé minősítette. Ezzel megváltozott az etikai szabályzat rendeltetése is, amelynek következtében abban csak olyan tilalmak és kötelezettségek szerepelhetnek, amelyek megszegése feltétlenül fegyelmi vétséget valósít meg.²⁶³ Az ügyvédek érintő fegyelmi eljárások döntő többsége, ahogyan arra már korábban utaltam, a letétkezelés szabályainak megsértéséből következik be. Jelentős a fegyelmi eljárások száma is, ami annak a következménye, hogy a megbízás vállalásakor a feltételek megbízási szerződésben történő írásbeli rögzítése elmarad, így ha jogvita következik be, az eljáró ügyvéd formálisan rögtön fegyelmi vétséget követ el. Figyelemmel arra, hogy a fegyelmi vétségek elkövetése az egész ügyvédi karra igencsak rossz fényt vet, a területi és az országos ügyvédi kamarák egyre növekvő szigorral járnak el ezen ügyekben, felismerve a hivatás társadalmi megítélésének kiemelt fontosságát. Tekintettel arra, hogy az országos ügyvédi létszám a rendszerváltozástól kezdődően megtöbbszöröződött, nyilvánvalóan számában is több fegyelmi eljárás indul az ügyvédekkel szemben. A folyamato-

²⁶² LÁBADY i. m. 278–279.

²⁶³ MIKLÓSSY i. m. 47.

kat áttekintve azonban elmondható, hogy a létszámhoz viszonyítva arányaiban a fegyelmi helyzet az ügyvédi karon belül alapvetően nem romlott.

Teljesen új, különös fegyelmi eljárási szabályok születtek a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása megelőzésének és megakadályozásának ellenőrzése nyomán indult eljárásokra. Ezen ok alapján megindított előzetes vizsgálat eredményeként elrendelt fegyelmi eljárásban a fegyelmi vétséget elkövető személlyel szemben írásbeli megrovás, kötelezés a jogsértés megszüntetésére, illetve az annak megismétlésétől való tartózkodásra akár négyszáz millió Ft-ig terjedő pénzbírság, végül kizárás – mint büntetés – alkalmazható. A hallatlanul jelentős összegű bírságkeret ügyvédekre történő kiterjesztése véleményem szerint – bár lehet, hogy indokolt, azonban – a jelenlegi magyar viszonyok között reálisnak nem tekinthető. Kétségtelen, hogy a Pmt. szerinti szolgáltatók közötti különbségek jelentősek, azonban pont az Üttv.-be történő átvétel – kodifikációs szempontok alapján – lehetőséget adhatott volna a jogalkotónak az egyéni szabályozás kialakítására is. A jogerős vagy a jogorvoslatra tekintet nélkül végrehajthatóvá nyilvánított fegyelmi határozatot a területi elnökség a Pmt. rendelkezéseiben foglalt kötelezettségek megsértése esetén köteles közzétenni a honlapján oly módon, hogy abból legalább a szabály megsértésének vagy a hiányosságnak a jellegére, illetve a jogsértő személyére vonatkozó adatok, információk megismerhetőek legyenek. A közzétételi kötelezettség a területi elnökség döntése alapján el is halasztható, és a jogsértő személyére vonatkozó adatok és információk nélkül, névtelenséget biztosító formában is teljesíthető. A közzétett információk elérhetőségét a közzétételtől számított öt évig köteles biztosítani a területi kamara elnöksége.

5.3.2. Felelősség, biztosítás

Az ügyvédek döntő része továbbra is a MÜBSE biztosításával rendelkezik, bár a más biztosítók által ajánlott felelősségbiztosításokat is elfogadják a kamarák az ügyvédi működés feltételeként. Tekintettel azonban arra, hogy kizárólag a MÜBSE szolgáltató rendszeresen adatokat az ügyvédi felelősségbiztosítások esetleges biztosítási díj nemfizetése miatti megszűnéséről, a kamarák más biztosítóval szerződésben álló ügyvédekről információt csak korlátozottan, egyedi megkeresésekre kapnak. Így a kamara nyilvántartásvezetési kötelezettségét feltehetően jelenleg nem tudja teljeskörűen ellátni. Arról már nem is szólva, hogy a felelősségbiztosítás hiányában esetlegesen milyen károk merülhetnek fel egyes megbízóknál, amelyekről a kamara csak a feléje történő bejelentésekből

vagy a megindított polgári vagy büntetőeljárásokból értesül. Helyes azon jogalkotói törekvés, hogy a felelősségbiztosítások mértékét folyamatosan emelni szükséges annak érdekében, hogy a valós kockázatokhoz igazodjon az ügyvédi felelősségbiztosítás. Az ügyvédek terheinek további növelését elkerülendő azonban akár a magyar CARPA-rendszer kialakítása biztosíthatna többletforrást a rendszer javításához.

5.4. Összeférhetetlenség

A fegyelmi helyzet értékeléséhez tartozhat az összeférhetlenségi szabályok betartásának elemzése is, mivel e szabályok biztosítják az ügyvédek bírói testlettől, ügyészi szervezettől, közigazgatási és gazdasági szférától való függetlenségét, amelyben szintén megjelenik az ügyvédség határterületen elhelyezkedő létformája. Az ügyvédi hivatás gyakorlásával összefüggő összeférhetlenségi szabályok az Üttv.-ben foglalt megszorító rendelkezések. A korábbi Üt. szabályai szerint az ügyvéd tudományos, művészeti, irodalmi, oktatási és sport tevékenység kivételével nem állhatott munkaviszonyban, valamint munkaviszonynak nem minősülő közéleti tevékenység kivételével nem folytathatott kereső foglalkozást. Ezen összeférhetlenségi kivételszabályokat azonban az Üttv. további kivételekkel bővítette. Így a már említettekén túl az ügyvéd folytathat mezőgazdasági östermelői tevékenységet, *állhat* önkéntes tartalékos szolgálati viszonyban, lehet nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonya, lehet választottbíró, jogi szakfordító vagy nem igazságügyi szakértő. Lehet továbbá választási bizottság tagja, belső adatvédelmi felelős és végelszámoló. Szintén nem esik korlátozás alá a felügyelőbizottsági, számvizsgáló bizottsági feladat ellátása és lényegében a jogi személy vezető tisztségviselői feladatainak ellátása sem.

Ha az ügyvéd munkaviszonyt létesít vagy más kereső foglalkozást folytat, kamarai tagságát szüneteltetnie kell. Mint látható, az összeférhetlenségi szabályok kifejezetten az ügyvédi hivatás gyakorlásával kapcsolatosak, hiszen a munkaviszony létesítésének és más kereső foglalkozás üzésének tilalmi csak az ügyvédi gyakorlat folytatásával egyidejűleg és azzal párhuzamosan érvényesülnek. Más kereső foglalkozás folytatása az ügyvédi foglalkozás gyakorlásának hivatásszerűségével összeegyeztethetetlen, munkaviszony létesítése pedig ezen túlmenően az ügyvédség függetlenségének mond ellent a munkaviszonyban foglalt függősége folytán. Egyértelmű, hogy az ügyvédi és nem ügyvédi tevékenység szétválasztása alapvető etikai és hivatásbeli elvárás, amely a magánszférában tevékenykedő ügyvédséggel szemben közjogi megkötéseket

jelent. Ennek értelmében az ügyvéd állami, társadalmi vagy egyéb szervezetben – beleértve a gazdaságit is – elfoglalt tagságát, tisztségét sem ügyfelei, sem saját érdekében történő előnyök megszerzése érdekében nem használhatja fel, ezekre nem hivatkozhat, nem tanúsíthat olyan magatartást, mely arra utal, hogy e tisztsége folytán bármit kedvezőbben tud elintézni.²⁶⁴ Ehhez képest a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályok Üttv.-vel történő alapvető megváltoztatását a gyakorlat fogja alátámasztani vagy elvetni; e tekintetben állást foglalni idő előttinek tűnik. Ahogyan azt már az alkotmányos megalapozás körében részletesen kifejtettem, az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a munkaviszony létesítését tiltó összeférhetlenségi szabály nem jelenti a munkához való jog alkotmányellenes és aránytalan korlátozását. Munkaviszony létesítése a munkához való jog érvényesülésének csak egyik esete, amely viszont a benne foglalt függőség miatt összeférhetetlen az ügyvédi hivatásban megkívánt függetlenséggel. A függőséget eredményező munkaviszony létesítésének tilalmát alkotmányos indok teszi szükségessé. A tilalommal járó anyagi veszteség, anyagi hátrány kompenzálható a kereső munka más formáival, így adott esetben a tartós ügyvédi megbízási szerződéssel.²⁶⁵ Egyebekben a Magyar Ügyvédi Kamara természetesen a törvényben foglaltakon túl további etikai elvárásokat fogalmaz meg az ügyvédek összeférhetlenségével kapcsolatban.²⁶⁶

5.5. Titoktartási kötelezettség

Az ügyvédi titoktartási kötelezettség az ügyvédi tevékenység egyik alappillére, továbbá lényeges garanciális eleme. A jogállam kötelessége törvényekkel biztosítani, hogy a megbízó ügyfél által az ügyvédeknek átadott ismeret védett legyen. Ez a védelem kétirányú, amely egyrészt a titokbirtokos ügyvédet kötelezi annak megtartására, másrészt az állam saját szerveit és minden kívülállót önmegtartásra kényszerít, kötelezi őket az ügyvédi titoktartási kötelezettség tiszteletben tartására. A titoktartási kötelezettség és a titoktartási jog egymástól elválaszthatatlan, mert csak így lehet biztosítani az ügyfél védelmét.²⁶⁷ Az ügyfél az ügyvédi megbízási során a legbizalmasabb információkat közli az ügyvéddel, bízva abban, hogy az ügyvéd ezt megőrzi. Az ügyfél tudatában van

²⁶⁴ BARCSI i. m. 27.

²⁶⁵ 22/1994 (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 132–133.

²⁶⁶ Ld. 6/2018. (III. 26.) MÜK szabályzat az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól (a továbbiakban: Etikai Szabályzat) 3.1–3.3.

²⁶⁷ BÁNÁTI (2010a) i. m. 2.

annak, hogy az ügyvéd a törvény keretein belül az ő érdekeit képviseli, nem pedig az állami akarat végrehajtója.²⁶⁸ Ez a megállapítás szintén azt támasztja alá, hogy az ügyvédség intézménye valahol a köz- és magánvilág mezsgyéjén helyezkedik el. Az ügyvédi titok fogalma – mondhatni – évszázadokon át nem változott. Az 1875-ös anyagi jogi szabályozás kimondja, hogy

„az az ügyvéd (vagy segédje), aki hivatásánál fogva megtudott, vagy rábízott titkot alapos ok nélkül másnak felfedez, vétségért a sértett fél indítványára 3 hónapig terjedő fogházzal és 2000 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő”.²⁶⁹

Minden olyan ismeretanyag ügyvédi titoknak számít, mely az ügyvéd tudomására jutott hivatása gyakorlása során, ügyvédi tevékenységi körében eljárva, illetve az általa képviselt jogi vagy természetes személyre, az adott ügyre vonatkozik attól a pillanattól kezdve, hogy jogi tanácsadás során vagy megbízási szándék keretében tudomást szerzett róla. Ez azt jelenti, hogy az ügyvédi titoktartás kiterjed minden iratra, amely saját megbízójától vagy az ellenérdekű féltől kézhez kapott. A titoktartási kötelezettség értelemszerűen a megbízott ügyvédre vonatkozik, de többszemélyes ügyvédi iroda esetén²⁷⁰ az iroda valamennyi tagja a titoktartás alanyává válik, függetlenül attól, hogy az iroda belső szervezeti és működési szabályzata szerint a megbízást ténylegesen vállaló és ellátó ügyvéden kívül milyen körben és módon juthat a többi ügyvéd ismeret vagy adat birtokába.²⁷¹ A titoktartásra kötelezett ügyvéd feladata, hogy mindazon személyeket (például ügyvédjelölt, adminisztrátor, könyvelő), akik a megbízás teljesítése során titoknak minősülő adatokhoz jutnak, figyelmeztesse titoktartási kötelezettségükre,²⁷² mert ennek elmulasztása fegyelmi vétségnek minősül az ügyvéd részéről.²⁷³ Az ügyvédi titoktartás kiterjed arra az esetre is, ha a megbízás mégsem jönne létre. Az ügyvédi titoktartás vonatkozik az ügyvédi irattárra is a megbízás, illetve a kirendelés alatt és megszűnésük után is.²⁷⁴

²⁶⁸ PAPP i. m. 29.

²⁶⁹ 1874. évi XXXIV. törvénycikk 328. §.

²⁷⁰ Ütv. 74 § (1) bekezdés.

²⁷¹ BÁNÁTI (2010a) i. m. 2.

²⁷² Ütv. 8. § (4) bekezdés.

²⁷³ A Magyar Ügyvédi Kamara 8/1999. (III.22.) MÜK Szabályzata az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól, 4/2.

²⁷⁴ HORVÁTH–GÁBOR i. m. 21–23. pont.

Az ügyvédi titoktartási kötelezettség alól felmentést a megbízó, a jogutódja és a törvényes képviselője adhat.²⁷⁵ A titoktartás alóli felmentésnek mindig határozottnak kell lennie, azaz nem kerülhet szóba a ‘hallgatás beleegyezés’ elve.²⁷⁶ Az Alkotmánybíróság ebben a tárgyban hozott határozata²⁷⁷ kimondja, hogy az olyan tényről és adatról, amelyről az ügyvéd mint védő szerzett tudomást, még felmentése esetén sem hallgatható ki tanúként. Az indítványozó bíróság szerint a szabályozás nincs összhangban a régi Pp. 170. § c) pontjával, amely szerint a tanúvallomást megtagadhatja: az ügyvéd, az orvos és más olyan személy, aki hivatásánál fogva titoktartásra köteles, ha a tanúvallomással titoktartási köteletségét sértené meg – kivéve, ha az érdekelt e kötelezése alól felmentette, habár ez a régi Be.-ben is abszolút tilalom. Az indítványozó szerint az ügyvédi titokra vonatkozó törvényi szabály sérti továbbá az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében rögzített „bíróság előtti egyenlőség elvét”, valamint az igazságos tárgyaláshoz való jogot. Véleménye szerint ellentétes a titokgazda önrendelkezési jogával és az Alkotmány 54 §. (1) bekezdésével, mert akadályozza a „személyét érintő tényekről és adatokról való rendelkezés szabadságát”. Az AB határozatában rámutatott arra, hogy a védő titoktartási kötelezettsége a tisztességes eljáráshoz való jog és a védelemhez való jog – mint alkotmányos jogok – érvényesülését segíti elő. A testület kifejtette: a védő önálló eljárási státuszából következik, hogy a titoktartási kötelezettsége nem lehet a terhelt akaratának függvénye. Kifejtette továbbá, hogy a peres felek rendelkezési joga az önrendelkezési jog szerves része, ami azonban a védő tanúvallomásra kötelezésének törvényi tilalma a szükséges és egyben elégséges korlátja. Kiemelte, hogy az ügyvédi titoktartási kötelezettség fenntartásához nagyobb érdek fűződik, mint a bizonyítási eszközök körének kibővítéséhez. Az ügyvéd a régi Pp. 170. § (1) bekezdés c) pontjának alkalmazásakor sem hallgatható ki olyan tényről vagy adatról, melyről védőként szerzett tudomást.²⁷⁸ Az ismertetett alkotmánybíró-sági döntés egyértelmű helyzetet teremtett és teremt napjainkban is a sokáig vitatott kérdésben, és álláspontom szerint a döntés a védelemhez való jog egyik elemének megerősítését jelenti, amely különösen a közelmúltban a védelemhez való jogot ért jogszabályi változtatások miatt még nagyobb jelentőséggel bír.

²⁷⁵ Ütv. 8. § (3) bekezdés. 169/2010. (IX. 23.) AB határozat, ABH 2010, 814.

²⁷⁶ BÁNÁTI (2010a) i. m. 5.

²⁷⁷ 169/2010. (IX. 23.) AB határozat, ABH 2010, 814.

²⁷⁸ Uo.

6. AZ ÜGYVÉDI HONORÁRIUM

6.1. Az ügyvédi munkadíj nemzetközi szabályozása

A független ügyvédi működés alapját – a jogszabályi környezetten túl – a megfelelő mértékű ügyvédi tiszteletdíj érvényesítésének lehetősége garantálja. Az ügyvédi megbízási jogviszony két végpontján elhelyezkedő személyek közötti anyagi ellentételezés kérdése talán az egyik legnagyobb jogirodalommal rendelkező problémakör, akár a nemzeti, akár a nemzetek feletti szabályozást vizsgáltam. A sokféle meghatározás miatt a fogalmi tisztaság érdekében szükségesnek tartom először az ügyvédi tevékenységért adott ellenszolgáltatás meghatározását tisztázni, mivel az ügyvédi tevékenységért, szolgálatért nyújtott ellenérték megnevezésére többféle fogalom volt használatos a történelemben, és máig többféle kifejezést használunk, gyakran pontatlanul.²⁷⁹ Ahogyan azt már kifejtettem, mivel az ügyvédi tevékenység főszabály szerint megbízással jön létre, ezért a jogviszony jellegéből fakadóan a munkadíj kifejezés használata tévesnek látszik és – álláspontom szerint – kerülendő, mert a kifejezés pontatlan. Az ügyvédi tevékenység jogi alapja nem eredménykötelem, és ezért a munkadíj kifejezés pontatlan használata téves képzeteket kelthet a jogkeresők körében. Téves képzeteket, mivel a munkadíj használata a *sajátképpen*i tulajdonságokkal rendelkező ügyvédi tevékenységet a hétköznapi szolgáltatásokkal kívánja egyenlővé tenni, amelyekhez ugyan hasonlít, mégis azoktól való eltérése adja egyik lényegi elemét. A helyes és általam inkább használni javasolt kifejezés a megbízási díj vagy annak bármely változata. A honorárium és a tiszteletdíj kifejezések amellet, hogy pontosabban jelzik a megbízási kötelem sajátosságát, a mára részben elvesztett tiszteletet és megbecsülést is képesek lennének kifejezni az ügyvédi megbízáshoz kapcsolódóan – mint a bizalmi kapcsolat fontos elemét.

Kezdetben a római jogban a megbízási olyan egyszerű társadalmi tény volt, amely a pusztán barátságon alapult, így lényegi vonása ugyan az ingyenességen

²⁷⁹ Ilyen kifejezés például a honorárium, a jutalomdíj, a munkadíj, a sikerdíj, a megbízási díj, a *contingency fee* stb.

alapult, azonban a társadalmi illem alapján a 'mandatáriust' honorárium illette meg. A honoráriumot a principátus idején ismerték el mint a megbízott azon jogát, hogy a megbízás teljesítéséért ellenértéket követelhesen. A honoráriumot azonban tiszteletdíjnak tekintették, ezzel tartva fenn az ingyenesség elvét.²⁸⁰

6.1.1. Európai Unió

Az ügyvédi tevékenységgel kapcsolatos közösségi jogforrások középpontjában ugyan elsősorban a szolgáltatásnyújtás szabadsága áll, de érintik az ügyvédi díjszabásra vonatkozó nemzeti jogszabályok, a közösségi versenyjogi szabályok és a szolgáltatásnyújtás szabadsága, valamint az Európai Közösségek Bíróságának ítélkezési gyakorlata is. Nem ellentétes az EK-Szerződés 10., 81. és 82. cikkével, hogy bármely tagállam olyan díjszabást hagyjon jóvá, amely az ügyvédi hivatáshoz tartozó személyek tiszteletdíjainak alsó határát rögzíti. Az olyan szabályozás azonban, amely abszolút módon tiltja a díjszabás által rögzített tiszteletdíjak legalsó határától való, megállapodásban rögzített eltérést olyan szolgáltatások esetében, amelyek egyrészt peres eljárással kapcsolatosak, másrészt ügyvédek által nyújthatók, sérti a szolgáltatásnyújtás szabadságának elvét.²⁸¹

Az Európai Unió Ügyvédek Etikai Kódexe szabályozza a határon átívelő ügyvédi tevékenységekre vonatkozó ügyvédi díjszabást is:

„3.3.1 Az ügyvéd nem részesedhet az általa ellátott ügy eredményéből (*pactum de quota litis* tilalma).

3.3.2 A részesedés az ügy eredményéből (*pactum de quota litis*) olyan, az ügyvéd és az ügyfele közötti megállapodást jelent, amely azon ügy lezárása előtt jön létre, amelyben az ügyfél érdekelt. A megállapodás alapján az ügyfél kötelezettséget vállal arra, hogy az általa az ügy lezárásakor megszerzett eredmény egy részét az ügyvédnek megfizeti, tekintet nélkül arra, hogy ez az eredmény pénzüsszegben vagy egyéb előny formájában teljesül meg.

3.3.3 Nem valósít meg részesedést az ügy eredményéből az a megállapodás, melynek értelmében az ügyvéd az ügy értékével arányban álló megbízási díjat számol fel, ha ez megfelel a hivatalos

²⁸⁰ BRÓSZ–PÓLAY i. m. 129.

²⁸¹ SZABÓ–BELÉNYESI i. m. 304–306.

díjtáblázatnak, vagy alá van vetve azon hatáskörrel rendelkező hatóság ellenőrzésének, amelynek joga van bíraskodni az ügyvédek felett.”²⁸²

Az Etikai Szabályzat magyarázata szerint a sikerdíj korlátozás nélküli és szabályozatlan alkalmazása ellentétben áll a gondos igazságszolgáltatás elvével, mert spekulatív pereskedésre ösztönöz és könnyen vissza lehet élni vele.²⁸³

6.1.2. Angolszász gyakorlat

Az angolszász jogirodalomban az eljárás kimeneteléhez kapcsolódóan az anyagi érdekeltségnek három esete különböztethető meg. Lehetséges, hogy pereszteség esetén egyáltalán nem jár munkadíj, illetve az eredetileg megállapított munkadíj összege jelentősen csökken, vagy adott esetben az ügyvéd teljes mértékben elengedi azt. A leggyakrabban előforduló eset, hogy csak pernyertesség esetében jár a javadalmazás. Ez azonban tartalmazza az ügyfél által fizetendő alapdíjat és a legfeljebb az alapdíjjal azonos mértékű sikerdíjat. A harmadik esetben az ügyvédi munkadíj függ a pernyertességtől, és a képviselt ügyfél számára megítélt összeghez aránylik, vagyis az ügyfelét megillető kártérítés vagy egyéb jogcímen megítélt összeg bizonyos százalékára jogosult. Az anyagi érdekeltség ezen típusai közül az első kettőt az Egyesült Királyságban alkalmazzák, a harmadik pedig többnyire az Egyesült Államokban elfogadott.²⁸⁴

6.1.3. Franciaország

A francia Etikai Kódex kifejezetten tiltja a sikerdíj alapú ügyvédi munkadíj alkalmazását. 1971 óta az ügyvédi konzultáció, a jogi tanácsadás, a beadványszerkesztés, valamint a bíróság előtti képviselet díja az ügyvéd és az ügyfél közötti szabad megállapodás tárgya. Tiltott azonban az ügyvédi munkadíj megállapításának minden olyan módja, amely kizárólag a jogvita elbírálásának eredményétől teszi függővé az ügyvédet megillető munkadíjat.²⁸⁵

²⁸² Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers (a továbbiakban: CCBÉ) Bruxelles, CCBÉ, 2008. 3.3. pontja.

²⁸³ SZABÓ–BELÉNYESI i. m. 306.

²⁸⁴ Uo. 300–302.

²⁸⁵ Uo. 302–303.

6.1.4. Ausztria

Az osztrák ügyvédi törvény is foglalkozik az ügyvédek díjazásával. Az ügyvéd a tiszteletdíját – az átalánydíjat is beleértve – szabadon állapítja meg. A megbízás elvállalásakor ajánlatos megbízóját tájékoztatnia díjazása elszámolásának alapjáról, valamint a köztes elszámolásra való jogosultságról. Amennyiben egy adott tevékenységért átalánydíjban állapodnak meg, annak arányban kell állnia a teljesítendő szolgáltatással és a fél érdekeivel. Az ügyvéd a megfelelő nyilvántartás vezetése mellett óradíjban is megállapodhat – a tényleges időráfordítást kiszámlázva. Az ügyvédnek minden esetben tiltott a jutalék kikötése vagy elfogadása, továbbá ajánlott olyan megállapodást kötnie megbízójával, mely szerint meghatározott időszakonként, legalább évente egyszer jogosult köztes elszámolásra és résztörlesztés követelésére. Az átalánydíjban való megállapodástól eltekintve az ügyvéd megbízója is kérhet meghatározott időszakonként köztes elszámolást a már teljesített szolgáltatások részletezésével. Kialkudott óradíj esetén a megbízó úgyszintén kérheti az ügyvéd és munkatársai által teljesített munkaórák részletezését.²⁸⁶

6.1.5. Németország

Az ügyvédek díjazásával az ügyvédekről szóló korábbi szövetségi törvény²⁸⁷ foglalkozik, amely kimondja, hogy tilos az ügyvédek díjazásáról szóló törvényben²⁸⁸ előírtnál alacsonyabb díjakban és költségekben megállapodniuk, ha az eltérő rendelkezést nem tartalmaz. Egyes esetekben az ügyvéd beszámíthatja a megbízó különleges körülményeit, különösen a rászorultságát, a díjak vagy költségek csökkentésével vagy elengedésével – a megbízás teljesítése után. A törvény kimondja továbbá, hogy szintén tilos olyan megállapodásokat kötniük, melyek szerint a díjazás vagy annak mértéke az ügy kimenetelétől vagy az ügyvédi tevékenység sikerességétől függ (sikerdíj), vagy melyek alapján az ügyvéd a vitatott összeg egy részét díjként kapja meg (*quota litis*). A törvény tiltja az ügyvédek vagy harmadik személy részére történő megbízások közvetítéséért

²⁸⁶ Rechtsanwaltsordnung (RAO) – Stand: 1.1.2009, <http://www.rechtsanwaelte.at/>

²⁸⁷ Bundesrechtsanwaltsordnung BRAO Ausfertigungsdatum: 01.08.1959 (Zuletzt geändert durch Art. 1 G v. 22.12.2010 I 2248). 49 b §, <http://bundesrecht.juris.de/>

²⁸⁸ Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte (Rechtsanwaltsvergütungsgesetz – RVG) vom 5.5.2004 BGBl. I S. 717,788, <http://www.brak.de/seiten/pdf/>

ellenszolgáltatás adását vagy elfogadását, megengedett azonban az ügyvédnek az ügyvédek díjazásáról szóló törvény 3. melléklete 4. szakasza 3400. pontján alapuló tevékenységét megfelelően díjazni.²⁸⁹ Egy adott megbízás teljesítésében részt vevő ügyvédek felelősségét és kockázatát, valamint az egyéb körülményeket a szolgáltatások díjának megállapításakor figyelembe kell venni. Több megbízott ügyvéd egy megbízást együttesen is elláthat, és a díjakat a teljesítmények, a felelősség és a kockázatvállalásnak megfelelő arányban eloszthatják egymás között. A díjigény engedményezése, illetve behajtásuk átengedése ügyvédekre vagy ügyvédi hivatásgyakorlási közösségekre megengedett, de csak akkor, ha rendelkeznek a megbízó kifejezett, írásbeli beleegyezésével vagy a követelés fennállását jogerősen megállapították. A beleegyezés előtt – az új hitelezőt vagy a követelés jogosultját illetően – a megbízót fel kell világosítani az ügyvédek tájékoztatási kötelezettségeiről. Az új hitelezőt vagy követelés jogosultját a megbízott ügyvéddel azonos titoktartási kötelezettség terheli.²⁹⁰

Azonban a 2016. július 1-jén hatályba lépett német jogi rendelkezés szerint az úgynevezett polgári peres ügyekben az ügyvéd és az ügyfél akár sikerdíjas ügyvédi honoráriumban is megállapodhatnak egymással.²⁹¹ A megbízó és a megbízott ügyvéd tehát ezentúl jogszerűen köthet egymással olyan tartalmú megbízási szerződést is, amely szerint az ügyvéd díjazása az adott polgári peres ügyben az eljárás eredményességétől – másként – annak sikerétől függ. A sikerdíj mértékére egységes előírás az új német jogszabályban nem létezik; a fizetendő összeget a megbízó személy és a megbízott ügyvéd a szerződésükben szabadon állapíthatják meg. A megállapodás során lehet kiindulópont az a továbbra is hatályban lévő általános ügyvédi díjszabás (*Gebührentabelle*), amelyet a német ügyvédeknek eddig alkalmazniuk kellett. A sikerdíj összegének elvileg nincsen felső határa, a 'normál' ügyvédi díjazás hatszoros összege még elfogadható a megbízó és a megbízott ügyvéd ilyen irányú megállapodása esetére. A sikerdíjra kötendő megállapodásban körültekintő módon célszerű meghatározni, mi tekintendő az adott ügyben sikernek avagy eredménytelenségnek.

A sikerdíj összegének a megállapítása érdekében nincs egy központi hatóság, amely az ügyfél anyagi helyzetét megvizsgálná. Sikerdíjas megállapodás kikötése esetére az új német jogszabály megtiltja, hogy a sikerdíj kockázatát vállaló

²⁸⁹ Das Rechtsanwaltsvergütungsgesetz (RVG) 3. melléklet, 4. szakasz, 3400. pont.

²⁹⁰ BRAO 43. a § (2).

²⁹¹ RVG 5. §. 2016, <http://www.buzer.de/gesetz/6775/1.htm>

ügyvéd az ügyfele helyett még a peres eljárás költségeit is (illeték, szakértői díj, ellenügyvéd munkadíja stb.) magára vállalja.²⁹²

6.2. Ügyvédi honorárium Magyarországon

6.2.1. A honoráriummal kapcsolatos történeti adalékok

A magyar helyzet vizsgálatát némi történeti érdekességgel fűszerezve megemlíthető, hogy XVII. századból származó adatok szerint 1770-ben Mária Terézia a szegény közzvédők évi fizetését százötven forintról a kétszeresére, háromszáz forintra emelte fel.²⁹³ Az ugyanezen századból származó adatok alapján midőn Hatos Ferencz *advocatus pauperum* elmezavarba esvén, ezen megüresedett állásra 1783-ban József kinevezi Mesterházy Lajos prokuratort évi kétszázötven forint salariummal számolhatott.²⁹⁴ Viszonyításképp a Hódossy család féle pör iratai szerint 1824-ben készült pontos kimutatás alapján az ügyvédnek fizetett perköltség 1194 forint 02 kr-ra-rúgott.²⁹⁵

„A hétszemélyes tábla, támogatással előterjesztette a felséghez a szegényközzvédők kérvényét, mely szerint fizetéses írnokot, irodai szereket és portómentességet kértek. A hétszemélyes tábla a szegényközzvédők javára véleményezi, mert úgyis csekély a szegényközzvédők fizetése, mert sok a dolguk, mert buzdítani kell őket, mert úgysem részesülnek egyéb jótéteményekben. Az áldalmi bevételek és kiadások 1849ik évre előirányozott tervezetében említett hivatalnokok személyzeti és fizetési állapotának részletes kimutatása szerint a szegények ügyvédjének évi 1650 forint, az első közzvádlónak 9000 forint, a második közzvádlónak 2500 forint éves fizetés járt.”²⁹⁶

„Jóval később, a XIX. században, az ügyvéd – a reá bízott ügyben tett készpénzbeli kiadásainak, időveszteségének megtérítésén

²⁹² NOVÁK i. m.

²⁹³ SÍK i. m. 23. 272. pont.

²⁹⁴ Uo. 24. 207. pont.

²⁹⁵ Uo. 34. 202. pont.

²⁹⁶ Uo. 17. 168. pont.

felül – illő jutalomdíjat, s mindezek aránylagos előlegek általi fedezését követelhetette az általa képviselt féltől. A jutalomdíj és az idővesztés kárpótlása szabad egyezkedés útján volt meghatározható. A fél az előleges egyezkedésben meghatározott jutalomdíj arányos leszállítását per útján kérhette, ha előre nem látott véletlen esemény folytán az ügy vagy a képviselet megszűnt, és ha a fél az ügyvédtől a megbízást a fegyelmi bíróság által megrótt hiba miatt visszavonni kényszerült. Ha az ügyvéd a jutalomdíj és a költségek iránt az általa képviselt féllel ki nem egyezett, sem általa ki nem elégítettet, díjai még nem megállapítottak: díjjegyzékét az illetékes bíróság előtt per útján érvényesíthette.”²⁹⁷

Az 1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában a korábbi szabályozást többnyire megtartotta. A megbízási díjat nem jutalomdíjnak nevezik, bár nem is nevesítik, viszont meghatározásra került, hogy az ügyvédet a reá bízott ügyben tett készkiadásainak megtérítése végett és teljesített munkájáért a megfelelő díjazás illeti meg, melyek szabad egyezkedés tárgyai. Az előzetesen kikötött ügyvédi munkadíj megfelelő leszállításának továbbra is helye volt, sőt akár a díjfizetés teljes mellőzése is lehetséges volt, amennyiben a fél az ügyvédtől a megbízást a fél sérelmére elkövetett olyan cselekmény miatt vonta vissza, amely miatt a fegyelmi bíróság fegyelmi vétségét állapított meg. Ha a fél a megbízást fontos ok nélkül visszavonta, az ügyvéd a kikötött díj megfelelő részén felül a díj összegének határai között a körülményekhez képest méltányos kárpótlást követelhetett. A díjazás biztosítására az ügyvéd a hozzá befolyt pénz kiadására fennálló követeléssel szemben beszámítással élhetett, ha a követelése költség és munkadíj címén állt fenn, azt jogerős bíróság határozat állapította meg, okiratban volt kikötve vagy a fél összecszerűen elismerte. Ha az ügyvéd követelése beszámításra nem volt alkalmas, az ügyfele részére átvett készpénzen vagy egyéb dolgon zálogjog illette meg.²⁹⁸ A második világháborút követően kialakult társadalmi gazdasági viszonyok között a szabad egyezkedésnek az igazságügy miniszter rendeletében meghatározott díjszabás keretei szabtak határt.²⁹⁹ A nyolcvanas években bekövetkező változások következtében³⁰⁰ az ügyvéd díjazása munkadíjból, költségátalányból és készkiadásból állt. Az

²⁹⁷ 1874. évi XXXIV törvénycikk 54. §, 55. §, 58. §.

²⁹⁸ 1937. évi IV. törvénycikk 96. §, 99. §, 100. §, 102–103. §.

²⁹⁹ 1958. évi 12. tvr. 14. § (1) bekezdés.

³⁰⁰ 1983. évi 4. tvr.

ügyvédi munkadíj szabad megállapodás tárgya volt, amelytől már sem az 1991. évi XXIII. törvény, sem a hatályos törvény rendelkezései nem térnek el.³⁰¹ Az új Pp. szerint a perköltség a félnél – a perben vagy azt megelőzően – a jog perbeli érvényesítésével okozati összefüggésben és szükségképpen felmerült minden költség, ideértve a bíróság előtt történő megjelenéssel szükségképpen felmerült keresetkiesést is.³⁰² A jogi képviselővel eljáró fél a perköltségét kizárólag a jogszabályban meghatározott költségjegyzék előterjesztése útján számíthatja fel,³⁰³ míg az Ákr. nemes egyszerűséggel úgy fogalmaz, hogy eljárási költség mindaz a költség, ami az eljárás során felmerül.³⁰⁴ Mivel az eljárásokban bármelyik fél jogosult ügyvédi képviselőt igénybevételére, és ez a jogosultság nem vizsgálható, így a fél az ügyvédi képviselő költségeit pernyertessége esetén akkor is felszámíthatja, ha az őt képviselő ügyvéd olyan ügyben járt el, melyben pernyertessége eleve biztos volt. A Legfelsőbb Bíróság a PK 146. számú állásfoglalásában kifejtette, hogy ügyvédi munkadíj akkor is felszámítható, ha egy ügyvéd saját ügyében más ügyvéddel képviselteti magát.³⁰⁵

6.2.2. A honorárium mai szabályai

A jogtörténeti visszatekintés után a továbbiakban először a felek szabad akaratából létrejövő megbízási jogviszony ellentételezésének kérdéskörével, majd az állami közreműködéssel létrejövő pártfogói és a kirendelt díjazás kérdéseivel foglalkozom.³⁰⁶ A jogtörténeti idézetekből látható, hogy a kérdéskör a múltban is aktuális és élő problematikát jelentett, s ez máig sem változott, jóllehet az ügyvédi hivatás különös gazdasági szolgáltatásként történő felfogásából fakadóan az ügyvédek díjazása, illetve annak mértéke tekintetében egyre jelentősebb különbségek alakulnak ki az egyes államok ügyvédei, sőt az azonos földrajzi területen tevékenykedők között is. Akár olyan különbségek, amelyek már az egységes ügyvédi kar létének kérdését és kereteit is feszegetik.

Ahogy az előzőekben már felvázolásra került, az ügyvéd a jogviszony másik pólusán szereplő féllel többféle módon is jogviszonyba kerülhet. A jog-

³⁰¹ Üttv. 30. § (1) bekezdés.

³⁰² Pp. 81. § (5) bekezdés.

³⁰³ Pp. 80. § (2) bekezdés.

³⁰⁴ Ákr. 124. §.

³⁰⁵ KAPA–SZABÓ–UDVARY i. m. 227.

³⁰⁶ Ld. PATYI G. (2002) i. m.

viszony létrejöttének tipikus formája az, midőn az egyik oldalon az ügyvéd, a másik oldalon pedig a megbízója helyezkedik el. Ezen esetben a megbízó szabadon dönt az ügyvéd kiválasztásának kérdésében, és a szerződési szabadságból fakadóan elméletileg a jogviszony szereplői korlátok nélkül megállapodhatnak az anyagi ellentételezésről. A másik esetkör, amikor az ügyvédi *megbízási* jogviszony hatósági határozat, kirendelés alapján jön létre. Ebben az esetben azonban a személy, akit az ügyvédnek képviselnie szükséges, nem rendelkezik beleszólással abba, hogy számára kit jelölnek ki, sőt a díjazás is valamilyen szabályrendszer által meghatározott. Mindkét esetben a jogviszony lényegéből fakad a képviselő díjazásának eltérő volta, amelyet az Alkotmánybíróság egy korábbi határozatával is megerősített.³⁰⁷ Feltehetően nemzetközi folyamatok hatására is az Üttv. a sikerdíj lehetséges alkalmazásával kapcsolatban már korlátozást vezetett be annak kimondásával, hogy bíróság előtt nem érvényesíthető az ügyvédi tevékenység eredményességéhez kötött ügyvédi munkadíj annyiban, amennyiben annak összege a teljes ügyvédi munkadíj kétharmadát meghaladja.³⁰⁸

Akárhogyan is jön létre a jogi képviseleti jogviszony, az esetlegesen nem megfelelő megbízási díj mértéke miatt tetten érhető azon félelem is, hogy a szakma tekintélye csökkenhet, míg a jogkereső közönség kiszolgáltatottsága tovább növekedhet.³⁰⁹ A megbízási díjak vonatkozásában kialakulni látszó helyzet egyéb aránytalanságokhoz is vezethet, gondolva itt például a teljes körű ügyvédi felelősség mérsékelt korlátozhatóságára, az egyetemi túlképzésre, az ügyvédi hivatás kényszerpálya jellegére, valamint az egyre erősödő piaci versenyre is. Az ügyvédek részéről több-kevesebb rendszerességgel merül fel azon igény, hogy a Kamara határozzon meg egységes, minimális díjtételeket.³¹⁰ Mindaddig azonban, amíg a GVH gyakorlata és bírságolási rendszere nem változik, a díjtételek meghatározása feltehetően továbbra is késni fog.³¹¹

³⁰⁷ 763/B/2001. AB határozat, ABH 2008, 1829.

³⁰⁸ Üttv. 30. § (3) bekezdés.

³⁰⁹ HIDASI (2011) i. m.

³¹⁰ A történeti visszatekintésből és a nemzetközi szabályozási kör alapján látszik, hogy minimális díjtételek meghatározása nem kizárt.

³¹¹ BÜK 2009/77. számú hírlevél.

6.2.3. A GVH álláspontja honoráriummal kapcsolatban

A magyar helyzet ismertetése során nem hagyható figyelmen kívül a GVH határozata³¹² az ügyvédi tiszteletdíjak tekintetében, amely – álláspontom szerint tévesen – arra a meggyőződésre jutott, hogy a verseny szabadságának biztosítása érdekében minimumdíjak megadása nem lehetséges. A versenyjogi vizsgálat kiindulópontja az volt, hogy az ügyvédet megillető megbízási díj szabad megállapodás tárgya. A megbízási elvállalásakor az ügyvédnek tájékoztatást kell adnia a bíróság által megállapítható díjról és költségekről. A tájékoztatásnak tartalmaznia kell a szolgáltatás árát, amennyiben a szolgáltató az árat egy adott szolgáltatástípusra előre meghatározza.³¹³ Az ügyvédi szolgáltatás esetében azonban nem adható meg előre és általános érvénnyel, mivel nem adott szolgáltatástípusra vonatkozóan előre meghatározott árról van szó. Még azokban a ritka esetekben sem, amikor a jogi szolgáltatás látszólag standard szolgáltatás, mivel az eset körülményei alapján eltérések lehetnek, amelyek ugyancsak eltérést eredményezhetnek a díjazásban.³¹⁴ Amennyiben a pontos ár nem adható meg, úgy az ár kiszámításának módjáról vagy egy kellően részletes becslésről kell információt rendelkezésre bocsátani a szolgáltatás nyújtásának helyszínén.³¹⁵

Mivel az Európai Parlament álláspontja szerint a jogi szakemberek közötti szabályozatlan árverseny – amely a szolgáltatás minőségének csökkenéséhez vezethet – a fogyasztók számára hátrányos, és a jogi szolgáltatások piacát az ügyvédek, valamint a fogyasztók tájékozottsága közötti aszimmetria jellemzi,³¹⁶ az Európai Parlament úgy véli, hogy az ügyvédek és más jogi szakmák díjazása és különböző díjtételei nem sértik a Szerződés 10. és 18. cikkét. Feltéve, hogy elfogadásukat jogos közérdekre való törekvés indokolja, illetve hogy a tagállamok aktívan felügyelik a magánszolgáltatók döntéshozatali eljárásban való részvételét.³¹⁷

³¹² Vj-180/2004/32. határozat 15.7.4., http://www.concurrences.com/IMG/pdf/2006_09_HungaryDoc01.pdf

³¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve a belső piaci szolgáltatásokról, 22. cikk. i), HL L 376, 2006. 12. 24., 61. o. (a továbbiakban: Szolgáltatási Irányelv).

³¹⁴ Korábbi Etikai Szabályzathoz fűzött indokolás 11/6. pont.

³¹⁵ Szolgáltatási Irányelv 22. cikk (2) b) és (3) a) pontja, HL L 376, 2006. 12. 24., 61. o.

³¹⁶ Ezen utóbbiak ugyanis nem rendelkeznek a számukra nyújtott szolgáltatások minőségének felméréséhez szükséges kritériumokkal.

³¹⁷ P6_TA(2006)0108 a jogi szakmák és a jogrendszerek működéséhez fűződő általános érdek. Az Európai Parlament állásfoglalása a jogi szakmákról és a jogrendszerek működéséhez fűződő általános érdekről F., G., 15. pont. HL C 292, 2006. 12. 01., 107–108. o.

A korábbi Etikai Szabályzat rendelkezései nem írták elő a megbízási díj tekintetében, hogy az az ügyvéd által kötelezően rendelkezésre bocsátandó információ. Ugyanakkor az ügyvéd által felszámított megbízási díjnak a megbízó által teljeskörűen megismerhetőnek, tisztességes és észszerű módon megállapítottak kell lennie, továbbá meg kell felelnie az ügyvéd számára irányadó jogszabályoknak és szakmai szabályoknak. Ha az ügyvéd a megbízási díj és/vagy költségek tekintetében előleg megfizetését kéri, akkor az előleg összege nem haladhatja meg a megbízási díj és a valószínűsíthető költségek észszerűen becsült értékét.³¹⁸

Az egyes tagállamok kamaráinak tagjai közötti szakmai kapcsolatban – amely során valamely ügyvéd tevékenysége nem szorítkozik kizárólag arra, hogy más ügyvédek ajánl vagy mutat be az ügyfélnek, hanem maga bíz meg feladattal egy más országbeli ügyvédet, vagy annak tanácsát kéri – a megbízó ügyvéd személyesen felel a más országbeli ügyvédnek járó díjak, költségek és kiadások megfizetéséért, akkor is, ha az ügyfél fizetéképtelen.³¹⁹

6.2.4. A honoráriummal kapcsolatos összegzés

A fentiekből fakadóan tehát – az Európai Unió elvárásait is szem előtt tartva – továbbra is megfelelőnek tűnik az Üttv. ügyvédi megbízási díjakra vonatkozó szabályozása. Azaz az ügyvédi munkadíj továbbra is szabad megállapodás tárgya és hosszabb távon is az marad. Nem zárható ki azonban, hogy bizonyos esetekben a minimumdíjak felállítása szükséges és elkerülhetetlen lehet, mivel a megbízó és az ügyvéd közötti bizalmi viszonyra a római jog óta nem találtunk jobb megoldást. Az eltelt ‘néhány év’ tapasztalatából fakadóan talán kijelenthető, hogy alapvetően az ügyvéd erkölcsi és nem pusztán jogi felelőssége a tisztességes és arányos ügyvédi honorárium meghatározása, ugyanakkor a késhegyre menő verseny és a verseny által esetlegesen túlzottan alacsonnyá váló ügyvédi munkadíjak a jogkeresők számára komoly veszélyeket rejthetnek magukban. Nem biztos, hogy az elsőre olcsónak tűnő ügyvéd tevékenysége fog a megbízónak a legkevesebbe kerülni. A gazdasági verseny – annak hangsúlyozása ellenére is – e tekintetben torz, mivel a jogkereső legjobb esetben is csak utólagosan kerül abba a helyzetbe, hogy a tényleges ügyvédi tiszteletdíjat és a kifejtett szakmai tevékenységet összehasonlíthassa (ha az összehasonlítás

³¹⁸ CCBE 3.4–3.5.pont.

³¹⁹ Ákr., Pp., Be.

fogalmilag egyáltalán lehetséges). Abban a nem várt helyzetben, ha a túlhajtott gazdasági versenyből fakadóan az ügyvédi munkadíjak esetleg már nem fedeznék a tényleges költségeket, a kötelező előírásokat és szabályokat be nem tartó ügyvédek versenyelőnybe kerülhetnek szabálytisztelő kollégáikkal szemben, és így, a veszélybe sodort megbízóknál bekövetkező bizalomvesztés az egész ügyvédi karra baljós árnyat vethet.

6.2.5. Következtetések az ügyvédi tiszteletdíjjal kapcsolatban

Elméleti értelemben egyértelműen kijelenthető, hogy hibás azon álláspont, miszerint minimális, elvárt ügyvédi óradíjakat kötelező módon rögzíteni nem lehet, mivel a jogszabályok betartása és a ténylegesen felmerülő költségek figyelembevétele esetén jelenleg is létezik minimum ügyvédi megbízási díj. Legfeljebb a minimum megbízási díj csak burkoltan jelenik meg, csupán következtetéssel számítható ki. Megállapítható továbbá, hogy abban az esetben, ha bármely ügyvéd vagy ügyvédi iroda még a kikövetkeztethető díjakat sem érvényesíti, akkor egyrészt *pro bono* jár el, másrészt magatartásával a szabad versenyt torzítja. Ebből következik az is, hogy egy minimális elvárható díj mértékénél alacsonyabb összegeket meghatározó, illetve kiszámolt havi árbevételnél rendszeresen kevesebbet bevalló ügyvédek és ügyvédi irodák feltehetően vagy a hivatásrendbeli normákat, vagy az adójogszabályokat, vagy egyiket sem tartják be. Álláspontom szerint, ezért az ügyvédi kamarák ellenőrző funkciójának körében a szabályokat be nem tartó gyakorlatot mindenképpen szűkíteni, megszüntetni szükséges. A verseny tisztaságát akár kötelezően alkalmazandó minimális ügyvédi óradíj egyértelmű megadásával is elő lehetne segíteni. A kötelező minimális megbízási díj megadása tehát nemhogy korlátozná, hanem segítené a verseny tisztaságának fennmaradását, egyúttal nagyban segíthetné a jogkereső közönség valóban megfelelő szakmai színvonalú ügyvédi képviselőkhöz történő jutását, amely az egész ügyvédi kar alapvető és elemi érdeke.

6.2.6. Az ügyvédi tiszteletdíjak érvényesíthetősége

Az ügyvédi tiszteletdíjak eljárásokban történő érvényesítése során lényegi változások következtek be az eljárási jogszabályok kodifikációjával,³²⁰ így az

³²⁰ Ld. Ákr., Kp., Pp., Be.

ügyvédi költségek újraszabályozása vitathatatlanul, ismételten szükséges lépés volt. A korábban módosított szabályozást megelőző hatályos szabályozás³²¹ és annak módosításai felett is eljár az idő.³²² Ahogyan az ismert, a 2003-ban megváltozott szabályozást a folyamatban lévő ügyekre is alkalmazni kellett, amely jogalkotói döntés mind a peres feleket, mind az őket képviselő ügyvédeket kényes és váratlan helyzetbe hozta.³²³ Az akkori szabályváltozás miatt esetenként a bíróság a perköltség eldöntésére már nem rendelkezett jogalappal, és kellő tények és ismeretek hiányában kénytelen volt a feleket felhívni arra, hogy perköltségi igényüket az akkor új szabályozás alapján állapítsák meg és terjesszék az eljáró bíróság elé. A szabályozás néhol már akkor homályosnak vagy aggályosnak tűnt, és az aggályok az eltelt időben sem szűntek meg maradéktalanul. Remélhetően a jelenlegi változások nem okoznak a fentiekhez hasonló nehézségeket.

A mostani új szabályozás lényege a peres eljárásoknál, hogy a fél a perköltsége megtérítését annak felszámításával kérheti.³²⁴ A felszámítás során meg kell jelölni az igényelt költség összegét, a felmerülésének lényeges körülményeit, továbbá azt, hogy a perbe vitt költség mely jog érvényesítésével összefüggésben merült fel, és mindezeket a felszámítással egyidejűleg – szükség szerint – okirattal is igazolni kell. A bíróság által az eljárást befejező határozatban meghatározható költség az annak összegét szabályozó jogszabályi rendelkezésre utalással is felszámítható. A fél a felszámítását és az azt alátámasztó okiratot legkésőbb a tárgyalás berekesztéséig, ennek hiányában az eljárást befejező határozat meghozataláig terjesztheti elő. A jogi képviselővel eljáró félre azonban eltérő szabály vonatkozik, ugyanis ebben az esetben a perköltségét a jogszabályban³²⁵ meghatározott költségjegyzék előterjesztése útján vagy a tételes szabályok alapján számíthatja fel a fél. Az érvényesíthető ügyvédi költség továbbra is két elemből, a munkadíjból és a készkiadásokból tevődik össze. Az ügyvédi munkadíjat a fél és képviselője között létrejött ügyvédi megbízási szerződésben

³²¹ 8/2002. (III. 30.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről.

³²² PATYI G. (2002) i. m. Azon korábbi cikkemben megjelent megállapításomat, hogy „az új szabályozás néhány vonatkozásában talán kiérleletlennek minősíthető”, továbbra is fenntartom, noha kétségtelen, hogy az eltelt időszak során a jogszabály az idő próbáját kiállta, létezésével azonban új problémákat teremtett.

³²³ Így történt ez például 2002. május 2-án a Pesti Központi Kerületi Bíróság által korábban már berekesztett polgári peres ügyben is, ahol a tárgyalást azért nyitotta meg újra a bíróság, mivel a felek a korábbi jogszabály alapján terjesztettek elő perköltség igényt, azonban a per az új rendelet hatályba lépése miatt „eldönthetlenné” vált.

³²⁴ Pp. 81. § (1) bekezdés.

³²⁵ 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről.

kikötött munkadíj alapján kell megállapítani. A bíróság a perköltség összegét a felszámítás, valamint az ahhoz csatolt okiratok alapulvételeivel határozza meg. A felszámítani elmulasztott vagy a felszámítottnál magasabb összegű költséget a fél javára nem lehet figyelembe venni, valamint a felszámított munkadíj összegét a bíróság indokolt esetben mérsékelheti, ha az nem áll arányban a ténylegesen elvégzett ügyvédi tevékenységgel.³²⁶ A bíróság a döntését indokolni köteles, habár a jogalkotó most sem rögzítette, hogy milyen bizonyítás lefolytatását követően, mit vizsgálva, és ténylegesen mi alapján jogosult a felszámított munkadíj összegét mérsékelni.

Továbbra sem oldotta meg a jogalkotó azt a problémát, hogy az ügyvédi megbízási díj szabad megállapodás tárgya, és azt megbízással írásba kell foglalni; azonban mivel ezen szabályokat a titoktartási kötelezettséggel összhangban kell alkalmazni, így ellentmondás fedezhető fel. Véleményem szerint, mivel az írásba foglalt megbízási díj és a megbízás további részletei az ügyvédi titok köré tartoznak, így nem képezhetik a per tárgyát – azok titokban tartása az ügyvéd kiemelt kötelezettsége. Amennyiben a megbízásban rögzített ügyvédi titok nyilvánosságra kerülne, úgy az a megbízó részéről súlyos bizalomvesztéssel járhatna. Kérdésként merül fel továbbá az is, hogy az ügyvédi munkadíjban történt megállapodás mennyiben tartozik a másik félre, és azt hogyan lehet elkülöníteni a megbízás egyéb elemeitől. Tekintettel arra, hogy a beadványokat a Pp. szerinti meghatározott módon kell előterjeszteni, az ügyvéd által képviselt fél ellenfele is természetesen tudomást szerezhet a megbízásban foglaltakról, esetlegesen ügyvédi titokról. További kérdésként merül fel az is, hogy amennyiben az ügyvéd a perben általánymegbízás vagy óraalapú elszámolás alapján jár el, akkor az ügyvéd a bíróság felé iratokkal hogyan tudja alátámasztani az általánymegbízásból vagy az időráfordításból ténylegesen az ügyre jutó tevékenységet és időt, valamint a ráeső összegeket.

A korábbi gyakorlat a fenti kérdések áthidalását úgy oldotta meg, hogy az ügyvédek a megbízóval a munkadíjról külön iratban állapodtak meg és azt terjesztették elő. Gyaníthatóan a felszámítás intézményének bevezetésével változás e tekintetben nem következik be. További akadályként merülhet fel, hogy az ügyvéd a megbízásban kikötött munkadíj elvetése esetén a saját megbízójával szemben miként fogja tudni érvényesíteni az immár bíróság által ‘eltúlzottnak’ ítélt munkadíját. Egyáltalán a bíróság hogyan fog az Üttv.-ben rögzített joggal szemben, ellentétesen dönteni? Emlékeztetőül ismételtelen annyit, hogy az Üttv. szerint a munkadíj szabad megállapodás tárgya, tehát a megbízó által elfogadott

³²⁶ 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet 2. § (2) bekezdés.

bármilyen ügyvédi munkadíj jogszerű. A korábbi szabályozáshoz hasonlóan az ügyvédnek az eljárásban felmerült készkiadásait a rendelet szerint a bíróság az ügyvéd által benyújtott tételes kimutatás alapján állapítja meg. A korábbi szabályozásban azonban a bíróság felhívhatta az ügyvédet, hogy a készkiadásait részletezze, illetőleg egyes kiadásait igazolja, és ha az ügyvéd a bíróság által megszabott határidőn belül készkiadásait nem részletezte vagy nem igazolta, a bíróság az ügyvéd készkiadásait a rendelkezésre álló adatok alapján állapította meg. A készkiadások megállapításának mellőzése vagylagos lehetőségként állt fenn. A jelenlegi szabályozás szigorúbb, hiszen ha az ügyvéd a bíróság által megszabott határidőn belül készkiadásait nem részletezi és nem igazolja, a bíróság mellőzi a készkiadások megállapítását.

Véleményem szerint a készkiadások igazolásával van egy alapvető nehézség. Nevesül az, hogy azok tételes igazolása gyakorlatilag lehetetlen feladat, hiszen az ügyvel kapcsolatos telefonhívások, irodaköltségek tételes elszámolása általában nem megoldható, de feltehetően legtöbbször nem is éri meg az energiaráfordítást, ezért a bíróságok csak igen ritkán ítélik meg tényleges kiadásaikat az ügyvédeknek és ezáltal a feleknek.

7. A PÉNZMOSÁSSAL ÉS A TERRORIZMUS FINANSZÍROZÁSÁNAK ELKERÜLÉSÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

Ha a *pénzmosás* mint kifejezés eredetét kutatjuk, akkor a fáma szerint Al Caponéig kell visszanyúlnunk, aki Chicago-szerte működtetett pénzbedobós, önkiszolgálós mosodákat, ezek segítségével álcázva a szerencsejátékokból, a prostitúcióból és a szesztilalmi törvények megsértéséből származó jövedelmét.³²⁷ Innen eredhet a *pénzmosás* (*money laundering, Geldwäscherei*) kifejezés, amely érzékletesen fejezi ki a szó tartalma által takart tevékenység lényegét. Számos meghatározással találkozhatunk az irodalomban, melyek lényegüket tekintve azonosaknak mondhatók. Tehát a pénzmosás:

- vagyoni érték átalakítása, átadása vagy átutalása melynek célja a vagyoni érték törvénytelen mivoltának elfedése, eltitkolása vagy segítségnyújtás bárkinek ilyen tevékenységben való részvételnél, feltéve, ha az átalakító vagy átadó tudta, hogy a vagyoni érték bűncselekmény eredménye;
- vagyoni érték igaz természetének, forrásának, helyének, elhelyezésének, mozgatásának eltitkolása, feltéve, hogy tudták, a vagyoni érték bűncselekményből származik, illetve ilyen vagyoni érték tulajdonlása;
- vagyoni érték megszerzése, birtoklása vagy használata, amennyiben az átadás-átvétel idején tudták, hogy a vagyoni érték bűncselekmény elkövetésénél való közreműködésből származik.³²⁸

„A pénzmosás kifejezés minden olyan eljárást magába foglal, amely arra irányul, hogy lehetetlenné tegye az illegálisan szerzett – bűncselekményből származó – pénz eredetének azonosíthatóságát, és azt legális forrásból származónak tüntesse fel. A pénzmo-

³²⁷ ROBINSON i. m. 9.

³²⁸ FEJES i. m. 8.

sás nem önálló, hanem járulékos bűncselekmény. A pénzmosást mindig meg kell előznie egy másik bűncselekménynek, amelynek jövedelmét legalizálni, tisztára mosni próbálják. A jövedelmet így lehet beforgatni a legális gazdaságba.”³²⁹

Egy másik megközelítésből a pénzmosás olyan illegális gazdasági szolgáltatásnak minősíthető, amely arra irányul, hogy a bűncselekménnyel szerzett vagyon eredete igazolhatóvá váljék, megszabadulva annak felismerhetően jogellenes mivoltától.³³⁰

A fenti meghatározások alapján egyértelműen kimondható, hogy a pénzmosás mindig származékos bűncselekmény, egy olyan háromlépcsős folyamat, melynek lépései egyidejűleg, de akár külön-külön, jól elkülöníthető formában is megvalósíthatók:

- *elhelyezés*: mivel a pénzmosás készpénzintenzív üzletág, ezért ennek a lépésnek a célja a készpénz könnyebben kezelhető, kevésbé feltűnő eszközökre váltása, azaz *elhelyezése* közvetítő közreműködésével;
- *rétegzés*: az illegális jövedelemnek a forrástól való elkülönítése pénzügyi tranzakciók összetett rendszerével oly módon, hogy a pénzmozgás nyomai felderíthetetlené váljanak a tranzakciók egymásra épülésével, *rétegződésével*;
- *integrálás*: a mosott jövedelem visszajuttatása, *integrálása* a gazdaságba olyan formában, mintha legális üzleti tevékenységből származott volna.³³¹

7.1. Pénzmosási technikák

Ahhoz, hogy a pénzmosással kapcsolatos ügyvédi kötelezettségeket tárgyaljam, röviden meg kell ismerkedni a pénzmosás azon módszereivel, amellyel ügyvédek is találkozhatnak vagy akár abban felhasználhatják közreműködésüket.

Adó túlfizetése – Kisebbség összeg legalizálására alkalmas, rendszeres adótúlfizetéssel valósul meg. A bevalláshoz képest túlfizetett adó a gazdasági év végén az adóhivataltól visszaigényelhető, és így az elkövető még adóhatósági igazolással is rendelkezik a pénz tiszta eredetéről.

³²⁹ MARTON i. m. 6.

³³⁰ GÁL i. m. 8.

³³¹ VIDÉKINÉ FARKAS i. m. 21–31.

Élet- és vagyonbiztosítások – Az élet és vagyonbiztosítások is tág teret nyújthatnak a pénzmosáshoz, mivel a pénzmosók a biztosításért a bűncselekményből származó pénzzel fizetnek, majd lejárat előtti folyósítást kérnek, illetve vagyonbiztosítás esetén valamilyen módon előidézik a biztosítási esemény bekövetkeztét és kártérítési igénnyel lépnek fel. Még kifinomultabb módszer, ha a biztosítási szerződésnek a pénzmosó csupán kedvezményezettje, ugyanis ebben az esetben a pénz eredetének vizsgálatához a biztosított elleni nyomozás elrendelése szükséges.³³²

Garantált kölcsön – A piszkos pénz letétként kerül elhelyezésre egy offshore bankban, amely kezességet vállal egy másik, tekintélyes bank felé. Kölcsönkérelmet nyújtanak egy másik, tekintélyes bankhoz (például ingatlanvásárláshoz), de ez a kölcsön nem kerül visszafizetésre: a kölcsönt nyújtó bank lehívja a piszkos pénzt, ami bekerül a legális gazdaságba. Az ingatlanok értékesítése során pedig további legálissá vált jövedelem keletkezik.

Fiktív külker ügylet – A mosandó pénz gyors legálissá tételének módszere hamis számlák kiállításával. Ebben az esetben a pénzmosó abban az országban alapít céget, ahol a jövedelem keletkezik és abban az országban is, ahol a jövedelmet el kívánja helyezni, majd árukat vagy szolgáltatásokat rendel attól a cégtől, ahová a pénzt küldi, s ezután általában hamis számlákat küld. Ebben az esetben a pénzmosási ügylet elengedhetetlen eszközei az offshore pénzügyi központok. A pénzmosók általában több offshore céget alapítanak, és mindegyikhez külön bankszámlát nyitnak, amelyeken a pénzt elhelyezik. A következő lépés, hogy a cégek között ide-oda utalva, lehetőleg minél több országot érintve utaztatják a piszkos pénzt, mivel egy vizsgálat esetén ahány országot érintenek, annyszor kellene jogsegélyt kérni az eljáró hatóságoknak.³³³

Ékszerek vásárlása – Az egyik legrégebbi módja az illegális pénzek legálissá transzformálásának.³³⁴ Eszerint a pénzmosó – adócsaló –, hogy a hatóság elől meneküljön, úgy tünteti fel az ékszereket, mintha az valamelyik elhunyt hozzátartozójának lenne korábban meg nem talált hagyatéka. A technika némileg bonyolultabb változata, ha árverésre bocsátják az ékszert, és az árverésen saját maguk vásárolják meg, majd később újból értékesítik. Az arany piac a pénzmosás egyre jelentősebb

³³² SZENDREI i. m. 30.

³³³ Uo. 32–33.

³³⁴ Uo. 28.

módja, mivel a keletkezett illegális jövedelemből aranyat szereznek be, majd egy másik országba exportálják és eladják, így legalizálva a piszkos pénzt.

Fedővállalkozások, fantomcégek – Magyarországon az adócsalás komplementer műveleteként jelentkezik a pénzmosás. Összekeverik a bűncselekményből származó vagyont a legális tevékenységből származóval. Egy fedővállalkozás létrehozásával élénk gazdasági tevékenység látszatát keltik nagy pénzmozgással a bankszámlán, de a valóságban nincs produktív tevékenység.³³⁵

Pártok és egyházak – Veszélyeztetett területnek számítanak a támogatásból származó választási pénzek, amelyek a későbbi kompenzációval, a jól fizető állami megrendelésekkel legálissá válnak. Idetartozik a privatizáció során nagy értékű vállalkozások megszerzése, működtetése is. A pénz a sok átutalás után nonprofit támogatássá válik, annak cél szerinti felhasználása már legális. Az egyházakban rendszeresített persely pedig a névtelen adakozás lehetőségét biztosítja.³³⁶

Apport alul- vagy felülszámlázása – A pénzmosásra szánt összeg kisebb hányadából nagy értékű, de már lepusztult eszköz vásárlása, majd apportként felértékelve új társaság alapítása. Néhány hónap múlva a piszkos pénzen – stróman segítségével – saját magától megvásárolja a céget, így legalizálva a bevételként kapott pénzt. A stróman is vár három évet ('valótlan érték megjelölése' bűncselekmény elévülési ideje), aztán pedig hagyja, hogy felszámolják a céget.

Hamis választottbíráskodás – Rendhagyó eljárásnak számít, mivel ilyenkor tulajdonképpen az igazságügyi gépezet igazolja, mossa tisztára a piszkos pénzt azzal, hogy elhelyezik a tisztára mosandó összeget egy offshore országban bejegyzett cég számláján, majd a pénzmosó másik fedőcége egy bizonyos összeget követel peres úton az előbbi cégtől. Ez a társaság pedig vagy peren kívüli megegyezéssel átutal egy bizonyos összeget, vagy elveszíti a pert és elfogadja a választottbírói eljárás határozatát és kifizeti a megítélt összeget.³³⁷

Ügyvédi honorárium – Hagyományosnak tekintett eljárás lehet a pénzmosás során az ügyvédi letét alkalmazása,³³⁸ mivel ha valaki az ügyvédnél

³³⁵ Uo. 31.

³³⁶ Uo. 34–35.

³³⁷ Uo. 36.

³³⁸ Uo. 30.

letétbe helyezi a pénzt, akkor az ügyvéd befizeti az összeget az iroda elkülönített számlájára, így ezen letéti számlák adatai az ügyvédi titoktartás körébe tartoznak. Az ilyen letéti ügyletek esetében az ügyvédi titoktartás a nyomozó hatóságok kezét is megkötik, mivel vitatott, hogy a bűnelkövetőtől az – elkövetéssel kapcsolatban szerzett – ügyvédnek átadott pénz lehet-e pénzmosás tárgya.

7.2. Az ügyvédekre vonatkozó pénzmosással és terrorizmus finanszírozásának visszaszorításával kapcsolatos nemzetközi előírások

A pénzmosás legfőbb oka a szervezett bűnözésből származó haszon megtartása, illetve a bűnüldöző szervek figyelmének elkerülése. A pénzmosás megelőzése tekintetében az ügyvédségre emiatt is kiemelt feladat hárul, ismét alátámasztva azt az eddig már több oldalról is nyilvánvaló tényt, hogy a privát szféra működéséhez kapcsolódó ügyvédi működés a közjog által alapvetően meghatározott tevékenység. Kijelenthető, hogy a pénzmosást elkövetők a bűncselekmény végrehajtása előtt mérlegelik, hogy a bűncselekményből származó haszon meghaladja-e az elkövetéssel járó költségeket és egyéb ráfordításokat, beleértve a lebukás kockázatát is. A törvényalkotók kezdetben a bünszervezet létrehozásának kriminalizálásával, a büntetési tételek emelésével próbálták gátat vetni a szervezett bűnözés terjedésének; ez a folyamat azonban nem jelenthetett teljes körű megoldást, mivel szervezett bűnözés esetén a büntetőjogi felelősség alá vont tag könnyen pótolható. Tehát a másik oldalra, a megszerzett összegek minimalizálására volt célszerűbb összpontosítani. Így vált a pénzmosás a büntetőjog eszközévé, és kezdődött meg a felhalmozott értékek elvonására, a vagyon elkobzására vonatkozó szabályozások újragondolása.³³⁹ Az utóbbi években pedig a pénzmosási kötelezettségek fokozottabb érvényesítése mellé csatlakozott a terrorizmus finanszírozása lehetőségeinek csökkentése is.

Az Európai Unió tagállamaként a magyarországi ügyvédekre is kiterjednek a pénzmosás ellenőrzésére vonatkozó szabályok, amelyek alapján a fellépés egyáltalán lehetséges. Ezek közül először az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a bűncselekményekből származó pénzüsszegek elszállítása és biztonságba helyezése ellen címmel szereplő ajánlását érdemes görcső alá venni. Az ajánlás szerint a pénzmosás a bűnözés modern formája, mely a mind nagyobb nyereség

³³⁹ JACSÓ (2008) i. m. 508–509.

elérésére irányul, és az európai országok többségében aggasztó méreteket kezd ölteni. A bűnös úton megszerzett pénz tisztára mosása gyakran hétköznapi bankügyletek formájában, nemzetközi méretekben történik. A nemzetközi pénzintézeti stratégia kidolgozásával a bankok hatásos szerepet játszhatnak a megelőzésben. Erre figyelemmel az ET a tagállamai kormányainak ajánlja, hogy a bankok vezessék be az ügyfelek személyazonosságának ellenőrzését, korlátozzák a széfek bérbeadását, és megfelelően képezzék személyzetüket.³⁴⁰ Ezt követően a Luxembourgi Konvenció³⁴¹ érdemes említésre, amellyel az Európai Unió tagállamai elismerték, hogy egységes közösségi fellépés hiányában a pénzmosásban érdekeltek kihasználják az EU-n belül a tőke szabad áramlását, a pénzügyi szolgáltatások szabadságát. Ez az irányelv (I. Irányelv) először teremtett a pénzmosás területén uniós szintű koordinációt, lefedve azokat a területeket, amelyeket a nemzeti szabályozások többnyire nem érintettek. Az irányelv alapvető célja a bűnözők – az EU pénzügyi rendszere integritását és stabilitását veszélyeztető – pénzmosási műveleteinek megakadályozása; a tagállamok pénzmosás elleni küzdelme lépéseinek összehangolása az egységes piac érdekében; a szervezett bűnözés, ezen belül a kábítószer-kereskedelem elleni erőfeszítések összefogása.³⁴² Az irányelv a közösségen kívül is jelentős hatást gyakorolt, mert az Európai Unióval társulási, együttműködési megállapodást aláírókkal elfogadtatott egy olyan klauzulát, melynek célja az adott irányelvhez hasonló normák megalkotása volt az adott országokban.³⁴³ A pénzmosás elleni fellépés következő állomása az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK Irányelve volt a pénzügyi rendszerek pénzmosási célú felhasználásának megelőzéséről. Ennek az irányelvnek a kidolgozását a 2000. szeptember 11-i terrortámadás gyorsította fel, és ez vezetett el annak december 4-ei kiadásához, amellyel megtörtént az ügyvédek pénzmosás elleni harcba történő bevonása. Az irányelv jelentős módosításokat vezetett be, mivel a bank- és hitelintézetekre vonatkozó megelőző intézkedések hatályát kiterjesztette más, a pénzügyi rendszeren kívüli, de a pénzmosás által fenyegetett szakmákra és vállalkozásokra is. A módosított irányelv definiálja a pénzmosás fogalmát, kibővíti az alapcselekmények körét, továbbá annak a személyi hatályát. Ezen irányelv nem

³⁴⁰ Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (80) 10. számú ajánlás: Intézkedések a bűncselekményekből származó pénzösszegek elszállítása és biztonságba helyezése ellen.

³⁴¹ A Tanács Irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről (91/308/EGK). HL L 166/77, 1991. 06. 28., 153–158. o.

³⁴² 91/308/EGK. HL L 166/77, 1991. 06. 28., 153–158. o.

³⁴³ JACSÓ (2000) i. m. 545–546.

kockázatalapú megközelítést alkalmaz, hanem egységes kötelezettséget ír elő minden tagállam és szolgáltató számára a pénzmosással kapcsolatban.³⁴⁴

Szintén említendő az Európa Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló egyezménye. Az egyezmény aláírói – a korábbi egyezményekkel vállalt kötelezettségeiken felül – vállalták, hogy bármilyen módon biztosítják a terrorizmus finanszírozására használt vagy arra szánt dolog vagy az ilyen jellegű bűncselekményből származó jövedelem felkutatását, nyomon követését, azonosítását, lefoglalását és elkobzását, a lehető legnagyobb mértékű nemzetközi együttműködést biztosítva. A harmadik irányelv³⁴⁵ koncepciója a kockázatalapú szabályozási modellre épül. Részletesebb szabályozásokat vezetett be – szigorítva az ügyfélazonosítást – differenciálva, hogy egy adott eset mennyire viseli magán a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának kockázatát. A megbízók azonosítása mellett előírta a tényleges tulajdonos azonosítását is. Előírta a gyanús ügyletek jelentési kötelezettségét, továbbá kitért a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem globalitásának, a hitelintézetek és pénzügyi szolgáltatók gyors reagálásának jelentőségére, az ügyfélátvilágítási eljárásra, a pénzváltó irodák, a vagyonkezelési vagy társasági szolgáltatást nyújtó szervezetek, kaszinók nemzeti bejegyzésére és engedélyezésére, a nemzetközi együttműködésre. Az irányelv kezelhetőségét nagyban elősegítette a megfelelési táblázat, mely lehetőséget adott az egyszerű és gyors összehasonlításra 91/308/EGK irányelvvel.³⁴⁶

A területi ügyvédi kamarák ellenőrzési feladataival kapcsolatban néhány gondolat talán figyelemre méltó lehet. Mivel a jogalkotó 2017 nyarán elfogadta, és több részletben, 2017 őszén és 2018 januárjában hatályba is léptette az új pénzmosás és terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényt.³⁴⁷ A Pmt. előkészítése során, döntően európai uniós hatásra, jelentősen megváltozott a korábbi szolgáltatókkal kapcsolatos szerepfelfogás és követelményrendszer. A változás a magyar karra is komoly kihatással van.

³⁴⁴ Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering. HL L 344, 28. 12. 2001., 79–81. o.

³⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK Irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről. HL L 309, 2005. 11. 25., 15–36. o.

³⁴⁶ 2005/60/EK Irányelv 33–36.

³⁴⁷ 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és terrorizmus finanszírozás megelőzéséről és megakadályozásáról.

Korábban az ügyvédek lényegében annak kötelezettsége terhelte, hogy amennyiben pénzmosásra utaló jeleket véltek felfedezni, úgy a jogügyletben inkább ne vegyenek részt. Az új szabályozással az ügyvédek még 'aktívabb' szerepbe kényszerültek. Lényegében, ha az ügyvéd – mint Pmt. szerinti 'szolgáltató' – jogszabályba ütköző körülményeket észlel, akkor bejelentési kötelezettsége is keletkezik. Úgy vélem, hogy a bejelentési kötelezettség ügyvédekre telepítése több mint szerencsétlen megoldás, mivel a klasszikus ügyvédi szerepfelfogás ilyen irányba terelése hosszútávra sem a jogkeresők, sem az ügyvédek érdekeit nem szolgálja. Azon jogalkotói elvárás, hogy a megbízó érdekeivel szemben az általa felkért ügyvéd működjön közre az államhatalom feladatainak ellátásában, túlzott elvárást jelent. Nem zárható ki az sem, hogy talán erre is figyelemmel fejtette ki a MÜK – már előzetesen is – ellentétes álláspontját. Sajnos a vélemény ugyan teljes mértékben meghallgatásra nem került – döntően a többi szolgáltató esetében sem –, de legalább az ügyvédek és közjegyzők számára nem közvetlenül, hanem a területi ügyvédi kamarák közbeiktatásával kell az említett bejelentési kötelezettségeket teljesíteni. Így maradhatott el azon további adminisztratív teher is, hogy minden ügyvédnek egyenként kelljen a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodája felé szolgáltatónaként bejelentkeznie.

A területi ügyvédi kamarák – mint az ellenőrzési és hatósági feladatokat ellátó szervek – néhány további feladatot is kaptak. Ebbe a körbe tartozik például a Pmt. szerinti ellenőrzések lefolytatása az ügyvédekre mint szolgáltatókra vonatkozóan. Komoly eredménynek tekinthető, hogy a korábbi Pmt.-ben lévő féléves ellenőrzési kötelezettség 'csak' éves, illetve ötéves ellenőrzési ciklusokat ír elő. Meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó az eredeti elképzelés megszövegezésekor nem számolt a realitásokkal. A szemléltetés kedvéért jelezném, hogy a módosítás előtt a Pmt. a mintegy hétezer budapesti ügyvéd mint szolgáltató esetén az eredeti ellenőrzési kötelezettség alapján évi tizennégyezer, azaz havi 1 666, vagyis napi 58 ellenőrzés lefolytatásának terhét róta volna a BÜK-re. Nem titok, hogy ha a BÜK teljes munkavállalói létszáma csak Pmt. ellenőrzéseket folytatott volna, akkor sem lehetett volna a jogszabályi kötelezettségnek eleget tenni. Mivel a jogalkotónál a MÜK által kezdeményezett törvénymódosítási kezdeményezés meghallgatásra talált, így a hatályos Pmt. szerinti ellenőrzések lefolytatását a továbbiakban már lehetségesnek mutatkozik teljesíteni.

A BÜK 2018. április 9-én megtartott elnökségi ülésén, második olvasatban elfogadta a 2018. évre vonatkozó ellenőrzési tervét. Az ellenőrzési terv alapján folytatta le a kamara a tagjait érintő első, átfogó ellenőrzéseket. Az ellenőrzés első lépéseként a szolgáltató ügyvédek elektronikus kérdőívet kaptak hivatalos

elektronikus postaládájukba. A kérdőív kitöltése alapján, a válaszok függvényében volt lehetőség nyilatkozni arról, hogy az egyes ügyvéd a Pmt. hatálya alá tartozó ügyvédi tevékenységeket folytat-e. A kérdőívre adott válaszok függvényében tudta a BÜK a kamara a tagjait Pmt. szerinti kockázati kategóriákba sorolni, amely besorolásról elektronikus visszajelzést küldött a kérdőívek feldolgozását követően. A besorolás egyben azt is meghatározza, hogy a későbbiekben milyen gyakorisággal szükséges lefolytatni az egyes ügyvédeknel a további ellenőrzéseket.³⁴⁸

7.3. A pénzmosással kapcsolatos ügyvédi felelősség

A nemzetközi és hazai szabályozás alapján a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöksége 2009. évben – a szolgáltató kamara egyik meghatározó feladataként – a tagságot érintő pénzmosás elleni szabályozásnak történő megfelelés támogatását tűzte ki céljává. Ennek érdekében került kidolgozásra a pénzmosás elleni szabályozással kapcsolatos tudnivalókat tartalmazó internetes tanfolyam, amely minden érdeklődő számára elérhető volt a BÜK honlapján is. Ez az anyag támogatta az ügyvédekre háruló, az alkalmazottak képzését előíró kötelezettség teljesítését, és a tagság számára is információkkal szolgált a pénzmosás ügyvédek érintő jelenségéről, valamint az előírások gyakorlati alkalmazásáról. A kamara érdekvédelmi feladatai között továbbra is prioritásként szerepelt a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló jogszabályi kötelezettségek összhangjának megteremtése a hivatásrendi szabályokkal. Gyakorlati szemléletű példák segítettek az ügyfélátvilágítási gyakorlat és az egyes intézkedések sorrendjének megfelelő kialakításában, a szükséges dokumentumok közötti eligazodásban. A kockázatot hordozó szituációk megismerése hozzájárult a megbízások esetleges kockázatainak időben történő felismeréséhez, ezáltal megelőzhetővé vált, hogy az ügyvéd tevékenységét pénzmosás céljára használják fel.³⁴⁹

A kialakult nemzetközi helyzet és joganyag részben az ügyvédek felelőségévé is tette a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemben történő részvételt. Ezen küzdelem során azonban úgy tűnik, hogy a jogalkotásban résztvevők nem kívánják tudomásul venni azt a tényt, hogy az ügyvédi

³⁴⁸ PATYI G. (2018) i. m. 186.

³⁴⁹ Ld. http://www.bpugyvedikamara.hu/pesti_ugyved/2010/majus/penzmosas_elleni_internetes_kepzes/

megbízás immanens lényegét az ügyvédi titoktartási kötelezettség képezi. E körben az ügyvéd elsődlegesen a megbízójának tartozik felelősséggel, és tevékenysége során – a bizalom megőrzése érdekében – nem járhat el vele szemben még jogszabályi kötelezettség folytán sem. Ebből fakad az a helyzet, hogy az európai ügyvédek ugyan formálisan eleget tesznek a pénzmosás elleni harc rájuk vonatkozó szabályainak, leginkább az azonosítási kötelezettségük betartásával, azonban reálisan nem várható el tőlük, hogy a számukra a biztos megélhetést jelentő ügyvédi titoktartási kötelezettségüket megbízóik kárára sértsék meg. E tekintetben tehát a pénzmosás és terrorizmus finanszírozásának megakadályozása elleni küzdelem alapvetően az ügyvédi titoktartási kötelezettséggel kerül szembe, amely szembenállás eldöntésének kérdése nyilvánvalóan a jövőre vár. Meg merem kockáztatni azonban, hogy az évezredek során kialakult ügyvédi titoktartási kötelezettség a közelmúlt eseményein alapuló kihívásokat is túl fogja élni.

8. ZÁRÓ GONDOLATOK

A monográfia végére érve, reményeim szerint kialakult egy vázlatos jelen- és jövőkép az ügyvédek igazságügyi igazgatáshoz kapcsolódó megújuló szerepéről. Figyelemmel a mű terjedelmi és szerkezeti korlátjaira, számos terület akár csak vázlatos kifejtése is elmaradt. Ilyen hiányosság lehet többek között a magánjogi képviselőhöz kapcsolódó változások alapos áttekintése. A Pp. osztott szerkezetének bevezetésével a felek szerepének alapvető megváltozásával itt és most nem volt lehetőség foglalkozni. A nemrég hatályba lépett jogszabály alkalmazásának gyakorlata pedig lényegében épphogy csak elkezdett kialakulni. A közeljövőben érdemesnek tűnik e területtel kapcsolatban további vizsgálatokat folytatni, annál is inkább, mivel érdekes lesz látni a korábbi szabályozáshoz képest kialakított szabályok tényleges működését. Az elektronikus eljárások jogalkotó általi, talán kissé erőltetettnek tűnő bevezetése azonban majd akkor lesz reálisan értékelhető és kutatható, ha legalább az első jogerős ítéletek rendelkezésünkre fognak állni.

Bízom benne, hogy az ügyvédség a jogkereső közönség felé a saját megváltozó szerepét megfelelőképpen tudja kommunikálni, kellő alázattal és szakmai önmérséklettel viseltetik az igazságszolgáltatás más szereplői felé, amelyek szerepe, felfogása szintén alapvetően kell hogy együtt változzon a jogszabályokkal és az ügyvédi szereppel.

Végezetül kívánom, hogy továbbra is legyen lehetősége mindannyiunknak a jog jó és méltányos művelésére.

JOGIRODALMI HIVATKOZÁSOK

Irodalomjegyzék

ADAMIK–ADAMIKNÉ JÁSZÓ–ACZÉL

ADAMIK Tamás – ADAMIKNÉ JÁSZÓ Anna – ACZÉL Petra: *Retorika*. Budapest, Osiris, 2004.

ARISZTOTELÉSZ

ARISZTOTELÉSZ: *Retorika*. Budapest, Gondolat, 1982.

ÁDÁM

ÁDÁM Antal: Az állampolgár és a megújuló társadalomirányítás. In: NOVÁKY ERZSÉBET (szerk.): *Magyarország 2025*. Budapest, Gazdasági és Szociális Tanács, 2010.

BALOGH–HOLLÓ–KUKORELLI–SÁRI

BALOGH Zsolt – HOLLÓ András – KUKORELLI István – SÁRI János: *Az Alkotmány magyarázata*. Budapest, KJK–Kerszöv, 2003.

BARCSI

BARCSI TAMÁS: Az ügyvédi hivatás etikai aspektusai. Titoktartás, összeférhetetlenség, megbízás, reklám. *Cég és Jog*, 6/2003.

BÁNÁTI (2010a)

BÁNÁTI János: Az ügyvédi titok. *Ügyvédek Lapja*, 2010/2.

BÁNÁTI (2010b)

BÁNÁTI János: Megoldásra váró feladataink. *Ügyvédek Lapja*, 2010/3.

BERÉNYI

BERÉNYI Sándor: A közigazgatás rendeltetése. In: FAZEKAS Marianna – FICZERE Lajos (szerk.): *Magyar Közigazgatási jog*. Budapest, Osiris, 2005.

BÓNIS

BÓNIS György: *A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon*. Budapest, Akadémia, 1971.

BRÓSZ–PÓLAY

BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1974.

CSANÁDI

CSANÁDI György: *Megbízási jogviszony*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1959.

DEGRÉ

DEGRÉ Alajos: Ügyvédképzés Magyarországon a polgári korban. *Jogtörténeti Szemle*, 2006/3.

DUNCKER

MAX DUNCKER: *Geschichte des Alterthums*. Berlin, Duncker & Humblot, 1881.

DUPIN

Ainé DUPIN: A l'ouverture des conférences de la bibliothèque des avocats. In: Armand-Gaston CAMUS (szerk.): *Lettres sur la profession d'avocat*. Bruxelles, Librairie de Jurisprudence de H. Tarlier, 1834.

FAZEKAS (2007)

FAZEKAS Marianna: Szakmai kamarák és európaizálódás. *Európai Tükör*, 2007/6.

FAZEKAS (2008)

FAZEKAS Marianna: *A köztisztviselők szabályozásának egyes kérdései*. Budapest, Rejtjel, 2008.

FEJES

FEJES Eleonóra: *A pénzműködés hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján*. [MNB Műhelytanulmányok 5.] Budapest, MNB Információs Főosztály, 1994.

FÓNAI

FÓNAI Mihály: A jogászok szociológiai jellemzői létszám, foglalkozás, kor és nem szerint. In: JAKAB András – GAJDUSCHEK György (szerk.) *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2016.

FONYÓ

FONYÓ Gyula (szerk.): *Az államigazgatási eljárási törvény magyarázata*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986.

FÖLDI

FÖLDI András: *A Másért Való Felelősség A Római Jogban*. Budapest, Rejtjel, 2004.

FUNK

Bernd-Christian FUNK: Die Zwangmitgliedschaft-ein „Wesensmerkmal“ der Beruflichen Selbstverwaltung? In: Martinek OSWIN (szerk.): *Festschrift für Walter Schwarz zum 65. Geburtstag*. Wien, Manz'sche, 1991.

GÁL

GÁL István László: *A pénzműködés*. Budapest, KJK–Kerszöv, 2004.

GÖNCZI

GÖNCZI Katalin: Jogászképzés a királyi akadémiákon a felvilágosodás korában és a reformkorban. *Jogtörténeti Szemle*, 2006/2.

GRATZ

GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora. Magyarország története 1867–1918. II.* Reprint. Budapest, Akadémiai, 1992.

GRELLET-DUMAZEAU

ÉTIENNE ANDRÉ THÉODORE GRELLET-DUMAZEAU: *Le Barreau romain.* Paris, Moulins, 1851.

HALMOS

HALMOS Tamás: Gyakorlati válaszok égető kérdésekre. *Ügyvédek Lapja*, 2010/4.

HAMZA

HAMZA Gábor: A magánjog és a közjog kapcsolata az európai jogtudományban. *Jogelméleti Szemle*, 2007/2.

HIDAS (2010)

HIDAS Gábor: A kritikus tömeg. *Ügyvédek Lapja*, 2010/4.

HIDAS (2011)

HIDAS Gábor: Ügyvédi munkadíjak: egy iroda nem alakulhat át a „damaszkuszi bazárrá”. *Origo*, 2011.05.11., <http://www.origo.hu/uzletinegyed/jog/>

HORVÁTH

HORVÁTH Jenő: Az első ügyvédi rendtartás megalkotásának 125. évfordulója. *Ügyvédek Lapja*, 2000/3.

HORVÁTH–GÁBOR

HORVÁTH Jenő – GÁBOR László: Az ügyvédi hivatás magatartási szabályai. *Ügyvédek Lapja*, 1994/2.

JACSÓ (2000)

JACSÓ Judit: A pénzmosság elleni nemzetközi fellépés eszközei. *Magyar Jog*, 2000/9.

JACSÓ (2008)

JACSÓ Judit: Pénzmosság. In: KONDOROSI Ferenc – LIGETI Katalin: *Az Európai Büntetőjog Kézikönyve.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008.

KAPA–SZABÓ–UDVARY

KAPA Mátyás – SZABÓ Imre – UDVARY Sándor: *A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. I. kötet.* Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2006.

KEMENES

KEMENES Csaba: A pénzmosság technikai és a jogalkalmazás hazai tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 2001/4–5.

KILÉNYI

KILÉNYI GÉZA (szerk.): *A közigazgatási eljárási törvény kommentárja.* Budapest, KJK–Kerszöv, 2005.

KISS

KISS Daisy: *Az ügyvédek nagy kézikönyve.* Budapest, CompLex, 2010.

KOMLÓS

KOMLÓS ATILLA: Mérleg. Beszélgetés dr. Bánáti Jánossal a hazai ügyvédség jelenéről, kilátásairól. *Ügyvédek Lapja*, 5/2011.

KORSÓSNÉ DELACASSE

KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi autonómiák létrejötte és működésük megkezdése Magyarországon a polgári korszakban*. Doktori értekezés. Pécs, 2009.

KOVÁCS M.

KOVÁCS M. Mária: *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*. Budapest, Helikon, 2001.

KOZMA–PETRIK

KOZMA György – PETRIK Ferenc: *Társadalmi szervezetek, alapítványok*. Budapest, Unió, 1996.

KRÁLIK

KRÁLIK Lajos: *A magyar ügyvédség. Az ügyvédi kar. I. kötet*. Budapest, Franklin-társulat, 1903.

KUN

KUN László: *A magyar ügyvédség története politikai s társadalmi tekintetben, a legrégibb időktől máig párhuzamban a bírósági szervezet fejlődésével*. Budapest, A szerző sajátja, 1895.

LAMM–PESCHKA

LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos (szerk.): *Jogi lexikon*. Budapest, KJK–Kerszöv, 1999.

LÁBADY

LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2¹⁹⁹⁸.

LŐRINCZ

LŐRINCZ Lajos: A hazai jogászképzés aktuális kérdései. A magyar jogászképzés néhány gondjáról. *A jogászképzés aktuális problémái* című konferencia első napján (2003. március 6.) elhangzott előadás szerző által szerkesztett változata, <http://www.ajk.elte.hu/>

MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

MAGYAR KIR. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (szerk.): *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Budapest, 1904.

MANDEL

MANDEL Károly: *Az ügyvédekről szóló magyar törvények (1000–1927)*. Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Rt., 1928.

MARTON

MARTON Bernadett: *A pénzmosás megelőzése és megakadályozása*. [Európai Füzetek 39./]. Budapest, Miniszterelnöki Hivatal – Külügyminisztérium, 2003.

METZGER

Katja METZGER: *Die Vereinbarkeit der Pfl ichtmitgliedschaft zu den Kammern mit ausgewählten Grundrechten*. Innsbruck, Tyrolia Verlag, 1991.

MEZEY (1998)

MEZEY Barna (szerk.): *Magyar Alkotmánytörténet*. Budapest, Osiris, 1998.

MEZEY (1999)

MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Budapest, Osiris, 1999.

MESCH

Michael MESCH: Argumente zur Pflichtmitgliedschaft in den Kammern. *Materialien zu Wirtschaft und Gesellschaft*, 1995/60

MIKLÓSSY

MIKLÓSSY Sándor Zoltán: Az ügyvédek (jog)állása. *Cég és Jog*, 2001/7–8.

NAGY A.

NAGY ALADÁR: A pristaldusok. *Századok*, 1876/4.

NAGY Zs.

NAGY ZSOLT: A magyar jogi oktatás történeti áttekintése a második világháborúig. *Jogelméleti Szemle*, 2003/2.

NOVÁK

NOVÁK Dezső: Sikerdíjas ügyvédi munkadíj Németországban. <http://novakugyved.hu/blog/sikerdijas-ugyvedi-munkadij-nemetorszagban>

PALUGYAY

PALUGYAY Imre: *Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében*. Buda, Magy. Kir. Egyetem, 1841.

PAPP

PAPP Sándor: Az ügyvédi titok és annak védelme. *Ügyvédek Lapja*, 1997/4.

PATYI A.

PATYI András (szerk.): *Közigazgatási jog II. Közigazgatási hatósági eljárásjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007.

PATYI–VARGA Zs.

PATYI András – VARGA Zs. András: *Általános közigazgatási jog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2009.

PATYI G. (2002)

PATYI Gergely: Gondolatok a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségek új szabályairól. *Jogelméleti Szemle*, 2002/2.

PATYI G. (2012a)

PATYI Gergely: Az ügyvédi hivatásrendre vonatkozó európai uniós szabályozás és esetjog rövid ismertetése. *Iustum Aequum Salutare*, 2012/2.

PATYI G. (2012b)

PATYI Gergely: *Ügyvédség a köz- és a magánjog határán*. Doktori értekezés. Budapest, 2012.

PATYI G. (2018)

PATYI Gergely: Hogyan tesz eleget a kamara a Pmt. ellenőrzési kötelezettségeinek? *Pesti Ügyvéd*, 2018/05.

PETRÉTEI

PETRÉTEI József: Az Európai Unióhoz való csatlakozás hatása a magyar igazságügyi rendszerre. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2005/1.

POKOL

POKOL Béla: A társadalom jogászai telítettsége. *Jogtudományi Közlöny*, 2002/5.

PÓLA

PÓLA Péter: Gazdasági kamarák a globalizációban. *Tér és Társadalom*, 2006/3.

RÉTI

RÉTI László: Az ügyvédi létszámnövekedés jelensége. *Pesti Ügyvéd*, 2009/2.

ROBINSON

Jeffrey ROBINSON: *A pénzmosoda. A világ harmadik legnagyobb üzlete belülről*. Budapest, Park, 1996.

SÁRKÖZY

SÁRKÖZY Tamás: Jogképesség, illetve jogalanyiség az embertöbbségek – csoportok – szervezetek körében. *Jogtudományi Közlöny*, 2001/1.

SIEGMUND

SIEGMUND Vilmos (szerk.): *Budapesti Ügyvédi Egylet Évkönyve 1869–70*. Pest, Rudnyánszky A. nyomdája, 1870.

SÍK

SÍK SÁNDOR: *A Magyar Ügyvédi Kar történeti kiállításának katalógusa*. Budapest, Kosmos Műintézet, 1896.

SÓLYOM

SÓLYOM LÁSZLÓ: Az ügyvédség az igazságszolgáltatás rendszerének nélkülözhetetlen része. *Ügyvédek Lapja*, 2008/5.

SOÓS

SOÓS EDIT: Az önkormányzatok és az Európai Unió kohéziós politikája. *Előadásanyag a C – 8 Önkormányzatiság, EU regionális politika, intézményi reformok című kurzushoz*. Szeged, Szeged Biztonságpolitikai Központ, 2007.

STRAUSZ (2007a)

STRAUSZ PÉTER: Szakmai és közvita a kötelező kamarai tagságról Ausztriában. In: GERGELY Jenő (főszerk.): *A kamarai tevékenység Magyarországon és az Európai Unióban. Tanulmányok*. Budapest, ELTE BTK, 2007.

STRAUSZ (2007b)

STRAUSZ PÉTER: *Kamarák a két világháború közötti Magyarországon*. Doktori értekezés. Budapest, 2007.

SULYOK (2008)

SULYOK Tamás: Az ügyvédség alkotmányos helyzetének néhány időszerű kérdése. *Magyar Jog*, 2008/6.

SULYOK (2016)

SULYOK Tamás: A magyar jogrendszer állapota. In: JAKAB András – GAJDUSCHEK György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2016.

SUSSKIND

Richard SUSSKIND: *The End of Lawyers?* Oxford – New York, Oxford University Press, 2008.

S. SZABÓ

S. SZABÓ Péter: A kamarai működés kihívásai a XXI. század elején az ügyvédség számára Magyarországon. In: GERGELY Jenő (szerk.): *A kamarai tevékenység Magyarországon és az Európai Unióban. Tanulmányok*. Budapest, ELTE BTK, 2007.

SZABÓ B.

SZABÓ Béla: Civis Romanus: a római társadalom jogi kategóriái. *Rubicon*, 1997/3–4.

SZABÓ I.

SZABÓ István: Az ügyvédség történetének áttekintése. In: CSERBA Lajos (szerk.): *Emlékkönyv az ügyvédi kamarák fennállásának 125. évfordulójára*. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara, 2000.

SZABÓ–BELÉNYESI

SZABÓ Péter – BELÉNYESI Pál: Az ügyvédi munkadíj egyik sajátos fajtája, az ún. contingency fee szerepe a versenyjogból eredő igények bíróság előtti érvényesítésében. In: BOYTHA Györgyné (szerk.): *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények*. Budapest, HVG–Orac, 2009.

SZENDE

SZENDE Pál: A magyar ügyvédség válsága. I. rész. *Huszedik Század*, 1912/1.

SZENDREI

SZENDREI Ferenc: *A pénzmosás*. PhD értekezés. Pécs, 2010.

SZLADITS (1933)

SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja, Első rész*. Budapest, Grill Károly, 1933.

SZLADITS (1942)

SZLADITS Károly: *A magyar magánjog. IV. kötet. Kötelmi jog. Különös része*. Budapest, Grill Károly, 1942.

TAMÁS

TAMÁS András: *A közigazgatási jog elmélete*. Budapest, Szent István Társulat, 32005.

TÓTH–KISS–KADLÓT–KÁRPÁTI–BÓCZ–HANÁK

TÓTH Balázs – KISS Daisy – KADLÓT Erzsébet – KÁRPÁTI József – BÓCZ Endre – HANÁK András: Az igazságszolgáltatás függetlenségéről. *Fundamentum – Emberi jogi folyóirat*, 2002/1.

TRÓCSÁNYI–SULYOK

TRÓCSÁNYI László – SULYOK Tamás: 2008. november 29-én a Magyar Ügyvédek Napján tartott előadása az ügyvédek alkotmányos helyzete tárgyában. *Ügyvédek Lapja*, 2009/1.

VARGHA

VARGHA Julius: *Die Verteidigung in Strafsachen. Historisch und dogmatisch dargestellt*. Neudruck der Ausgabe 1879. Aalen, Scientia, 1994.

VASZKOVSKIJ

Jevgenyij Vasziljevics VASZKOVSKIJ: *Organizacija advokaturi*. Sz.-Peterburg, Tipografia P.P. Szojkina, 1893.

VÉRTESI

VÉRTESI Lázár: Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig. *Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állami- és Jogtudományi karának tudományos lapja*, 2003/2.

VIDÉKINÉ FARKAS

VIDÉKINÉ FARKAS Anikó: A pénzmósásról. *Ügyészek Lapja*, 1995/2.

VÖRÖS

VÖRÖS Károly (főszerk.): *A magyar állam szervei 1945–1950*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.

ZLINSZKY (1974)

ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 8. Székesfehérvár, 1974.

ZLINSZKY (2007)

ZLINSZKY János: Kitionich János véleménye a jogászok jogfejlesztő szerepéről. Egyetemi jogászság és gyakorlati jog: késő-középkori és újkori tendenciák című konferencián elhangzott előadás. *Jogelméleti Szemle*, 2007/2.

ZSUFA

ZSUFA István: Az elsőfokú eljárás. In: Petrik Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG–Orac, 2004.

WIENHOFER

Marie-Christine WIENHOFER (President of the UNCA): *La CARPA: a quality approach to the legal profession*. Paris, September 18. 2003.

Magyar jogforrások

1471. évi XIV. törvénycikk a birák a pereket bírálják el és meghatalmazottakul vagy ügyvédekül ne perlekedjenek; az ellenök emelt panaszt a király vizsgálja meg, s a bűnösök bűnhődjenek.
1492. évi LI. törvénycikk a perujtásról, az ügyvédszó visszavonásáról és az eltiltásról. És hogy miképen kell ezekre nézve eljárni.
1500. évi XV. törvénycikk az ügyvédszó visszavonása, ugyanazon a törvényszakon (az utolsó nap kivételével) hat arany forinttal, a törvényszak után kétszáz forinttal eshetik meg.
- Ratio Educationis 1777.
1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában.
1937. évi IV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában.
1947. évi I. törvény az ügyvédi önkormányzatra vonatkozó egyes törvényes rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről.
1948. évi XXIX. törvény az ügyvédi rendtartásról szóló 1937. évi IV. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről.
1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya.
1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.
1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
1991. évi XXIII. törvény az ügyvédségről szóló 1983. évi 4. törvényerejű rendelet módosításáról.
1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról.
1998. évi XI. törvény az ügyvédekről.
1998. évi. XIX. törvény a büntető eljárásról.
2009. évi LXXV. törvény az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról.
2010. évi CXXXVI. törvény az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény módosításáról.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól.
2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról.
2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról.
2017. évi LIII. törvény a pénzügyi és terrorizmus finanszírozás megelőzéséről és megakadályozásáról.
2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről.
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.
1958. évi 12. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezeteiről.
1966. évi 22. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezeteiről szóló 1958. évi 12. törvényerejű rendelet módosításáról.

1972. évi 31. törvényerejű rendeletet az ingatlan-nyilvántartásról.
1976. évi 26. törvényerejű rendelet az ügyvédi hivatás gyakorlásáról és az ügyvédek szervezetéről szóló 1958. évi 12. törvényerejű rendelet módosításáról.
1983. évi 3. törvényerejű rendelet a jogtanácsosi tevékenységről.
1983. évi 4. törvényerejű rendelet az ügyvédségről.
23/1955. (III. 20.) MT rendelet az ügyvédséggel összefüggő egyes kérdések újabb szabályozásáról.
25/1994. (V. 19.) FM rendelet az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1972. évi 31. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 27/1972. (XII. 31.) MÉM rendelet módosításáról.
8/2002. (III. 30.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről.
32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről.

Az Alkotmánybíróság határozatai

- 53/1991. (X. 31.) AB határozat, ABH 1991, 266.
141/B/1993. (XII. 21.) AB határozat, ABH 1994, 584, 586.
21/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 120.
22/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 132–133.
67/1995. (XII. 7.) AB határozat, ABH 1995, 347.
74/1995. (XII. 15.) AB határozat, ABH 1995, 369.
52/1996. (XI. 14.) AB határozat, ABH 1996, 159.
763/B/2001. AB határozat, ABH 2008, 1829.
31/2003. (VI. 4.) AB határozat, ABH 2003, 368.
169/2010. (IX. 23.) AB határozat, ABH 2010, 814.

A Budapesti Ügyvédi Kamara dokumentumai

Kiss Daisy – SZILÁGYI György (szerk.): *A Budapesti Ügyvédi Kamara elnökségi, fegyelmi határozatai és etikai állásfoglalásai 1993-2006.* Budapesti Ügyvédi Kamara, 2006.

BÜK Hírlevél – 77. szám

Budapesti Ügyvédi Kamara 1892. évi jelentése

Budapesti Ügyvédi Kamara 1902. évi jelentése

Budapesti Ügyvédi Kamara 1903. évi jelentése

Budapesti Ügyvédi Kamara 1904. évi jelentése

Budapesti Ügyvédi Kamara 1905. évi jelentése

Budapesti Ügyvédi Kamara 1906. évi jelentése

- Budapesti Ügyvédi Kamara 1907. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1908. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1909. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1910. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1911. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1912. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1914. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1915. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1916. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1917. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1918–1919. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1920. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1921. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1922. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1924. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1925. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1926. évi jelentése
Budapesti Ügyvédi Kamara 1927. évi jelentése
Elnökségi és elnöki beszámoló a budapesti kar helyzetéről, az elnökség, a választott tisztségviselők és a hivatal 2017. évi munkájáról. Budapest, 2018. április 13.

Uniós jogforrások

- P6_TA(2006)0108 a jogi szakmák és a jogrendszerek működéséhez fűződő általános érdekek. Az Európai Parlament állásfoglalása a jogi szakmákról és a jogrendszerek működéséhez fűződő általános érdekről, HL C 292, 2006. 12. 01., 105–109. o.
- A Tanács Irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről, (91/308/EGK). HL L 166, 1991. 06. 28., 77–83. o.
- Directive 2001/97/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 amending Council Directive 91/308/EEC on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering. OJ L 344, 2001. 12. 28., 76–82. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2005/36/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a szakmai képesítések elismeréséről. HL 255, 2005. 9. 30., 22–142. o.
- 2005/60/EK irányelv a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről. HL L 309. 2005. 11. 25. 15–36. o.
- 2006/123/EK irányelv a belső piaci szolgáltatásokról, HL L 376, 2006. 12. 24. 36–68. o.
- Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (80) 10. számú ajánlás. Intézkedések a bűncselekményekből származó pénzüsszegek elszállítása és biztonságba helyezése ellen.

Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers. Bruxelles: CCBE. 2008.

Egyéb jogforrások

Lex Cincia de donationibus

Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques.

Loi n° 91-647 du 10 juillet 1991 relative à l'aide juridique.

Décision judiciaire de Conseil d'Etat, 5 juillet 1996 (cas Conseil d'Etat, 9 / 8 SSR, du 5 juillet 1996, 115275).

Rechtsanwaltsordnung (RAO) – Stand: 1.1.2009.

Bundesrechtsanwaltsordnung BRAO Ausfertigungsdatum: 01.08.1959.

Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte (Rechtsanwaltsvergütungsgesetz – RVG) vom 5.5.2004.

Das Rechtsanwaltsvergütungsgesetz (RVG) 2016.

Internetes hivatkozások és források

<http://www.bpugyvedikamara.hu> – *Budapesti Ügyvédi Kamara*

<http://jesz.ajk.elte.hu> – *Jogelméleti Szemle*

<http://www.magyaralkotmany.eoldal.hu/cikkek/mat-fogalmak-roviden> – Jogfolytonos alkotmány

<http://www.magyarugyvedikamara.hu> – *Magyar Ügyvédi Kamara*

<http://eur-lex.europa.eu> – Hozzáférés az európai uniós joghoz

<http://www.ccbe.org> – CCBE

<http://www.rechtsanwaelte.at> – Die Österreichischen Rechtsanwälte

<http://www.unca.fr> – Union Nationale des Carpa

<http://www.legifrance.gouv.fr> – Le Service Public de la Diffusion du Droit

<http://bundesrecht.juris.de> – Das Bundesministerium der Justiz

<http://www.brak.de> – Bundesrechtsanwaltskammer

<http://www.buzer.de/gesetz> – Gesetze und Verordnungen des deutschen Bundesrechts